Hymnologiske Meddelelser

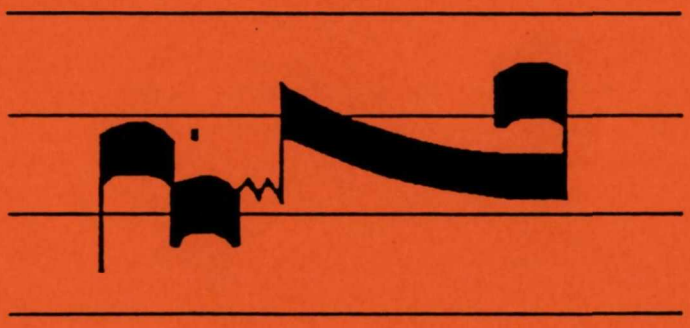

udgivet af Salmehistorisk Selskab og
Nordisk Institut for Hymnologi

23. årg. oktober 1994 nr. 3

HYMNOLOGISKE MEDDELELSER

Tidsskrift om salmer
udgivet af Salmehistorisk Selskab
og
Nordisk Institut for Hymnologi
23. årgang 1994 nr. 3

Sommersang s. 160-161
Bryllupssang s. 162
Bibelske Sange : 1. Ser vi tilbage s. 163
2. At vejen gik mod døden s. 164

Artikler:

Jørgen Gustava Brandt:
Budskabet og poesien - En overvejelse af salmebogstillægget s. 165-173
Mogens Helmer Petersen:
Giv mig, Gud, en salmetunge! - refleksioner over Melodibogen til 1994-tillægget s. 174-191
Inger Selander:
Brorsonpsalmer - i djupet av mit Hjärta s. 192-196
Poul Dam: s. 197-201
Petter Dass i DDS
Jens Lyster: Hvem kender J.N. Skaars eksemplar af Sthens Vandrebog? s. 202-205

Anmeldelser:

Steffen Arndal: H.A. Brorsons liv og salmedigtning
(Ove Paulsen) s. 206-209
H.A. Brorson: Udvalgte salmer og digte.
(Bent Noack) s. 209-210
Brorson. En bog i 300-året for Salmedigterens fødsel
(Bent Noack) s. 211-212
Melodier til salmer af Hans Adolph Brorson (1694-1994)
(Sigvald Tveit) s. 213-214
K.L. Aastrup: SALMER
(Jens Elkjær Petersen) s. 214-216
Henning Blauenfeldt: her under hvælv
(Peter Balslev-Clausen) s. 216-217
Helge Noe-Nygaard: Bibelske Sange
(Peter Balslev-Clausen) s. 217-218
Jørgen Kjærgaard: du blandt vore lovsange bor ...
(Claus Pontoppidan) s. 218-220
Melodibog til Hjemlandstoner
(Thomas Viggo Pedersen) s.220-221
Salmebogstillægget - dets tilblivelse og brug
(Annette Sloth) s. 221-223
Koral i Norden.
(Peter Balslev-Clausen) s. 223-224

Andet:

Salmehistorisk Selskab fylder 25 år s. 225
Temadag s. 226
NORDHYMN-information från ordföranden s. 227
Redaktionelt s. 228
Tilbud fra Reitzels Forlag på Stehns skrifter I s. 229
Forfatternes adresser s. 230

ISSN 0106 - 4940

EN SOLSORT SYNGER

— SOMMERSALME —

TEKST: KNUD ERIK LÆGSGAARD 1992
MUSIK: HENRIK COLDING-JØRGENSEN 1991

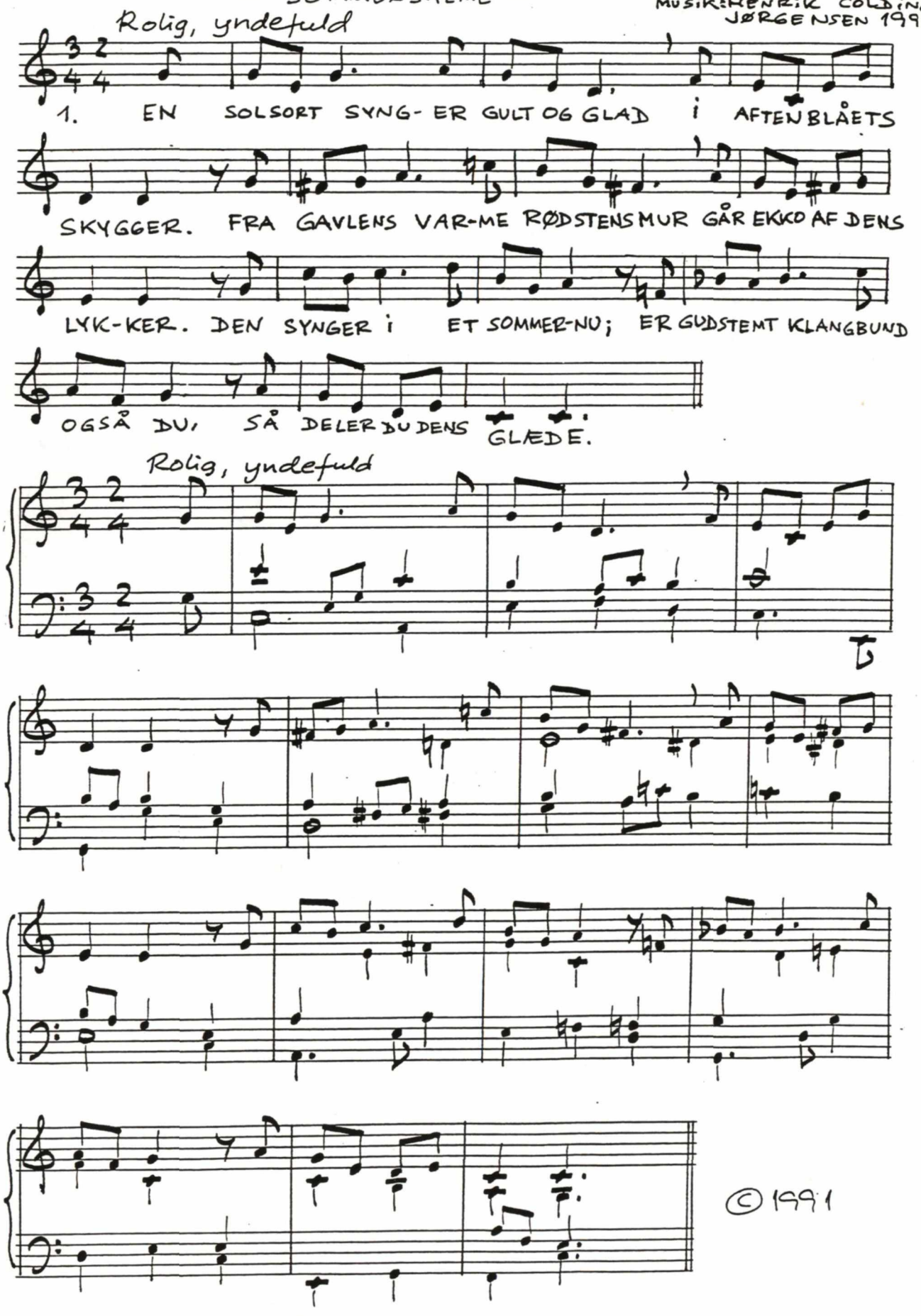

© 1991

Sommersang

En solsort synger gult og glad
i aftenblåets skygger.
Fra gavlens varme rødstensmur
går ekko af dens lykker.
Den synger i et sommer-nu;
er gudstemt klangbund også du,
så deler du dens glæde.

Hør, glæden løfter som en fugl
op over byens tage.
Kun Gud kan vide, hvad vi har
af sommerliv tilbage.
Et nu og her til dans og sang;
for sorg er glædens efterklang,
og kort er livets sommer.

En sorg, som dyber livet ud
med gråd og angst og klage,
gir glæden endnu større rum
i lyse sommerdage.
En tak i sang til glædens Gud;
han krop og sjæl kan folde ud
som fugl i sommersange.

Den sorte fugl må tie sent
i sommermørkestunden,
for straks i solens første skin
med sang at stå af blunden, -
som Gud med skamermorgenglød
til sang vil kalde liv af død
i evig sommerglæde. -

Fra "Maria dog - Salmer - digte - legender",
udgivet af Knud Erik Lægsgaard, Mariager 1993.

Bryllupssang

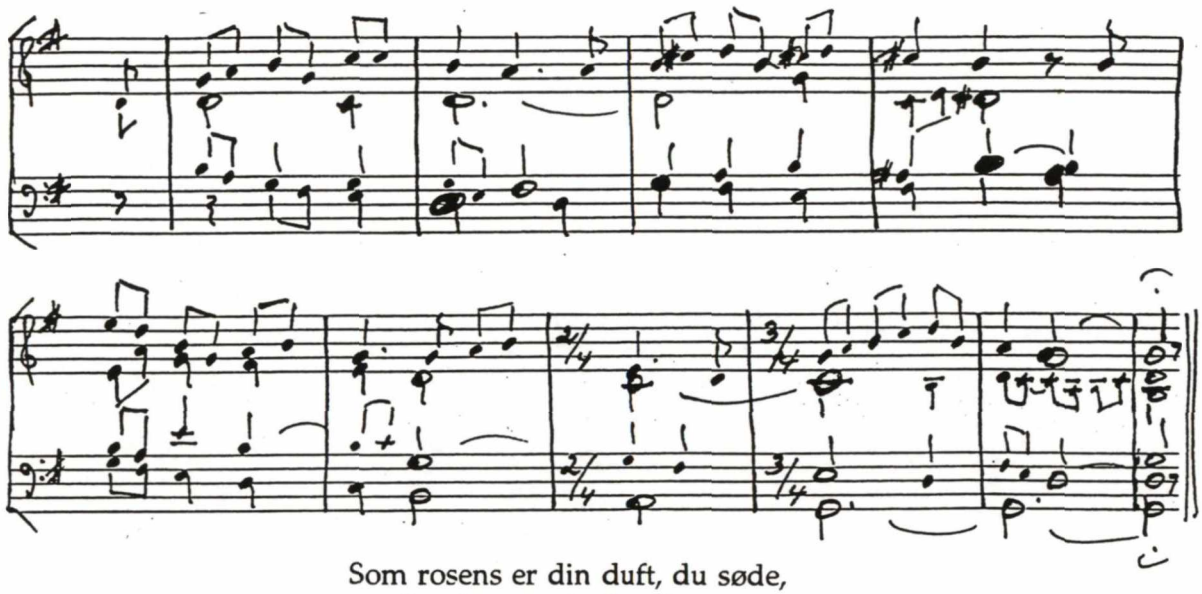

Som rosens er din duft, du søde,
og dine bryster fuglereder.
Dit blik er som en åben port,
mit håb er stort.
Jeg mærker mine årer gløde.

Og du, min ven, er storm og styrke,
den unge hjort med lyst til livet.
Kom til min grønne sommerskov,
du har jo lov.
Vor glæde skal vi sammen dyrke.

O du, min brud, o, min veninde,
jeg drukker af din gode kilde.
Foreningen er vild og sød,
din favn er blød.
Vi når til bjergets høje tinde.

Vi deler livets lyse dage,
vi deler livets mørke nætter.
Vi bager vores hvedebrød
med salt og nød.
Og somrens honning skal vi smage.

Tak, Fader, for de gode stunder.
Du holder os i dine hænder.
Din grænseløse miskundhed
vil vare ved.
Os gav du kærlighedens under.

Tekst: Agnete Lund Sørensen
Melodi: Thora Sørensen
Sats: Inger Maria Lenz

Ser vi tilbage

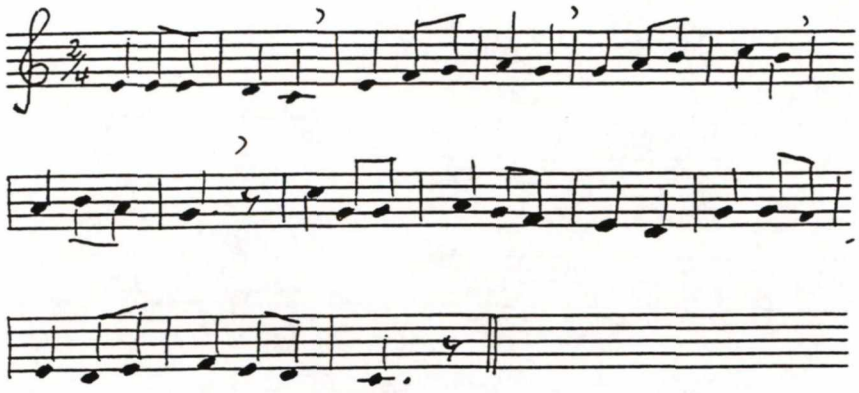

Ser vi tilbage,
skimter vi dage
forud for vort liv,
slægter, som var,
dage nu svundet i glemsel
skjulte hos Gud,
hos vor Skaber og Far.

Ser vi omkring os,
åbner sig dage
mættet med fylde,
livet os gav:
mennesker var der omkring os,
uforskyldt modtog vi
gave og krav.

Ser vi omkring os,
lukker sig dage
angste, forladte,
truet af død.
Korsmanden standser vort øje,
manden, Gud rejste
og gav os som brød.

Her midt i mørket,
her midt i døden,
lod du dig kende,
sendte os bud.
Kristus går med os i dage
gemte endnu
hos vor Skaber og Gud.

Fra Bibelske Sange, af Helge Noe-Nygaard
(Poul Kristensens Forlag, 1994)

At vejen gik mod døden

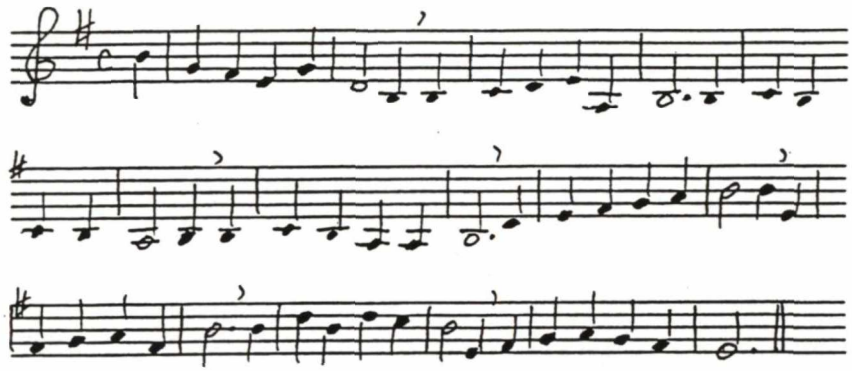

At vejen gik mod døden
det stod dig ganske klart
den sidste bange aften
- I skulle skilles snart.
Da tog du brød og bæger
med ord, som dæmpet faldt:
Hvor har jeg længtes efter
at dele med jer: alt.

Du lagde i vort hjerte
en længsel efter dig,
som stædigt følger med os
på hver en krinklet vej.
Men tænk, at du har længtes
mod os, mod støvets år,
for værgeløst at dele
og signe vore kår!

Det fylder os med jubel,
det varmer i vort bryst.
Gud, lad vor lovsang klinge
fra jord med himmelrøst.
For vel gik du mod døden,
men Gud var stadig Gud,
du blev oprejst af graven,
du leder fanger ud.

Fra Bibelske Sange, af Helge Noe-Nygaard
(Poul Kristensens Forlag, 1994)

JØRGEN GUSTAVA BRANDT

Budskabet og poesien

En overvejelse af salmebogstillægget

Marts 1994 udkom Tillæg til Den Danske Salmebog. Værket har været under redaktionel forberedelse siden 1991 i et redaktionsudvalg, nedsat af daværende kirkeminister Torben Rechendorff. Redaktionens arbejde har i denne periode været et temmelig lukket foretagende, og der har ingen offentlig debat om kriterier fundet sted.

Det ministerielt bestaltede udvalg bestod af 11 personer. Formanden var pastoralseminarierektor Gerhard Pedersen. Peter Balslev-Clausen - redaktionsmedlem af "Hymnologiske Meddelelser" - var redaktionens sekretær. Til benefice for den litterære kvalitetsvurdering var en kender af ny dansk lyrik, Bent Windfeld, medlem. Til musikkens tarv organisten Ole Brinth; og der var to kendte højskolefolk: Ditte Krøgholt og Poul Dam.

De øvrige i det talstærke redaktionsudvalg kender jeg ikke, hvad deres adkomst til udvalget angår, man kan måske formode, at de er teologer og repræsentanter for kirkelige kredse. Salmebogstillægget opviser stor forkærlighed for sangskrivende præster.

Der var ingen kunstnere i dette redaktionsudvalg, hvormed jeg tænker på nutidige digtere, der ved noget om digterisk udtryk på vers; og der var ikke nogen komponist. Måske behøver der heller ikke at være kunstnere med i en sådan intern drøftelse, men et kunstnerisk ferment havde ikke været af vejen, - siden den teologiske og folkekirkelige side af sagen tilsyneladende har været bredt varetaget. Uanset hvordan man drejer det, - og hvilke hensyn til mange sider, der skal tages, er salmer også sprog-*kunst*.

Dersom man undervejs i redaktionsarbejdet har været i tvivl, - og det må man have været, - kunne man have spurgt sprogkunstnere, der ikke behøver at have intens teologisk indsigt for at vurdere det digteriske udtryks kvalitet. Jeg ved, at Det Danske Akademi ikke er blevet spurgt til råds, skønt det havde været nærliggende, da akademiet året rundt beskæftiger sig med sproglige og litterære kvalitetsvurderinger i mange genrer og på mange niveauer, og foruden danske digtere tæller akademiet såvel sprog- og litteraturforskere som teologer blandt medlemmerne. Salmebogstillæggets redaktion understreger, at man ved udvælgelsen af tekster har forsøgt at vægte det teologiske indhold og den *litterære* kvalitet i forhold til sangenes anvendelighed som kirkelig fællessang, - oven i købet med den *største* opmærksomhed, som det siges i forordet. Det har man tit svært ved at se under læsningen af de godt halvandet hundrede nye salmetekster.

Det er en kendsgerning, at kun få moderne danske digtere har forsøgt at skrive salmer, disse få er relativt sparsomt taget med i tillægget, - set i forhold til den meget brede præsentation af skrivende folk i embede.

Under forarbejdet til den nye salme-antologi har redaktionskomitéen gennemgået og drøftet over 2000 nye salmer. Det vil sige salmer, som i forvejen har været tilgængelige, offentliggjort hist og her gennem årtier. Da det er komplet umuligt, at der i løbet af få tiår kan være frembragt 2000 nye lødige og fornyende salmer for den danske menighed, må frasorteringen af de umulige have været en ret nem opgave efter en enkelt gennemlæsning.

Tilbage for redaktionen at arbejde med gennem tre år har der så været et mindre antal tekster, hvorom drøftelserne har drejet sig. At godt halvandet hundrede er kommet gennem nåleøjet er alligevel forbavsende. Det er jo en mængde. - En nærmere læsning af bindet tyder

imidlertid på, at mange af dem, der er optaget i udvalget, dog ikke er blevet særlig strengt vurderet, for deres fortjeneste er ikke stor. Der er i hvert fald så store afstande i sproglig, digterisk kvalitet i tillægget, - og det er ikke sjældent inden for den enkelte tekst, - at udvalget umiddelbart virker forstemmende; alt for meget er på det jævne.

Skulle man pønse på at få dette salmebogstillæg autoriseret, altså optaget i den nye salmebog, kan det næsten gå hen og blive en national katastrofe. Den danske salmebog er jo - uanset mange mærkværdige rettelser og tillempninger i tidens løb - en af Danmarks vigtigste bøger, tilmed en litterær skat som er enestående, også målt med international målestok.

Nulevende salmeskrivere håber nok engang at få nogle af deres forsøg indlemmet i salmebogen, de er jo skrevet med henblik på menigheden og fællessangen. - Men det betyder ikke, synes jeg, at det store redigerende, ministerielle udvalg ubetinget har gjort det rigtige ved kun at forholde sig til allerede skrevne salmeforsøg, som mer eller mindre har været i omløb gennem nogle år. Redaktionen kunne godt også have været en aktiv, udfarende, stimulerende faktor.

I almindelighed er jeg ikke vild med konkurrencer, men synes, de kan være et godt initiativ i forbindelse med store kulturelle projekter, som skabelsen af en ny salmebog må være. Man udskriver jo gerne en konkurrence for arkitekter, når store bygninger skal rejses. Så hvorfor ikke tænke sig at man kunne have *fremkaldt* et mindre antal gode, inspirerede, virkeligt ny-formulerende moderne salmer ved at udskrive en digterkonkurrence eller lignende udfordring, gerne også til skrivende talenter uden for de korrekte, i snævrere forstand kirkelige, kredse? - Jeg kan hilse og sige, at det ikke er nødvendigt at kunne participere klart på hvert punkt i trosbekendelsen for - hvis talentet er der - at tegne en ny kirkebygning, skabe en billedkunstnerisk ægte kristen udsmykning eller komponere en messehagel der ikke blot er udvendig pynt, - så hvorfor skulle tilfældet være et andet, når det drejer sig om noget så centralt som sangenes tekster og melodier i kirken?

Som nævnt er det en kendsgerning, at moderne poeter kun i få tilfælde har forsøgt at skrive salmer. Men det skulle slet ikke undre mig, om endnu et fåtal flere ville være i stand til at prøve sig med den sangbare hymne, - først og fremmest fordi den oprindeligt religiøse undren og oplevelsen af taknemmelighed over skabelsen og tilværelsen er kilden til *poesien*. Ligesom de fælles jordiske vilkår.

Man kommer til at tænke på en halv snes danske lyrikere med meget forskellig stil og indstilling: Benny Andersen, Birthe Arnbak, Cecil Bødker, Inger Christensen, F.P. Jac, Pia Juul, Klaus Rifbjerg, Asger Schnack, Morti Vizki og Ole Wivel. Fordi flere af dem i deres kunst fundamentalt ytrer sig religiøst, uanset hvad de "tror på", og nogle af de yngste udtaler sig om den betydning, de gamle salmer har for deres eget arbejde som poeter.

Ser man bort fra konkurrence-momentet kunne man have *bestilt* salmer hos nogle digtere og komponister, og formuleret opgaven ud fra salmebogens disposition. Der må være råd til at honorere sådanne forsøg, uanset om løsningerne i alle tilfælde findes anvendelige.

Bestillinger - og de dermed forbundne krav, vilkår og betingelser - har nemlig ofte i historien vist sig at virke meget stimulerende på kunstudøvelse af enhver art. (Hvad angår det, at skrive en salmetekst som en bestemt formuleret opgave, skrev jeg selv på bestilling en tekst over begyndelsen af Johannes Evangeliet i anledning af udgivelsen af den nye Bibeloversættelse i 1992).

Havde salmebogstillæggets fædre og mødre tænkt i lignende baner - og åbnet for offentlig debat - kunne det måske have resulteret i noget godt og uventet.

I grunden er det underligt, at man *ikke* har opfordret danske digtere. Man skulle da tro, at det måtte være et selvfølgeligt udspil. Denne manglende opmærksomhed udad - mod nutidens digtning i Danmark - viser noget om "det kirkelige område", en lukkethed. Modsat hvad kirken burde være.

Jeg ønsker ikke at give indtryk af at alt er dårligt i den nye antologi, for det synes jeg ikke er tilfældet. Men der er for meget, der er konventionelt, uden poetisk vision; pænt versemageri over vedtagne værdier og bekendelse, men uden løftelse i selve udtrykket. Selv få svage bidrag trækker fra i helhedskvaliteten, - slemt bliver det så, når middelmådigheden får overvægt, og man skal lede efter steder, hvor det tindrer i sprogets kul.

Jeg finder det nødvendigt at vurdere tillægget ud fra synsvinklen: Salmer som poesi, som en digterisk genre. Det forekommer mig indlysende, at man af en ny salmebog må kræve endda meget høj kvalitet.

Som kunstart rejser salmen i vore dage særlige problemer, når det givne, konfessionelle i ytringen troværdigt og naturligt skal falde sammen med - gå i ét med - et spontant og fantasifuldt lyrisk udtryk.

Det er ikke uden videre problemer, man kan se bort fra og blot hengive sig til udtrykstrangen på et fællesskabs vegne.

I vores epoke er ingen værdi apriori et fælles gode. Derfor er ægte kunstneriske udtryk også udtryk for - eller resultater af - en undersøgelse, en prøvelse af alt, hvad man håber at komme til at forholde sig bekendende til. Tvivl og skepsis er ofte et udgangspunkt, tilmed fornægtelse. Enhver konventionel opbyggelighed er fad og flov. Og selvom det som nævnt ligger i poesiens væsen at udtrykke undren og hylde skabelsen, så opstår ingen ægte hymne idag af tvivlløs trang til besyngelse af givne, vedtagne værdier.

Salmer er ikke propagandatekster for en forening. Eller rigtige meninger. Det er ikke nok, at den versificerede tekst er taktfast rimet teologi, eller at den er pæn og nem og friktionsløs som en nok så nydelig engageret poptekst. Så indlysende det er, står man så ved noget tilsyneladende paradoksalt i salmeskriverens situation. Intentionen til at skrive en salme kommer spontant, ligesom det frie indfald og udtryk i anden digtning. Ikke mindst må det gælde hymnen, at den er udbrud af et overskud, en særlig kraft i sproget. Overvågningen af udtrykket bliver dog en forholden sig til den bestemte liturgi. Skal man undgå en halvvejs mekanisk, ukunstnerisk fiks og færdig missioneren eller den anekdotiske gengivelse af skriftsteder som i en slags forenklet prædiken, er vilkåret at man på lykke og fromme balancerer mellem digtning og bekendelse.

Salmen besynger en livsværdi, som den forholder sig bekendende til. Derved adskiller den sig idag fra al anden gyldig poesi. Dertil kommer, at en ny salme uvilkårligt korresponderer med vores store danske salmetradition. Den kan man ikke komme uden om, og det skal man heller ikke. Man kan heller ikke ty til aner bag om den eller i andre kulturkredse, for denne tradition er temmelig mageløs. Den er en rigdom, og medviden om den er en uomgængelig forudsætning for det *nye* udtryk.

Nyheden er ikke et brud med traditionen, men en dialektisk brug af den, en øsen af den, i stadig efterprøvelse, men også i kamp med sider af semantikken. - Det særlige problem, som salmen idag stiller, er virkeligt, historisk, æstetisk og sprogligt. Salmen er i vore dage, uanset lovsangens poetiske oprindelighed, blevet en hybrid genre. Det frie udtryk forholder sig til dogmer, der i enhver anden kunstnerisk sammenhæng ville føre til falske eller blot konventionelle resultater.

Det gælder for salmer som for al anden poesi: skal det være lødigt, må der finde en forvandling sted i det almindelige sprog, med de almindelige ord. En stil må slå igennem fra de underbevidste lag i tidsånden. Og det enkelte prægnante, tilmed måske transparente billede i teksten må være både overraskende og indlysende i helhedens sammenhæng. - Det kun genkendelige - i vækstbilleder, kirkeligt vokabularium o.s.v. - er *ikke* nok. Samtidig skal det være enkelt og ligetil.

At de bedste af vores klassiske salmer har disse egenskaber er tydeligt for enhver. De er i mange tilfælde dybt originale digte, løftet af sælsom almen gennemslagskraft. Og de lefler aldrig for en eller anden formodet jævn forståelighed i samtiden.

Hvad byder så nu det nye salmebogstillæg på? - Det er selvsagt ikke muligt her at eksemplificere med mere end ganske få af de nye tekster eller undersøge udtryk og form i ret mange tilfælde. Jeg er nødt til at nøjes med nogle ganske vilkårlige udpluk fra værket, hvis erklærede hensigt er at samle det ypperste.

Det er nærliggende først at læse den lille sang, som Vajsenhusets Forlag har valgt som repræsentativ og rundsendt i den lille folder, der anbefaler værket. Den er fra det indledende afsnit med lovsange, nr. 756:

Syng for Herren, sol og måne,
alle stjerner, han har tændt!
Syng for Herren, høje himle,
som han over jord har spændt!

Syng for Herren, alle vande,
tåge, regn og sne og tø!
Syng for Herren, hav og skyer,
bæk og kilde, å og sø!

Syng for Herren, bjerg og bakke,
skov og mose, eng og mark!
Syng for Herren, alle byer,
vej og gade, plads og park!

Syng for Herren, alle væsner,
vilde dyr og kvæg og kryb!
Syng for Herren, himlens fugle,
sære fisk i havets dyb!

Syng for Herren i hans kirke,
alle I, som på ham tror!
Alt han gir os. Han vil skabe
en ny himmel, en ny jord.

Denne ni gange gentagne imperativiske opfordring til lovsang er sandsynligvis ment som et begejstret udbrud. Et eksempel på bogstavelig naivisme for barnesjæle. Men kigger man lidt nøgternt på tekstens forenklinger, ser man, at den er fuldstændig flad, - uaccentueret og

blottet for tonefald og variation. En remsevise, opdelt så stroferne rettes mod hver sit område af universet (i forældet ikonografi) eller hver sit element: himlen, vandet, jorden, skabningen og endelig kirkefolket. Man kan dårligt tale om formulering, ingen sproglig forvandling finder sted, ikke det mindste blad sættes på nogen nælde og vækker sjælen til undren, skønt den slags sange vistnok hører sammen med vækkelsesmelodier.

Skal man tale om stil i forbindelse med denne og lignende sange, ja, så stammer den ikke fra nogen dybere nutidig formånd, men måske fra svensk teltmission eller pinse-sekten, versene er gammeldags konventionelt versemageri. Den citerede sang *er* iøvrigt svensk, lavet i 1950erne af Anders Frostenson, af hvem der er oversat seks andre sange i udvalget. Trods den naivistiske forenkling er versenes syntaks akavet, og opremsningen næsten parodisk, foruden de universelle fixpunkter nøjes der ikke med vandene, samtlige meteorologiske fænomener skal med og alle formationer af vand. Det samme gælder jordens geologi, flora og fauna - samt byernes indretning til og med rekreative områder. Hvad angår havets fisk, der også opfordres til at synge, drejer det sig mærkeligt nok kun om de "sære" fisk, ikke almindelige sild. - Til slut gøres en vigtig kristen forjættelse til kitsch. Niveauet når ikke over Jodle Birge.

Denne lovsang er oversat af Holger Lissner, der har bidraget til salmebogstillægget med hele tyve versificerede tekster, hvoraf godt halvdelen er skrevet af ham selv. Lissners bidrag er gennemgående traditionelle og passer ikke helt til redaktionens ambition om nyskabelse.

De kirkepoppede sange er ikke typiske for salmebogstillægget. Det kan undre, at Vajsenhuset reklamerer med en. Min grund til at opholde mig ved en af dem er især, at den står klos op ad et af antologiens smukkeste bidrag, en fin *nyhed* i samlingen, og den indleder det hele. Den er fra 1200-tallet. Det er Frans af Assisis berømte lovsang, ved forrige århundredskifte gendigtet af lyrikeren Johannes Jørgensen og nyoversat af Johannes Johansen i 1978, - på fortrinlig og festlig måde. Den hellige Frans var begavet med den indlysende, voksne barnlighed, der gør hele udslaget, som det bl.a. lyder i versene:

> Skønt ingen skabning véd dit navn,
> har du al verden i din favn,
> som broder Sol med velbehag
> omfavner alt ved højlys dag.
>
> Af solens lyse brodersind
> får søster måne alt sit skin,
> mens stjerner, deres søskend' små,
> med glade øjne ser derpå.
>
> Se broder Vind har sky'r i bånd,
> usynlig som din egen ånd,
> han skaber, medens kornet drær,
> det gode vejr og al slags vejr.

Denne opladte, medskabende og bevægede sansning tindrer i det store og små, som de smukkeste middelalderlige billeder sætter blad på blad i guld og mildhed, og så er der på ejendommelig måde plads til *lunet*, når *han* skaber både det gode vejr og al slags vejr! - Derpå kan Frans - denne kristne Orfeus - usøgt nævne både broder Myre og søster Sommerfugl som

sine slægtninge og medskabninger uden mindste sødladenhed. Og med ægte fromhed kan sangen så også sige:

> Men døden truer hvert sekund
> vor svage krop med meget ondt,
> o gode Gud, gør døden god
> som moder Jord, der tar imod.

Dette er genial enkelhed. Nyoversætteren, Biskop Johansen, har selv en usædvanlig stor salmeproduktion, og han bidrager med sytten numre i bogen, hvoraf flere overbevisende som kompetente sange til kirkeåret og de kirkelige handlinger. De er smukke, af en egen blidhed, dog nok så traditionelle i udtryk og bygning, men med islæt af personlig oplevelse. Men fornyende, så krævende det er, er for meget sagt. Fordanskningen af den hellige Frans er perfekt, en kunstnerisk nyhed.

Når jeg har sat denne lovsang op mod det før omtalte og citerede lille stykke kitsch, er det også for at pege på en påfaldende tendens i bogen: den nemlig, at anbringe mere vellykkede, lødige sager side om side med blege, tamme, sludrevorne eller letbenede vers-postulater, i et sammenstød, der giver anledning til undren over redaktionens kriterier og hvilke hensyn udvælgelsen skal tjene. Salmebogen skal ikke, synes jeg, være en blandet landhandel af skidt og kanel, uanset de kønne budskaber. Tendensen er måske hist og her en lettere desperat følgagtighed i, hvad man *tror* er tidssvarende.

For at vise det mangefacetterede i intentionerne rummer tillægget nogle gamle eller ældre salmer fra andre lande og kulturkredse i nye oversættelser; en fornyelse af salmebogen kan jo også indebære opdagelser af ting, vi ikke har set tidligere i denne sammenhæng, og Den Danske Salmebog omfatter fra gammel tid adskillige fordanskninger. Men også i det stykke er kvaliteten ujævn og begrundelsen ofte noget svævende. Det er iøvrigt påfaldende, hvor mange af disse oversættelser, der er foretaget af redaktionsudvalgets egne medlemmer.

Melodierne kan jeg ikke eksemplificere eller kommentere; den der kun har tekstbindet kan ikke bedømme de nye salmer med nye melodier som enheder af vers og sang. Desværre er der her ingen noder, en fejl, synes jeg. Man er til den ende nødt til at købe et af de relativt dyre hefter med musikken. Der er ingen tvivl om, at dette vil begrænse brugen og udbredelsen i menigheden, som udvalget håber på. De nyskrevne melodier burde være gengivet i bindet. Jeg har kun haft lejlighed til at høre nogle få af de nye melodier, det er et kapitel for sig, - med lige så mange unoder som i tekstbindet.

Nogle af de nye sange henvender sig til børn og unge, men samtlige tekster er anbragt dér, hvor de efter salmebogens ordning hører til. Det betyder, at man ikke i alle tilfælde kan være sikker på, om teksten er beregnet for børn eller voksne, bl.a. fordi begge kategorier her og der er præget af samme slags tidssvarende barnagtighed, hvilket er synd for både unge og ældre.

En af sangene hører dog decideret til i børnehaven, den er lagt i munden på et barn, tilmed i en sanglegssituation, og har omkvædet: "Jeg har fået hænder at klappe med / fødder at trampe med / stemme at synge med / tra la la, en glad sang til Gud..." I afsnittet om skabelsen er også et lille ubetydeligt rimeri kommet med, omkvædet er "Gud ser glad derpå"; det er en kort repetition af Genesis, ligesom på et postkort eller i et tegnehefte. I en noget vægtigere "Se, universets Herre" bevæger teksten sig i den vedtagne teologiske billedstil, der

gås uformidlet ud fra medviden om de sværere begreber som synd og nåde, og så kommer der en underlig modsigelse mellem den himmelske forjættelse og en ret styg gammelagtig metafor om "jordens kælderdynd". - Det er besynderligt, at flere af disse skuffende teologiske versifikationer er blevet til inden for de seneste årtier.

Lige så nye er en betragtelig del af teksterne i en anden mundart. Det er forsøgene på at snakke nutidigt uhøjtideligt hverdagssprog på vers, hvorunder der utvivlsomt er taget de i vore dage sædvanlige, umulige bestik af målgrupper. Så minder teksterne, som antydet, om revyviser eller børneremser. En af dem er sådan en slags indlæg i klassekampen - på fritidshjemsniveau:"Du er lille, jeg er stor! Sådan sir min storebror". Den går på omkvædet "Hvorfor skal det altid være fint at være først? Jesus siger ellers at den mindste han er størst!" Denne moral-vise er fra 1981. Hvad der er ment for børnene i bogen er mestendels noget tuttenuttet tøjeri - eller imødekommende trivialitetens eksalterede tempo. - Så er det en lise - sikkert også for børnene - blot i stedet at synge Ingemanns "Gud ske tak og lov" - eller versene fra fuglestrofen: "De synge: God Morgen! de synge: God Dag! / de synge Guds fred, Gud ske lov - og i luften hensuse!"

Redaktionen har under udvælgelsen været enig om at bevæge sig ud til salmegenrens grænser for at få sangene afprøvet. Det lyder tilforladeligt; men tænker man lidt, er det en indistinkt formulering, hvis der ligger noget andet i den, end noget helt selvfølgeligt. De virkelig store salmedigtere i Danmark gik hver på deres tid til grænsen for det vedtagne, om ikke de overskred den. I hvert fald sprang de i lykkelige øjeblikke over konventionen, tidens kirkelige hovedgade. - De ny-skabte nemlig salmen, eller rettere sagt: de skabte den. Det aktuelle spørgsmål er så, om meget af det nyskrevne er salmer; - ikke bare kirkerigtige meninger - eller forsøg på at forene skilte sfærer med traditionelle midler.

Grundtvig satte sine salmer ind direkte i folks hverdagsliv. Referencerammen var klar, prægnant, begribelig. Men han mixede ikke det konfessionelle indhold med sociologisk pædagogik. Og hans billedsprog var langt fra altid jævnt tilgængeligt, selvom han sang for jævnhed.

Den store traditions salmister søgte ikke at legitimere deres sang ved at tage hensyn til, hvad der udvendigt set syntes at ligge i tidens ånd. Når de af og til behændigt blandede patos og litotes, var det sikkert med overlæg, men ikke i form af platituder.

En anden ting: den fortrøstningsfulde, håbefulde, tålmodige salmetekst er en typisk og smuk dansk specialitet. Det kan være god lyrik. De nye forsøg af denne art mangler imidlertid i de fleste tilfælde dybere humor, et sprogets lune, et overrumplende og overbevisende billede, den rige leg med gentagelsen, der *ikke* blot gentager, men udvider, - som f.eks. i Brorsons vidunderlige "Her vil ties". Jeg ved, at det for nogen kan lyde mærkeligt at efterlyse humor i denne forbindelse, men det egentlig *vederkvægende* kan netop ligge deri. I den almene visdoms naboskab.

Kigger man på salmebogstillæggets forfatterliste ser man, at blandt navnene er det en 8-10 stykker, der dominerer. Karl Laurids Aastrup, der døde i 1980, har mange tekster med, man kan kalde dem traditionelt kirkeligt anvendelige, med lidt gammeldags glossarium og ordstillinger; smuk er hans lille julesang. En anden bredere repræsenteret er Lars Busk Sørensen; Poul Dam står for hele 9 af oversættelserne; der er 12 bidrag af den norske digter Svein Ørnulf Ellingsen, smuk, både poetisk og mærkeligt nøgtern, er en dåbssalme, oversat

af Jens Kristian Krarup og Jens Lyster.

Bredt repræsenteret er studenterpræsten Hans Anker Jørgensen. I en åben, personlig og ligesom nøgen *omsorgs*salme kan han dog ikke dy sig for en villet modernitet, idet han anråber Gud som *arbejdsgiver*; mest står Hans Anker Jørgensen for versificerede præste-indlæg i tiden, nok noget i forbindelse med eller forlængelse af 1960ernes protest- og engagementstekster fra rock- og popverdenen. Det myrer med afstandtagen fra denne verdens indretning og hengivelse til hjertets. Uden ret kalder han - Ewaldsk - Jesus for helt fra Golgatha, oven i købet frihedshelt; i en af trossalmerne anvender han det bibelske: Se, hvilket menneske, men billedgør gennem en række gentagelsesvarianter teksten i film- eller tegneseriestil, foruden at han mærkeligt tidsfølgagtigt affekteret kalder Vor Herre *kreativ*. Det er også imod sprogets betydning, når han i en nadvertekst mener, at vi bliver *sammenspist* med Gud, (Vorherre bevares!).

Poeten Steen Kaalø har et par tekster med, ikke hans bedste. Mens han ligesom tøver sig frem mellem nogle hjertelige indfald, der trænger sig på, uden at de helt hænger sammen, og der desuden er lidt vrøvl med versefødderne, - så er der til gengæld hos Johannes Møllehave ingen slinger i valsen. Man kan studse over at Møllehave i sine vers er så intellektuelt teologisk skråsikker, næsten mekanisk korrekt afmarcheret. Hans tekster er klare budskaber, versprædikener, tænksomt og rigtigt disponeret, men blottet for poetiske overraskelser eller personlige greb. Hans salmer er derfor mere lærestykker end salmer af den slags, man har lyst til at bryde ud i.

Men der er også enkeltstående lykkelige frembringelser i det store bind. Til det bedste hører Lisbeth Smedegård Andersens bidrag. Her er hendes strofer af lidelseshistorien:

> Så bøjed den dødsdømte nakken,
> de slæbte ham nådesløst med.
> Han bar selv sit kors ud mod bakken,
> der lå på et gudsforladt sted.
>
> Han bar på al ondskab og vrede
> på myrdede håb og fortræd,
> og folk vendte hodet i lede,
> mens andre slog øjnene ned.
>
> Men hen over stenbro og mure
> og sort mod hvert eneste hus
> gled skyggen af drømmens konturer
> - en vingeskudt fugl gennem grus.

Det er rent ud sagt et godt digt. Og lige ud af denne tid.

Formodentlig er den nye salme-antologi blevet til efter diverse kirkelige og teologiske "retninger"s kompromisser, - for ikke at sige studehandler. Der er lagt mere vægt på gudstjenesteordningen, liturgien og salmetekstens *illustrative* formuleringer af det vedtagne og de konventionelle kristologiske forestillinger end på udtrykskraften i digterisk betydning.

Forliget mellem forskellig smag og behag og forsigtighed har vundet over hensynet til det eneste, der betyder noget i kirkens og kristendommens nuværende situation: den

symbolske styrke; den der rækker ud over de velkendte og tilvante betydninger, der stadig ligger for nær ved allegoriens falske vished.

Derfor er der også gået uden om "svære" eller rådvildt anråbende udtryk.

Og det er måske i virkeligheden nedslående, at de sprogkunstneriske problemer i den grad er ude af fokus, for deres løsning udgør jo den moderne salmes dilemma. Spørgsmålet er: *hvad* er en moderne salme? Hvad gør fællessangbare vers til salmevers? I vor tid.

At bringe et spontant kunstnerisk udtryk i levende og ny forbindelse med ikke blot kirkens lære, men også dens vokabularium, kan på flere måder minde om lyrikkens permanente opgave i forhold til al slags standard-sprog, signal-agtig semantik og fagjargon. (Her ser jeg bort fra, at salmen skal være fælles sangbar, hvad seriøs lyrik idag ellers ikke er). De andre kunstarter står friere, skønt fordringen til dem selvfølgelig er lige så streng som til ordkunsten. Musikken og billedkunsten arbejder i et "materiale", der ikke er belastet apriori af "mening", "hensigt", "forkyndelse". Det siger jeg, skønt jeg ikke er ubekendt med mer eller mindre fordomsfulde opfattelser af, hvad kirkemusik er - eller krav, man stiller til det kirkelige billedes ikonografi. Disse liturgiske forventninger og vaneforestillinger har dog ikke meget at gøre med dogmatik i betydningen troslære. Men digteren der skriver sakral poesi står i høj grad over for *samme* kamp mod sprogbrugens institution som han eller hun, der holder sig til "ren" lyrik. Nemlig at undvige banaliteter, floskler, propaganda, vanesprog, falske analogier etc., - kort sagt løgn. Også kirkens sprogbrug er sløvet af formalisme.

Hymnologisk efterprøvelse af en ny salme kan ikke blot bestå i en undersøgelse af udtrykkets overensstemmelse med lære og trosbekendelse eller påvisning af indflydelse fra fortiden. Det må undersøges, hvad der ligger bag udtryk for håb og tro og tillid, hvilken mulig opstemt tvivl og rådvildhed, der kan slå om i poesiens overskud.

Gud er, hvad vi mangler (blandt andet, - men ikke kun, - i den almindelige "hendæmrende" trummerum og vores egocentriske ligegyldighed for alverden). I hymnens poesi åbner hele virkeligheden sig som skabelsens symbol. - Fællesskab finder vi i håbet og livsforventningen, som en åbning af sind og sans. I salmen er Gud og skabelsen kun til i *det poetiske nærvær*. Deraf følger også, at selve oplevelsen, - vi kan også kalde det vederfarelsen, - befordres æstetisk. Kunst skal der til, for at udtrykket kan blive virkeligt, vedkommende og sandt.

En harmløs salme er værre end ingen.

Om det nye salmebogstillæg må jeg til slut sige det sådan: der er alt for meget, og - der mangler noget.

MOGENS HELMER PETERSEN

Giv mig, Gud, en salmetunge!

- refleksioner over Melodibogen til 1994-Tillægget

Melodier til Tillæg til Den Danske Salmebog
Redaktion: Ole Brinth, Viggo Ernst Thomsen og Margrethe Østergaard
Forlagsredaktion: Ole Ugilt Jensen
Edition Egtved/Det kgl. Vajsenhus' Forlag 1994
Udgave for orgel/klaver 375 kr. Enstemmig udgave 169 kr.

For dem er du som én, der
synger om elskov med dejlig
stemme til smuk musik; de
hører på dine ord, men de
handler ikke efter dem.
(Prof. Ezekiel, kap. 33, v. 32;
10 sønd. eft. Trinit., 2. tekstrække)

En salme er ikke længere, hvad den har været - eller er den?

Spørgsmålet trænger sig på med det oplæg til en diskussion af indholdet af en ny, dansk salmebog, som nu foreligger i form af et såkaldt "Tillæg" med en *tekstdel* og en *melodibog* med udsættelser for orgel/klaver. Det er den sidstnævnte, der vil blive genstand for en nøjere vurdering i denne anmeldelse.

Men først vil det måske være på sin plads at fremholde nogle af de synspunkter, der gøres gældende fra redaktionens side i forordet til tekstdelen, nemlig at man ved udvælgelsen har "forsøgt at vægte salmernes *teologiske* indhold og *litterære* kvalitet i forhold til deres *anvendelighed*. Sammenhængen mellem *tekst og melodi* har hele tiden haft den største opmærksomhed". Der er desuden "lagt vægt på, at salmerne i tillægget kan anvendes ved *gudstjenester og kirkelige handlinger*. Der er søgt efter salmer, som i særlig grad bringer *vor tids erfaringer* ind i gudstjenesten." (Fremhævelserne er mine. MHP).

Det lyder umiddelbart tillidvækkende. En salme er tilsyneladende stadig - også i 1994 - en salme. Vi har faktisk i dette land en ret så enestående tradition, hvor de ovennævnte kvalitetskriterier næsten med stigende intensitet har været praktiseret i de folkekirkelige, autoriserede udgivelser frem til den ibrug-værende salmebog fra 1953 med dertil hørende koralbog. Det er værd at bemærke, at disse kvalitetskrav i høj grad også er (og hele tiden har været) genstand for *brugernes* opmærksomhed. Det gælder præster, kirkemusikere og - ikke mindst - de syngende menigheder landet over. Alt nyt vil blive målt og vurderet herudfra. Det skal være *lige* så godt og bæredygtigt som Kingo, Brorson, Grundtvig og Aastrup for teksternes vedkommende og *lige* så musikalsk værdifuldt som de gamle kærnemelodier fra reformationen og videre over Zinck og Weyse, Rung og Barnekow til Laub, Aagaard og Bernhard Christensen.

Det kan lyde urimeligt, men det er vilkårene. Og hvad gør man så? Ja, så kan man jo kravle *under*, hvor gærdet er højest, og dermed mener jeg, at man kan blive nødt til at slække lidt på kravene til det teologiske, det litterære og den tekstligt-musikalske sammenhæng mod til

gengæld så at henholde sig til kravet om at bringe *vor tids erfaringer* på banen. Der må jo prioriteres. Og *kvaliteten*: "dette er i hvertfald nyt", er jo da også en slags kvalitet, og det må så have en rimelig chance, hvis vi overhovedet skal videre.

Men dermed er vi tilbage ved indledningens spørgsmål, om en salme stadigvæk (som salmebegrebet *praktiseres* i "Tillægget") er en salme. Den opmærksomme læser aner allerede, at tvivlen er ved at indfinde sig.

Nu har andre, og teologisk set klogere hoveder end mit gjort op med *tekstdelens* indhold. Generelt har reaktionerne været negative. Det gælder også Niels Thomsens anmeldelse i "Hymnologiske Meddelelser", juni 1994, som især slår ned på redaktionskomitéens mangel på *holdning* til det fremlagte materiale. Man har, som der står i forordet til "Tillægget", ikke været enige om hver enkelt tekst, men derimod været enige (sic!) om at bevæge sig ud til salmegenrens grænser for at få dem afprøvet. "Bredden i valget af salmer afspejler bredden i udvalgets sammensætning".

Det lyder demokratisk, men det er det ikke. Det er rendyrket pluralisme, og jeg kan kun give Niels Thomsen ret i den konklusion, han lægger udvalget i munden: "Udvalget...har ikke kunnet blive enige om teologisk holdning, om fælles kriterier for kvalitet eller om, hvad en salme er. I stedet er vi blevet enige om at gå ud i en hvilken som helst retning, blot en enkelt i udvalget ville det."

Efter denne "grausame Salbe" kan jeg så endelig tage fat på mit egentlige anliggende: en vurdering af det melodistof, der er udvalgt og satsmæssigt bearbejdet med de foreliggende tekster som grundlag.

Først et par principielle betragtninger. En salme skal synges for at kunne opfylde sin funktion. Det giver 4 kombinationsmuligheder: god tekst-god melodi, god tekst-dårlig melodi, dårlig tekst-god melodi, dårlig tekst-dårlig melodi. Det er kun den første kombination, der kan bruges, vel at mærke under forudsætning af, at den gode tekst og den gode melodi passer sammen og ikke modarbejder hinanden.

Jeg håber, at man tilgiver mig den noget håndfaste opstilling, men det er i al sin enkelhed det, sagen drejer sig om, ikke mindst i betragtning af, at der er så få eksempler på den første kategori i 1994-tillægget.

Det er jo også så lidt, der skal til, for at en salme dykker *under* niveau. Musikalsk set er den *korte form*, som man vil vide i Laubs og Carl Nielsens fædreland, uhyre krævende. Melodien skal udformes, så den betoner og fraserer teksten rigtigt; der skal, ud fra en eller anden tonal opfattelse, arrangeres med kadencer på forskellige trin i tonearten; ambitus (omfanget fra dybeste til højeste tone) skal være rimeligt overkommeligt for den jævne sanger; der må ikke være for store spring; ren trinvis bevægelse er kedelig; kromatik og tonale komplikationer er bandlyst; taktart, metrum og rytmer skal være let opfattelige; der skal være pauser til tekstfrasering og vejrtrækning; de melodiske kurver skal afbalanceres; højdepunkter markeres; klichéer er banale, men melodiens enkelte fraser må godt have et "skær af det velkendte"; melodien skal ud fra en helhedsbetragtning være original, en unik skabning, ulig alle andre, men må samtidig helst være underlagt en stilistisk tradition, hvis kriterier nøje må overholdes; bordet fanger, når stilen er anslået. Og så skal det hele sættes i karakter! Komponisten skal med sin melodi loyalt give udtryk for tekstens grundstemning, for dens religiøse budskab, og ikke bevidst (og endnu mindre ubevidst) forsøge at etablere et parallelt, helt anderledes stemningsforløb. En salmetekst skal *læses* (og det gælder *alle* vers) og være *forstået* inden den tonesættes. Og endelig - hvis du ikke føler dig inspireret og engageret i dit musikersind ved mødet med præcis *den* tekst - så har du stadig en god mulighed tilbage: Lad

være! Man kunne ønske sig, at flere salmekomponister ville benytte sig af denne mulighed, men lad det nu foreløbig ligge. Min hensigt med at opstille denne kortfattede liste over de krav, der stilles til en god *salme*melodi (hvadenten den er "klassisk" eller "rytmisk"), er kun at vise, at det kræver mere end blot lysten at bevæge sig ind på dette felt. Det kræver også en god del selvdisciplin og kritisk sans, hvis det skal lykkes. Blot en enkelt fejlplaceret tone eller en forkert rytmisk bevægelse kan få det hele til at falde på gulvet.

Men nu til selve materialet i melodibogen, hvis grundlag naturligvis er de foreliggende tekster. For så vidt er der altså tale om en bunden opgave for de tre redaktører, der dog også har et medansvar for tekstudvælgelsen, for så vidt som de også optræder i tekstdelens redaktionskomité. Som ovenfor citeret har denne komité netop lagt vægt på ved udvælgelsen af teksterne at tage hensyn til sammenhængen mellem tekst og melodi.

At *vor tids erfaringer* skulle udmønte sig i særlige nye udtryksmåder for teksternes vedkommende er ikke umiddelbart indlysende. Det gælder i hvert fald ikke, hvad formen angår. Langt de fleste numre er sat op i pæne, rimede strofer, hvor 4, 6 og 8 linjer er de dominerende typer. Det er der jo ikke meget spræl i. Hyppigst ser man anvendelsen af de gode, gammelkendte jamber og trokæer, og kun nogle få af teksterne har mere komplicerede metre, hvilket så kan volde en komponist en del vanskeligheder, men det kan vi vende tilbage til. For så vidt kan man altså konstatere, at hvad teksternes form angår, så er en salme stadig en salme.

Melodisamlingen er disponeret alfabetisk og følger dermed den gamle, anerkendte koralbogstradition. Man bemærker i forbifarten, at betegnelsen *koralbog* er forladt. Nu hedder det *Melodier til..* og det er måske mere end blot en detalje!? Men man savner i det ellers nydeligt arrangerede registerafsnit bag i bogen en oversigt over melodiernes periode- og stilmæssige samt geografiske tilhørsforhold. Den organist, der gerne vil afprøve nogle af de forskellige stilistiske udtryk, samlingen frembyder, må nu selv arbejde sig gennem hele materialet og udarbejde sit eget register over de forskellige kategorier. Dette arbejde burde have været leveret af redaktørerne, som dermed samtidig *selv* havde fået et overblik over melodistoffet, herunder også, hvorledes de forskellige kategorier var vægtet talmæssigt, hvad der i denne sammenhæng ikke er helt uvæsentligt. Det kunne desuden have oplyst brugerne af bogen om de holdninger, der har ligget bag udvælgelsen af melodierne (såfremt begrebet *holdning* overhovedet har været på tale i redaktions-komitéen).

En sådan inddeling i "kasser" havde unægtelig været praktisk, især hvis der var blevet plads til en rubrik med børne- og ungdomssange, som man nu finder spredt rundt om i materialet (det gælder naturligvis også tekstbogen). Disse sange kræver en anden indfaldsvinkel (set ud fra anvendelseskriteriet) end det øvrige tekst- og melodistof, og burde derfor have været skilt ud for sig. (Jfr. "Den svenska Psalmboken"s afsnit "Barn och familj").

Nu må læseren så tage til takke med nærværende anmelders forsøg på en opdeling. Det skal bemærkes forud, at jeg har koncentreret mig om det egentlige salmeafsnit og ikke taget hensyn til afsnittene bagest i samlingen, der indeholder eksempler på Davids-salmer, bibelvers m.v.

1. Ældre melodier fra 15-1600-tallet (8)
2. Melodier fra norske samlinger (23)
3. Melodier fra svenske samlinger (16)
4. Melodier fra nyere tysk tradition (1)
5. Melodier fra engelsk tradition (6)

6. Melodier af danske komponister, født mellem 1900-1930 (30)
7. Melodier af danske komponister, født efter 1930 (50, heraf 31 i rytmisk stil)
8. Anonyme folkemelodier fra andre verdensdele (3)

ad 1) I denne rubrik finder man flere gode forslag. Bl.a. Frans af Assisis "Il cantico delle creature" i Jhs. Jørgensens oversættelse til en Kölner-melodi fra 1623, hvortil R.V.Williams har leveret satsen. Det vil være en smuk indledning til en gudstjeneste, men der er 12 vers!? Interessant er også forsøget på at sammenkoble den gamle påskesekvens fra Jesperssøns graduale med "Krist stod op af døde", men det bliver nok kirkens kor og ikke menigheden, der skal synge sekvensafsnittene.

En regulær fuldtræffer er Aastrups "Så vældigt det mødte os" med den flotte Stralsund-melodi fra 1665 (som vi kender fra det "røde tillæg" fra 1976), og - ligeledes en fuldtræffer - den gamle faste-processionssang "Se, vi går op til Jerusalem" med Arrebos enkle og stærke melodi, der har været en omvej omkring den svenske salmetradition (1697) før den altså nu - forhåbentlig - finder "hjem" igen.

Måske var det umagen værd at kikke lidt nærmere på det gamle melodistof og dets anvendelsesmuligheder til nye tekster/oversættelser, selvom det jo går imod tanken om at bringe "vor tids erfaringer" ind i gudstjenesten.

ad 2) Ideen med at inddrage materiale fra vore nordiske broderlandes salmetra-dition finder jeg sympatisk. Vi kender hinandens forskelligheder ganske godt; et forhold, der burde kunne udnyttes positivt til gensidig inspiration.

Den foreløbige bekræftelse leverer Harald Herresthal, prof. ved Musikhøjskolen i Oslo. Hans melodier til "I de sene timers stilhed" (905) og "Kornet, som dør i jorden" (863) er begge fremragende (til gode tekster af Sv. Ellingsen), omend ikke specielt norske i tonen. Så enkelt og fint kan det altså gøres, når man som Herresthal "ved hvordan".

Knut Nystedt og Egil Hovland er begge kendt som fremtrædende komponist-personligheder inden for de større instrumentale og vokale genrer. Deres bud på at skrive salmemelodier synes jeg falder mindre heldigt ud. Nystedts to melodier ("Af gode magter", Jhs. Johansen, og "Fyldt af glæde", Sv. Ellingsen) domineres af en besynderlig hang til pentatonik, der måske (dengang i 1970/71) kunne være inspireret af det kinesiske? Hovland har fået optaget fem melodier, nogle lidt kantede, nogle lidt "villet" moderne, og nogle med en slutningsdannelse, der ikke fastholder det fra melodiens begyndelse lagte stil-niveau. Den meget enkle og kort-fraserede "Måne og sol" (759, Britt Hallquist) må nok opfattes som en børnesalme, og er som sådan "skåret til" med en serie klicheagtige melodiske vendinger. Også Hovland har sat melodi til "Fyldt af glæde". Han strækker den korte tekstlige form ud fra tre til fire linjer ved at gentage sidste linje. Det er helt fint. Men det er netop her - mod slutningen - at niveauet nærmer sig det banale (i modsætning til den gode og ganske originale begyndelse), foruden at den melodiske bevægelse i de sidste otte 8-dele bliver noget krøllet. Hvorfor ikke blot gentage den tredie melodiske frase en terts dybere?

Men nu kan vi så til alt held yderligere sammenligne disse to melodier med Peter Møllers

bud på samme tekst. For mig er der ingen tvivl. Peter Møllers melodi er afgjort den bedste. På trods af den ultrakorte form får han med en stram og tæt intervalføring lagt en ualmindelig smuk linje over det modalt klingende b i 2.frase op mod højtonen c kort før slutningen, hvor melodien falder pænt til ro på grundtonen. Den eneste lille indvending er den "forkerte" betoning på tonen f ved teksten "over" i første frase. Det er en gammel Jeppesen/Palestrina-regel: undgå spring fra dissonans (her *op* til betonet værdi). Og faktisk, selv her hos den fortræffelige P.M. støder det en lille smule. Det *kan* måske rettes med et g i stedet for d foran det famøse f, men det ville P. M. sikkert anse for at være utidig "Bessermachen", så det vil jeg undlade at foreslå. Det går bedre med "cambiata"-figuren i 2.frase ("Med et nyfødt barn"), som jo kendes fra Palestrina til Mozart og længere frem.

Disse teoretiske bemærkninger kan af nogle måske opfattes som "nodekløveri", men de demonstrerer dog mere konkret, hvad jeg før hentydede til med bemærk-ningerne om, at der faktisk ikke skal så meget til, før en melodi risikerer at få dum-pekarakter. Men vurdér selv sagen. Jeg citerer her Hovlands og Møllers melodier:

Egil Hovland 1976

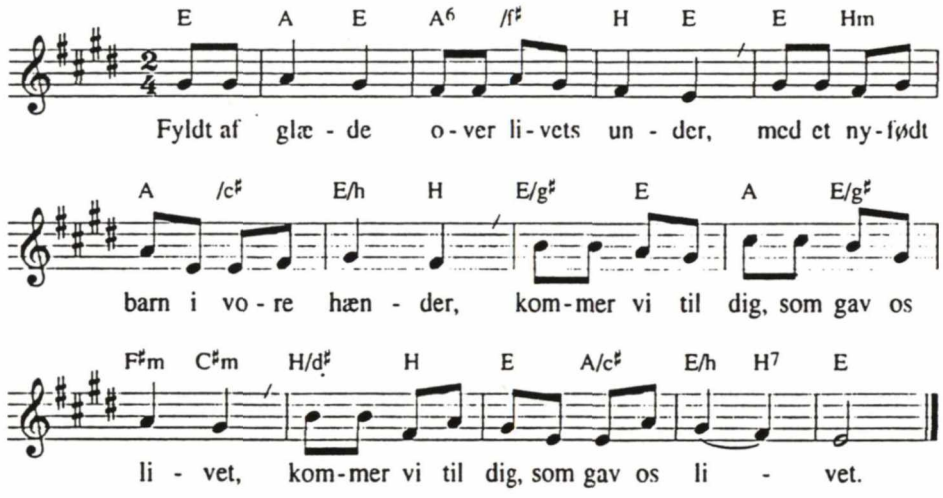

Peter Møller 1974

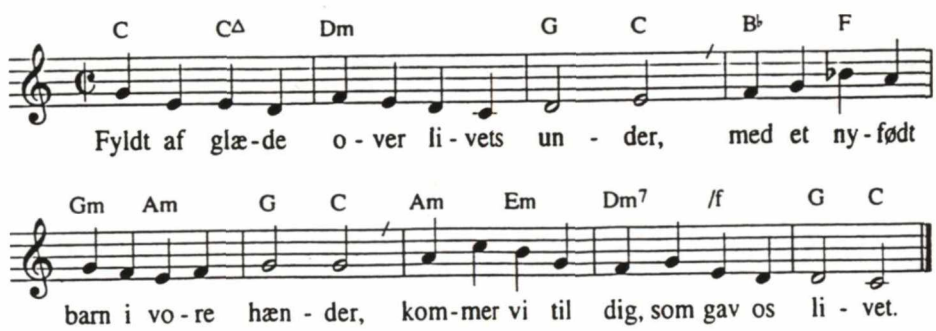

Rolf Karlsen har lavet en pæn, lidt stillestående melodi til "Din fred skal aldrig vige" (Sv. Ellingsen), men ellers er det norske materiale noget ordinært og kliché-agtigt, og folkemelodien til "Himelskaber, hør" (B. Støylen) er absolut ingen gevinst for samlingen.

Der er dog to bemærkelsesværdige undtagelser: Paul Okkenhaugs melodi (og markant enkle sats) til "Betesdasøjlernes buegange", holdt i stram, ny-modal stil og med en smuk, tekstnær frasering. Det er så et spørgsmål, om den kan slå Bernhard Christensens melodi til samme tekst af marken. Med sin rolige sekvensopbygning er det jo også en fremragende melodi, og den er vel allerede ved at være sunget ind i de danske menigheder via 1976-tillægget. Den er også optaget i 1994-Melodi-bogen, hvor man så kan foretage en direkte sammenligning mellem den og Okken-haugs melodi.

Den anden undtagelse hedder Trond Kverno, repræsenteret med fem melodier. Især "Nogen må våge" og "Vi rækker vore hænder frem" (begge til fine tekster af Sv. Ellingsen) burde nok have en chance, selvom de måske ikke er helt lette at indlære. Men lidt sved på panden skader vel ikke, når det - som her - også drejer sig om gode tekster!

ad 3) Det svenske materiale byder desværre ikke på specielt glædelige overraskelser. Der er en del børnesalmer, af hvilke der kun er grund til at fremhæve Carl-Bertil Agnestigs fine og enkle melodi til "Vinden ser vi ikke" (Frostenson/Lissner), som efter min opfattelse opfylder sit formål bedre end Axel Madsens melodi til samme tekst.

Svenskerne har tre store sommersalme-klassikere. "I denna ljuva sommartid" (Sv.Ps.B. nr 200) er desværre ikke bragt i forslag i "Tillægget". Men det er derimod den *svenske melodi* til "Den blomstertid nu kommer" (Sv.Ps.B. nr199, til Gotland-præsten Kolmodins smukke tekst fra 1694, som vi jo allerede har i dansk oversættelse i vor salmebog). Problemet er, at vi herhjemme *har* indsunget denne tekst på den smukke Nürnberg-melodi fra 1535. "Tillæggets" redaktører har derfor forsøgt sig med en anden tekst til den svenske melodi: "Som korn fra mange marker" med to strofer, bearbejdet til dansk af Poul Dam. Det er næppe nogen heldig disposition. Uanset kvaliteterne i Poul Dams tekst, så må det erindres, at netop denne salme har en ret enestående position i Sverige, hvor "Den blomstertid nu kommer" synges ved alle skoleafslutninger før sommerferien. Det er så at sige den svenske "national-salme". Fremgangsmåden i "Tillægget" ville nærmest svare til, at man i Sverige anvendte melodien til "I al sin glans nu stråler solen" til en begravelsestekst. Så derfor: find en anden melodi til "Som korn fra mange marker" og find en mere passende tekst til den svenske melodi.

Den tredie svenske "klassiker" er en romantisk "ørehænger": W. Åhléns "Sommar-psalm" (i "Tillægget: "Den blide maj med sommergrønt",Wirsén/Aastrup). Den vil sikkert kunne få en begejstret modtagelse i danske menigheder. Melodien *er* fremragende og passer fint til de to første, lyriske og naturbeskrivende strofer. Men teksten drejer i tredje strofe, hvor forgængelighed og død nu bliver hovedtemaet ("Alt kød er hø. Alt visner her."), og så er teksten og den idyl-begejstrede melodi pludselig langt fra hinanden. Men måske kan vi - ligesom svenskerne har gjort det i flere generationer - lære at abstrahere fra dette misforhold.

En omtale værd er endelig den smukke svenske "folkemelodi" til "Nu glæd dig i Herren, mit hjerte" (Billing/Lissner). Den findes i "Melodibogen" i en alternativ harmonisering af Carl

Ulrik Munk-Andersen, der må antages at være inspireret af den legendariske svenske jazzpianist, Jan Johansson. Det er en flot udsættelse, men den bærer præg af at være en *tour de force* i højt opbyggede akkorder, og er derfor næppe umiddelbart anvendelig i fællessang-sammenhæng.

Melodien lyder meget svensk. Det besynderlige er imidlertid, at "Den sv. Ps.B." (nr. 272) angiver en mulig tysk kilde fra1500-tallet og derefter København 1569 og Kangasala 1624. Det vil sige, at Thomissøn må regnes som den primære kilde. Jeg har kikket Thomissøn igennem og fundet frem til, at Credosalmen "O Gud vor Fader i evighed" (Thom. bl.64) *kunne* være et bud på det påståede forlæg, i forhold til hvilket den svenske melodi så skulle være en folkelig omsyngning. Men der er flere usikkerhedsmomenter, og problemet udbydes hermed til løsning blandt dette tidsskrifts hymnologisk interesserede læsere.

ad 4) Mærkværdigvis er der kun ét eksempel, hentet fra vort sydlige naboland. Det er- alt efter hvorledes man nu vil se på det - enten een for mange eller alt for få. Kort sagt: det evangelisk-lutherske Tyskland *må* have andet og mere at byde på end Martin Schneiders gennemført banale "Tak, Gud, for denne lyse morgen", der giver nærv. anmelder ubehagelige reflekser ved tanken om de børnegudstjenester, hvor præsterne vil gøre Gud og sig selv og hele molevitten populært, og hvor det så swinger deruda' på vampautomatikken.

Kildefortegnelsen afslører, at redaktørerne af Tillægget ikke specielt har studeret de muligheder, der måtte byde sig til i det tyske. Og det er måske også for meget forlangt - eller hvad?

ad 5) Jeg har noteret 6 melodier fra engelsk tradition. De fleste (4) er carols og som sådanne hævet over en egentlig æstetisk/teologisk vurdering. Det er *funktionen* af kalkun, plumbudding og King's College, man her bringer i forslag. En enkelt ("Kom, alle Kristne") endog med diskant og det hele. Det må så være juleaften, det handler om (næppe 1.juledag!), og her vil de fleste nok foretrække dansk andesteg og rødkål og "Glade Jul".

Ærlig talt, så lad disse smånostalgiske (og under helt andre synsvinkler) herlige sange bidrage til den almindelige julestemning foran radio- og TV-apparaterne og eventuelt ved julekoncerterne, men undgå for Guds skyld (bogstaveligt talt) fremmedsnobberiet i vor egen gudstjeneste og salmebog. Det er fint at kunne *misunde* andre folkeslag deres traditionelle egenart - og så lade det blive ved det!

De to resterende engelske melodier er så dårlige, at de fortjener at blive fremhævet. Det gælder iøvrigt også teksterne. I den ene ("Livet vandt, det hedder Jesus") er alting bare "Halleluja" (understreget af en ualmindelig klodset betoning), og den anden repræsenterer, hvad jeg ville betegne som "Hurra-kristendom", både hvad tekst og melodi angår. Jeg kan ikke dy mig for at citere rædslen for dette blads læsere som et eksempel på "dårlig tekst - dårlig melodi", men må samtidig med undren spørge, hvordan man kan finde på at bringe en sådan omgang vulgært pjank i forslag (ud af 2.000 muligheder!)?

Geoffrey Beaumont 1960

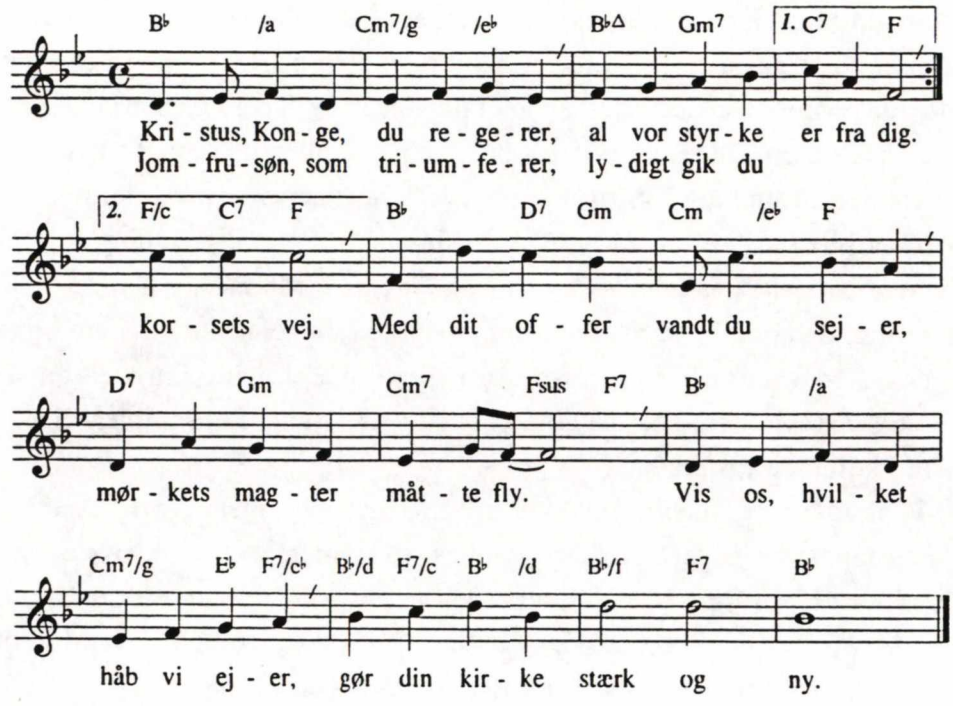

ad 6) De danske komponister i denne rubrik kan (med lidt fra og til) inddeles i ny-romantikere (Ole Schmidt), ny-Laubianere (Bernh. Christensen, Chr. Vestergård-Pedersen), ny-folkelige i den danske sangtradition (Axel Madsen, Svend S. Schultz) og modernister (Niels V. Bentzon).

Der er mange gode ting at hente her. Selvom *Ole Schmidts* melodier af og til tangerer det banale (især i slutvendingerne) og det vidtløftige ("Hør himmelsus i tredie time"), så vil i hvert fald "Tænk, at livet koster livet" og "Vor Herre tar de små i favn" kunne fungere. De er iøvrigt bedre harmoniseret i Melodibogen (parallelt med satserne i Højskolesangbogen) end Ole Schmidts originalversioner.

Det førnævnte "Himmelsus" er i virkeligheden nok snarere et solistisk anliggende ved en kirkekoncert, men der er jo andre sange i samlingen "Giv dagen dit lys", der kunne have fortjent en placering i Tillægget (som også anført af Niels Thomsen i førnævnte anmeldelse). F.eks. "Pinseluen" og "Gud elsker dig med dine fejl", der desforuden har spændende tekstlige udfordringer.

Gustava Brandt er *digter*, og der er sikkert andre komponister, der kunne føle sig inspireret af hans tekster, men i så fald gerne for mig til melodier i et helt andet tonesprog. Den sidste tone er næppe skrevet i denne sammenhæng!

Bernhard Christensens indsats som salmekomponist har altid undret mig. Den store forkæmper for jazz-musikkens indførelse i det musikpædagogiske arbejde skriver, når han komponerer salmer, langt fra "rytmisk", men tværtimod næsten mere "Laubiansk" end Laub

selv. Vi kan takke redaktørerne af 1976-Tillægget for en hel række fremragende B.C.-melodier til Aastrup-tekster, og fire af disse er optaget i 1994-Tillæggets Melodibog. Aastrups knappe, ligefremme udtryksmåde passer som hånd i handske til B.C.s lige så enkle og næsten lapidariske melodi-føring, med den efterhånden nok velkendte "Hvad mener I om Kristus" som et af de bedste eksempler. "Betesdasøjlernes buegange" er allerede omtalt, men klart nok vil også "Det var kun en drøm " og "Vil natten nu vige" være selvskrevne i det nye salmeværk. Og så kan man iøvrigt spørge efter "Nu ringer de klokker", "En grålig lysning" og flere andre. Den sidstnævnte er noget så sjældent som en *bysalme*, en af de få vi har med oplevelsen af bymiljøet i centrum, og som vel at mærke hævder sig ved sin åbenlyse litterære og teologiske kvalitet. Foruden at den altså har en fortrinlig melodi af Bernhard Christensen. Problemet bysalmer er iøvrigt aktuelt, når vi ser på nogle af de nyere rytmiske eksempler. Uden at vi dog her finder tilfredsstillende løsninger.

Også Chr. Vestergård-Pedersen udmærker sig med to gode melodier til Aastrup- tekster ("Der venter bag langfredags nat" og "Det kendtes, at Himlen kom Jorden nær"). Men han har også sat melodi til Aastrups "Gør dig nu rede, kristenhed", og det er efter min opfattelse det bedste resultat af dette makkerskab. Den burde have været med i Tillæg/Melodibog.

Går vi til den næste gruppe, møder vi først selveste Oluf Ring med en af de tidligste Aastrup-tonesættelser: "Gud ske lov for nattero", kendt fra 1976-tillægget og komponeret i 1938. Den hører hjemme i den nye salmebog. Det samme kan siges om Rings fine melodi til "Kærlighed alt sit udretter", også fra 1976-tillægget. Den er ikke optaget i 1994-tillægget, og det er en stor fejl.

Dernæst kommer den virksomme Axel Madsen, der har arbejdet ihærdigt som udgiver (bl.a. af den på mange måder fortræffelige "De unges Sangbog", 1986), som sats-mager og som en flittig komponist af salmemelodier. Ikke mindre end 9 melodier af A.M. er optaget i Tillægget. De fleste er rigtig pæne, men de mangler den prægnans, der skaber den helt gode salmemelodi. Og så lider flere af dem den skæbne at blive stillet direkte over for en konkurrerende melodi i Melodibogen, som f. eks."Vil natten nu vige" med den førnævnte Bernhard Christensen-melodi og "Det første lys er Ordet, talt af Gud", hvor Peter Møller har lavet en aldeles fremragende melodi. Det besværlige versemål i Johannes Johansens "Det var ikke en nat som de andre" får hos A.M. en alt for tung og firkantet rytmisk løsning, som så at sige bremser tekstens fjedrende bevægelsesgang. Men i "Når stjernerne skælver" viser Axel Madsen, at han også kan folde sit talent mere ud. Her er alt det, de øvrige melodier mangler, nemlig dristighed og konsekvens i melodiføringen, kort sagt: prægnans! Den er måske ikke helt let at synge, men det har jo ofte før vist sig, at den syngende menighed gerne vil præstere en indsats, hvis det er umagen værd. Heroverfor har man så i Melodibogen som alternativ sat en jazz-vals af Martin Ravn Jensen, der bestemt ikke er ueffen. Hvis noget af det nye rytmiske materiale skal have en chance, så er her et af de mere seriøse bud på en kvalifikation - og dermed altså samtidig en hård konkurrent til Axel Madsens melodi.

Svend S. Schultz kender vi som en af vore mest fremragende korkomponister. Jeg har hidtil kun set verdslige korsange fra hans hånd, men her foreligger så en salmemelodi: "Nu er livet gemt hos Gud" (Sv. Ellingsen/Balslev-Clausen). Det er en meget smuk melodi, en af de bedste

i samlingen overhovedet, og derfor citeres den her. Læg mærke til, at teksten har et par metriske knuder, der løses smidigt og elegant ved hjælp af melodiens skiftende rytmer, således at teksten (i alle fem strofer) får en helt naturlig deklamation. Bemærk også den rolige stigning mod højdepunktet i tredie linje ("Håbet er tændt" - alle fem strofer har et tekstligt tilsvarende højdepunkt her), og til sidst nøjagtig den samme rolige stigning i begyndelsen af sidste linje, hvor der så drejes ned mod grundtonen i den korte afslutning. Man kunne måske ønske en afkortning af slut-takterne efter linje 2 og 3 af hensyn til melodiens "flow", men ellers er det fornem detalj-kunst, vi her præsenteres for:

Svend S. Schultz 1978

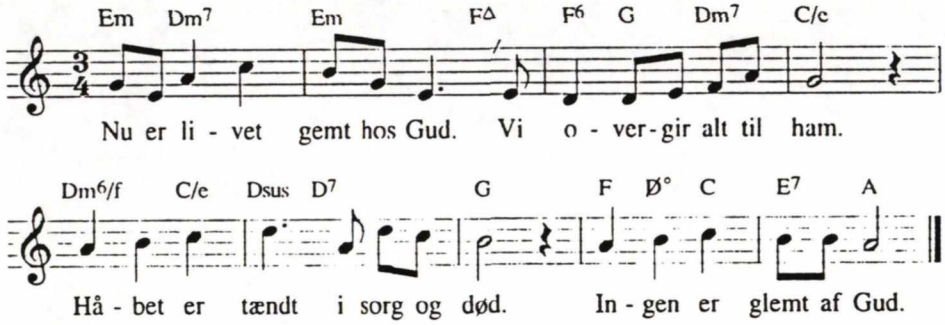

Blandt de øvrige i denne gruppe (W. Bjerborg, Lise Deckert og Henning Wellejus) er der ingen, der rigtig markerer sig på linje med de ovennævnte, og derfor er kun tilbage at bringe Niels Viggo Bentzon på banen. Han har jo, som man vil vide, bidraget med melodier til Jhs. Møllehaves snart legendariske salme-samling fra 1985. Det meste i denne samling er usyngeligt, i hvert fald set ud fra fællessangens synsvinkel. To melodier er medtaget i Melodibogen. Den ene, "Lazarus lå i sin grav", hører til blandt de absolut usyngelige, og jeg fatter ikke, hvorfor den er kommet med i denne sammenhæng. Har de overhovedet prøvet at synge den i redaktionsudvalget? Mere interessant forekommer "Alle skal skrives i mandtal", der med sine harmonisk skarpe varianter over tonen f som recitationstone på en eller anden måde bider sig fast i bevidstheden, samtidig med at tekstindholdet profileres. Et forhold, der intensiveres med den omkvædsagtige slutning ("Det er ikke men'sker, det gælder, når kejseren tæller"), hvor den hidtil fastlåste melodik så at sige eksploderer i opadgående sekundintervaller. Også denne melodi skal citeres her som et af de yderst få eksempler i samlingen på en modernistisk udfordring af vor salmetradition:

3. Alle skal skrives i mandtal

Niels Viggo Bentzon 1985

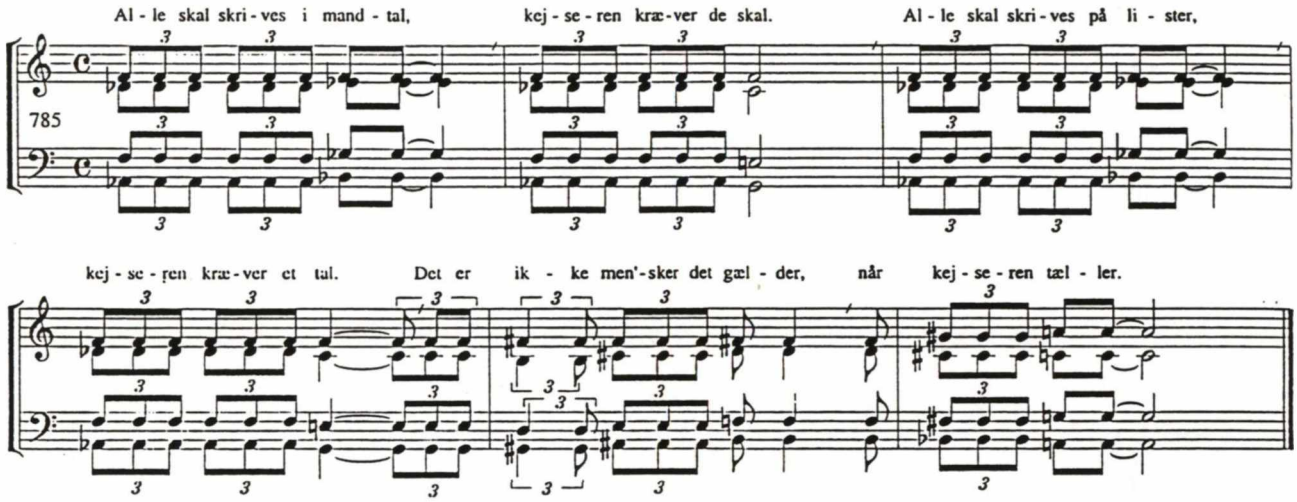

Copyright © by Edition Egtved, Danmark

Edition Egtved · MF 538

ad 7) Her skilles vandene. Vi har en gruppe "gammeldags" tonesættere og så de nye "sangskrivere". Blandt de første finder vi så forskellige komponister som Per Nørgård, Fuzzy (Jens W. Pedersen), Erik Haumann, Peter Møller og Fibiger Nør-felt. Nu er Per Nørgård jo ikke så specielt bagudorienteret, men alt er jo relativt. Hans melodi til Sarvigs "Som året går" er optaget i Melodibogen side og side med Peter Møllers. Det er to vidt forskellige løsninger, og det skal retfærdigvis siges, at Per Nørgårds melodi i Højskolesangbogen har fået underlagt en sats, der er knap så distraherende som den, vi har for os her, hvor de mange dissonanser og tværstande gør, at melodien næppe vil vinde gehør i fællessangens praksis. Og så må det tilføjes, at Peter Møller - endnu engang - har lavet en særdeles smuk og tekstnær melodi i en fremragende harmonisering. Jeg gætter på 1-0 til P.M.!

Fuzzy laver ikke rytmiske salmer. Dette multi-musikalske geni formår i denne sammenhæng at afstemme sit tonesprog efter en omhyggelig aflæsning af den givne tekst. Den melodiske udformning er nærmest "klassisk" med et stænk af en rytmisk accent som i Jens Rosendal-teksten "De dybeste lag". Også "I dag er det Hellig Tre Kongers dag" (J. Michaelsen) er en utroligt sikkert og enkelt tegnet melodi (den anvender kun 5 toner!), og den kan, sammen med den førstnævnte melodi, uden forbehold anbefales til videre anvendelse. Hellig tre Konger-sangen er hentet fra samlingen af "Bibelhistoriske sange og salmer" (1989), og herfra kunne man lige så vel have hentet Fuzzy's mindst lige så gode melodi til Sten Kålø-teksten: "Ikke

alle kors er ens" ind i varmen. Man er muligvis blevet stødt af tekstens tredie og afsluttende strofe, der taler om "fodboldkamp" og "moderigtigt hår". Men så kunne man med god samvittighed (og digterens tilladelse) have strøget det vers og fået en rigtig god salme ud af de to første strofer.

Erik Haumann er i Melodibogen repræsenteret med 4 melodier til tekster af Lisbeth Smedegaard Andersen. Fornuftigt nok holder han lidt igen i forhold til de ofte stærkt følelsesladede tekster. Bedst er samarbejdet lykkedes i "Du fødtes på jord" og "Vi kommer, Herre, til dig ind", der forekommer umiddelbart anvendelige og sangbare. Det er gode salmer.

I næsten samme kategori finder vi Henrik Fibiger Nørfelt og Asger Pedersen, der hver er repræsenteret med tre melodier. Stilen er hos dem begge moderat nyorienteret med - især hos Nørfelt - en tendens til det pæne, beherskede. Skal noget fremhæves må det blive Nørfelts melodi til høstsalmen "Nu går vi glad vor kirkegang" (Jhs. Johansen) og Asger Pedersens "Her må alle blomster dø" (Lissner). Men om *teksterne* så holder, er en anden sag.

Peter Møller er allerede omtalt særdeles positivt i det foranstående, så der er blot tilbage at understrege, at vi her står over for en begavet salmekomponist. Han er i Melodibogen repræsenteret med 6 melodier, hvor jeg kun har nogle få forbehold: melodien til "Du, som ud af intet skabte" (J. Rosendal) er - ærlig talt - lidt kedelig, hvorimod melodien til "Nu vil jeg synge dig en sang" (H. Noe-Nygaard) omvendt næsten bliver for kompliceret mod slutningen. Men ellers kan vi altså notere en bemærkelsesværdig indsats af Peter Møller.

Endelig har Bo Hüttel-Sørensen lavet et par talentfulde melodier til "Det er så sandt, at ingen så" (Aastrup) og "Vintræ og grene og frugt hører sammen" (Jørgen Kristensen). Den førstnævnte er endda rigtig god. Med sine smidige og fjedrende rytmer, skiftende mellem 5/8 og 6/8, og enkle melodiføring er det en fremragende musikalsk ramme om Aastrups fornemme tekst. Når man heroverfor i Melodibogens redaktionskomité har valgt at placere Viggo Ernst Thomsens kvikke og frejdigt - rytmiske melodi som alternativ, så tager man sig til hovedet. Den melodi *handler* simpelthen ikke om den tekst! Jeg vil tage selveste profeten Ezekiel i ed på (jfr. denne anmeldelses motto), at Aastrups tekst forsvinder ud af bevidstheden, når den synges på denne klichéprægede rock-melodi. Det interessante er imidlertid, at melodien i kraft af sin ubekymrede brug af gængse fraser er veldrejet, letsyngelig og nem at indlære. Den *kunne* være god, men blot i en anden sammenhæng. Jeg har kikket i versemålsregistret og fundet frem til, at Hans Anker Jørgensens "Mal byen rød, gør jorden grøn" savner en nutidig melodi (man har foreslået "Fra himlen kom en engel klar"!). Så derfor: "Mal byen rød" med Viggo Ernst Thomsen og lad Bo Hüttel-Sørensen beholde sin Aastrup i fred!

Begge melodier citeres her til læserens egen vurdering:

Viggo Ernst Thomsen 1992

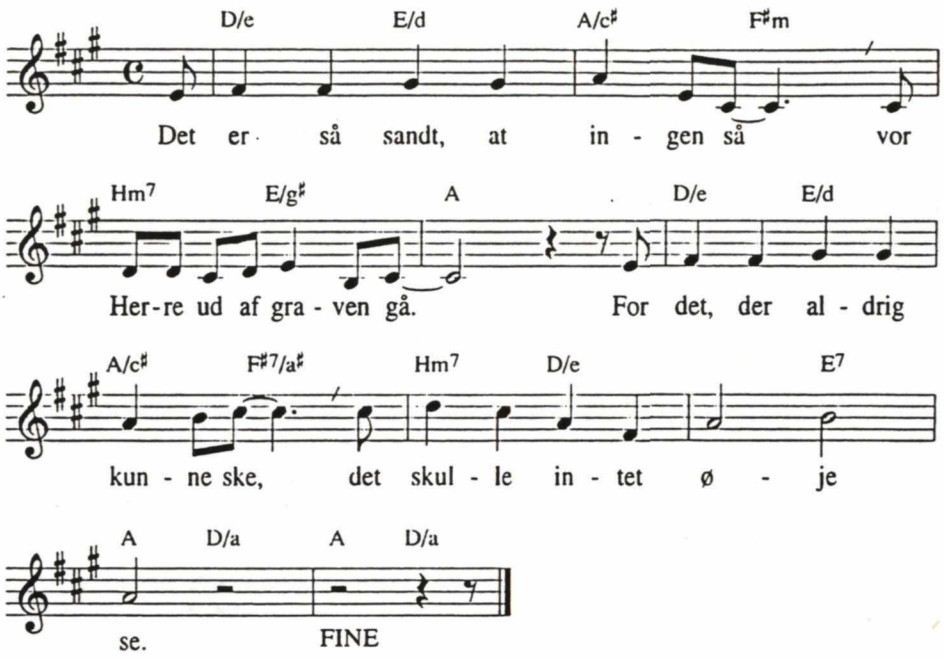

Bo Hüttel-Sørensen 1978

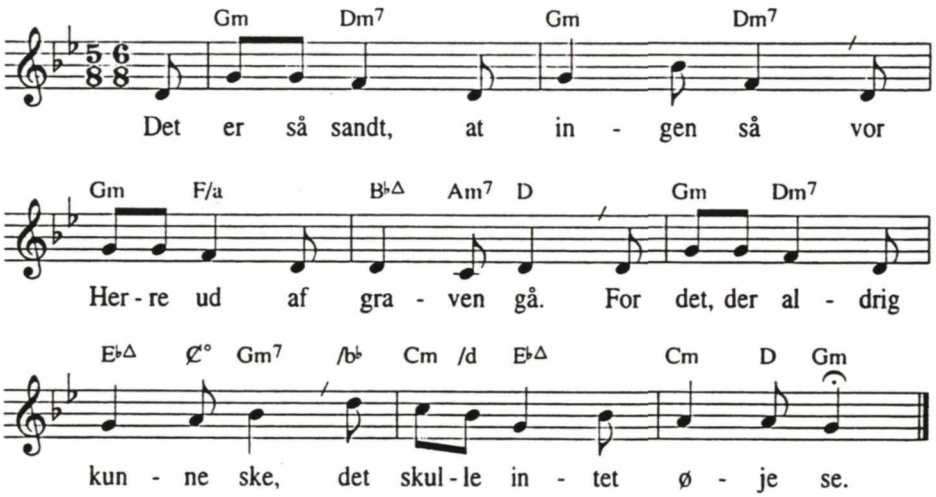

Nu handler det så - omsider - om de *rytmiske* melodier. Det er her, det afgørende nye perspektiv sætter ind; det er her, bruddet vil komme med den gamle, grundfæstede tradition; det er her, chefideologerne får hektiske røde pletter på kinderne. Skal vi virkelig - med kongelig autorisation og det hele - synge rytmiske salmer i den danske folkekirke?

Der er sket så meget siden dengang i midten af 1950'erne, hvor vi sidst fik salmebog og koralbog. Der har været ungdomsoprør, seksuel frigørelse og meget andet, men først og fremmest har vi fået en *ungdomskultur,* skabt og stadig mere intensivt båret frem af merkantile interesser, hvor modetøj, ugeblade, caféer, fitness-templer *og* musik blot er dele af en meget større sammenhæng. Medierne har naturligvis fulgt op, og vi bombarderes i det uendelige med underholdningsindustriens produkter på kassette, CD, radio og TV. Rock-koncerter og

flimmer-videoer har højeste prioritet, og den "rytmiske musik" behersker hele skalaen fra beat og rock og gospel til latin og blues og jazz, foruden - naturligvis - alt det løse, samlet under betegnelsen pop.

Kulturelt - og altså også musikkulturelt - er der således skabt en generationskløft, hvor stadig flere årgange af unge har været udsat for denne massive påvirkning, også i folkeskolen, hvor faget sang er blevet til musik, underforstået afro-amerikansk rytmisk musik, og hvor den tidligere traditionsbærende *danske* morgensang er afskaffet. Salmer er naturligvis helt "yt". De unge fra dengang det startede er nu i midten af 40'erne, og de har allerede leveret et par årgange konfirmander, så ringen er sluttet.

Det musikalske verdensbillede er således radikalt ændret, og spørgsmålet for kirkemusikeren er så, hvad man skal stille op i *kirken* med sit Bruno Christensen-orgel på 20 stemmer og i *sognegården* med højskolesangbogen og det opretstående Hornung og Møller. Og hvad gør man med menigheden? De fleste er jo over de halvtreds og fungerer som mumier, når der skal synges rytmisk, og de unge kommer ikke, fordi vi ikke synger rytmiske salmer i den danske folkekirke, så de står sammen med de andre glade kristne i Pinsekirken og synger gospel og Halleluja.

Der er for mig ingen tvivl om, at det helt logiske svar er, at vi kommer til at tage tanken om at indføre rytmiske melodier i gudstjenesten alvorligt - med alle de problemer deraf følger. Det vil betyde afgørende ændringer i organist-funktionen med en udvidet praktisk og pædagogisk indsats, hvor det rytmiske materiale skal indlæres (i kirke, i sognegård og ved konfirmandundervisning), samt - i konsekvens heraf - en udvidelse af kirkemusikeruddannelsen på landets konservatorier og på kirkemusikskolerne. Der skal nok flyttes mange holdningsprægede milepæle, inden det kommer så vidt. Også hos præsterne og rundt om i menighederne. Men eet sted skal vi jo begynde. Kan vi f.eks. begynde med det rytmiske materiale i Melodibogen?

Lad det være sagt straks, at jeg også på dette område tager de indledende bemærkninger vedrørende de litterære, teologiske og musikalske kvalitetskrav efterretteligt. De 31 rytmiske melodier har jeg vurderet som salmer, *anvendelige* til gudstjeneste og kirkelige handlinger. Det er - desværre - kun et fåtal, der kommer igennem nåleøjet. Et generelt kriterium for *uanvendelighed* rører ved et ømt punkt i den rytmiske musik overhovedet. Den melodiske udfoldelse er bundet af snævre fraseringsmæssige rammer (melodiske klichéer, lifts etc.), som igen er bundet af den rytmiske "feeling" (rock, beat, jazz-vals, swing, latin etc.), som så igen er bundet af snævert definerede "strums" eller akkompagnementsmodeller, hvor to-tre takters modelanvisninger er tilstrækkelige for den udøvende til at køre satsen igennem på "automat-piloten". Hertil kommer så ofte en akkordskema-automatik ("vamp"-figurer o.l.), som er med til at styre det melodiske forløb.

Kender vi ikke også sådanne "stil-automatikker" i den klassiske tradition? Jo, naturligvis, men her har vi *udover* kravet om fastholdelsen af den givne stilistiske ramme også kravet om den originale ide, som nævnt i indledningen: det, som gør melodien unik, ulig alle andre. Der er en lang tradition for denne opfattelse af komponistens virke i den vestlige musikkultur. Den, der vil komponere en melodi til en salmetekst, må altså nøje overveje, hvor han vil sætte sit personlige "fingeraftryk", hvor han vil etablere de afvigelser fra stil-klichéerne, som markerer en refleksion over den givne tekst, og som på den måde er med til at fremhæve den.

Og så har han endelig også friheden til at etablere sin helt egen stilramme, endda fra værk til værk.

Vi taler om tendenser. Men tendensen i megen rytmisk sangskrivning går i retning af at skrive på *stilen* snarere end på de originale indfald. Stilen - "feelingen" - er udgangspunktet, og det er nok. Det egentlige grundlag, teksten og dens budskab, bliver ikke reflekteret, fordi melodien har sit eget ubekymrede forløb, *parallelt* med teksten. Det hænder også beklageligvis i klassisk melodiskrivning, men tendensen er, at de originale, tekstprofilerende indfald er sjældnere og mindre markante inden for det rytmiske repertoire.

Man kan så sige, at det ikke betyder så meget, såfremt en tekst fremtræder almindeligt lovprisende, ungdommeligt ubekymret, pluralistisk opremsende eller appellerer til det barnlige ("Alt kommer væltende", "Biler dytter, klokker ringer" "Uberørt af byens travlhed", "Sov du lille, sov nu godt"). Men så er vi tilbage ved spørgsmålet om den litterære og teologiske kvalitet, og dermed igen, om sange af den type kan klassificeres som anvendelige i gudstjenesten. Rigtig mange af de 31 rytmiske melodier i Melodibogen er lavet til sådanne tekster, og hvad bliver der så tilbage til en mere seriøs vurdering? Jeg har noteret mig især to komponister, der kan komme på tale: Willy Egmose og Erik Sommer.

Egmose er kendt som markant fortaler for indførelsen af rytmiske salmer i gudstjenesten. Han er en fortræffelig jazz-pianist og samtidig fungerende organist, så han ved, hvad han har med at gøre. Samtidig har han i tale og skrift givet udtryk for, at der må stilles strenge kvalitetskrav til de rytmiske melodier, der kandiderer til en placering i den danske gudstjeneste. Det er synspunkter, som gør Egmose til den mest interessante skikkelse i hele projektet omkring Melodibogen. Kan han også lade gerning følge på ord?

Vi får præsenteret 5 melodier, ud fra hvilke vi så kan afgøre spørgsmålet. Og faktisk, her nærmer vi os noget af det, jeg har efterlyst. Egmose former med let og sikker hånd med en fin sans for tekstfrasering. Stilgrundlaget varieres, og det lykkes samtidig for Egmose at sætte satserne "i karakter" i forhold til teksterne, måske med en enkelt undtagelse, nemlig "Som

et ansigt, der er slidt" (Lars Busk Sørensen), hvor den ualmindeligt veldrejede melodi med den lyse og glade stemning står i et misforhold til tekstens passionsbudskab (v.1:.."alle marker ligger øde/ for Guds søn er blandt de døde"). Først i fjerde og sidste strofe (opstandelsen) kommer der balance i tingene, og det er nok noget sent. Brug melodien til en morgensalme i stedet for, så vil den fungere fortræffeligt. De øvrige melodier er, som allerede antydet, på det niveau, hvor en placering i gudstjenestesammenhæng er aktuel. Der kan lejlighedsvis måske opstå problemer med nogle af de rytmiske forskydninger (lifts), som kan være vanskelige at gennemføre i en fællessangs-praksis, men det er en detalje, der blot skal nævnes her for god ordens skyld.

Jeg citerer her Egmoses melodi til "Det er angstens sved" (Jhs. Møllehave)

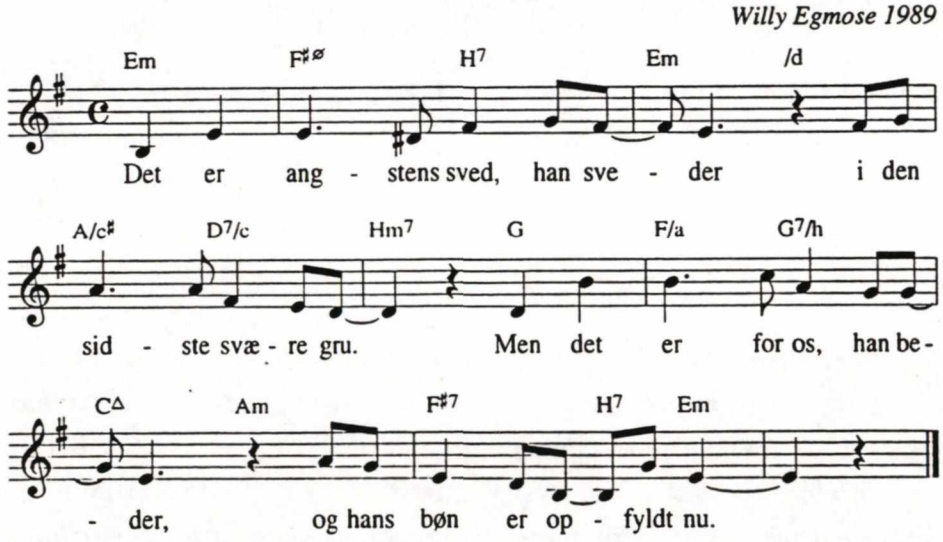

Erik Sommer har en lang pædagogisk praksis bag sig med funktioner som lærer på seminarium og højskole. Hans 4 melodier i 1994-Melodibogen viser tydeligt, at han har et praktisk greb om tingene, og han skriver ligefremt og sangbart. Melodien til "Du, som har tændt millioner af stjerner" (Jhs. Johansen) klæder for så vidt teksten, men den er samtidig tæt på at blive en anelse sentimental. Bedst fra hans hånd er nok de to melodier til Lissner-tekster: "Jesus var bange i ørkenens sand" og "Nu går solen sin vej", hvor jeg synes, at især den førstnævnte har nogle af de rigtige kvaliteter. Den ligner faktisk en salme.

Resten er der ikke anledning til at sige så meget om. Ravn Jensens melodi til "Når stjernerne skælver" er allerede omtalt, men man kan da lige nævne, at Lasse Lunderskovs melodi til Kingos "Nu rinder solen op" her fornuftigvis er sat til en tekst af Hans Anker Jørgensen: "Når jeg er træt og trist", som den passer udmærket til. Merete Wendlers 6 melodier forekommer mig noget strømlinjede. De kan for det meste passe til hvad som helst eller ingenting, og hendes forsøg på at nærme sig en tekst mere seriøst ("Min Gud, min Gud, hvorfor har du forladt mig") falder ikke heldigt ud.

Det var ret beset ikke noget stort udbytte af de mange anstrengelser. Ud af Melodibogens 31 rytmiske melodier kan efter min vurdering kun et fåtal på mellem 5 og 10 komme på tale, hvis kvalitetskriterierne skal overholdes bare nogenlunde. Hvis en salme stadig skal være en salme - også når der er tale om en rytmisk melodi.

Det betyder, at det fra mange sider ønskede afgørende brud med meloditraditionen i vor gudstjenestepraksis ikke kan realiseres i denne omgang.

Revolutionen er udsat. Der skal kort sagt helt andre boller på suppen, og der ligger et stort arbejde forude, hvis det skal lykkes at frembringe et rytmisk melodi-repertoire, som kan hævde sig såvel kvalitativt som kvantitativt. Men problemet er af dobbeltsidig karakter. Der kræves jo både en god tekst og en god melodi for at opfylde kravet om en god salme, og det må retfærdigvis siges, at det også kniber med gode tekster i 1994-tillægget.

"Om igen", siger Niels Thomsen i sin før-citerede anmeldelse af teksterne, og jeg fristes til at gentage opfordringen også for melodirepertoirets vedkommende. Vurderet som *helhed* har Melodibogen bragt mange gode melodier frem, som vi helt sikkert kan få glæde af i salmesangen fremover. Især - som det vil være fremgået - inden for de mere traditionelle stiltyper. Men der har på den ene side været alt for meget skidt imellem (for nu at sige det lige ud), og på den anden side har meget fremragende materiale været overset. En del undladelsessynder er allerede påvist i denne anmeldelse, og det må der på en eller anden måde kunne rettes op på. Niels Thomsen foreslår en ringbindsordning, hvad der slet ikke er nogen dårlig ide. Så kan man lade "de 1000 blomster blomstre", som gamle formand Mao udtrykte det i sin tid, og ind imellem ville der så givet vis være noget, som kunne bruges.

Undervejs med denne anmeldelse har jeg selv fået en tanke, som går i en lidt anden retning. I betragtning af de store kvalitetskrav vi har til de salmer, der fremover skal bruges til gudstjenester og kirkelige handlinger, er det klart, at der må finde en frasortering sted, hvor kun en relativt lille del af materialet vil opnå at få det blå stempel. Det betyder så vel ikke, at resten skal kastes i skrotbunken. De bedste af disse sange (som altså ikke kunne opnå status af *salmer*) kunne sikkert fungere på udmærket vis i en mere uforpligtende sammenhæng, som f.eks. ved konfirmandundervisning, børne- og ungdomsgudstjenester, ved menighedsmøder o.l.

Mit forslag går derfor ud på, at man udgiver en *Kirkelig Sangbog,* en folkekirkelig pendant til Højskolesangbogen. Her ville børne-og ungdomssange og det øvrige danske sangstof, carols, sange fra Norden, det øvrige Europa og fra andre verdensdele (herunder gospels) kunne optages som et tilbud til dem, der gerne vil synge andet og mere end det, der står i salmebogen. Her vil traditionelle og rytmiske stilarter kunne trives i "fredelig sameksistens", og herfra kunne måske engang de bedste af de rytmiske sange tages over i salmebogen.

Desuden kunne man - i den lokale praksis - lejlighedsvis tage denne sangbog med ind i kirken, hvis man måtte ønske at anvende en eller flere af sangene i forbindelse med en gudstjeneste.

Var det ikke noget for det initiativrige Egtved Forlag at føre den ide ud i livet?

Afsluttende har jeg et par spørgsmål. Hvordan er proceduren nu fremover? Hvordan skal de indhøstede erfaringer af det fremlagte materiale i Tillæg og Melodibog egentlig vurderes? I form af spørgeskemaer - eller hvordan? Og navnlig - hvem har den reelle kompetence til at vurdere det igangværende projekt? Og endelig - hvem finder ud af, hvordan vi (forhåbentlig på et bedre grundlag) kommer videre med sagen?

Lad os få en afklaring på disse spørgsmål, så vi kan komme igang med det væsentlige: at få redigeret en endnu bedre salmebog end den gode, vi allerede har. Der er behov for sange, som vi kan synge med smuk stemme til dejlig musik; hvor vi hører ordene - og handler efter dem!

P.S. Tak og ros til Egtved forlaget for fortrinligt udgiverarbejde!

INGER SELANDER

Brorsonpsalmer - i djupet av mit Hjärta

Hans Adolph Brorson i Sverige

I den sångbok jag själv växte upp med, Svenska missionsförbundets *Sånger och psalmer*, fanns sju psalmer av Brorson. Mest fastnade jag för "I djupet av mitt hjärta" och "Den stora vita här". Den senare sjöngs som regel alltid vid allhelgonatid, och då såg jag i andanom en väldig skara med palmer i händerna, och bland de otaliga ansiktena kunde jag urskilja min död mormor och farmor. Om morbror Sven med sina knepiga resonemang om verklighetens sanna natur fanns i himlen var mer tveksamt. Jag kunde i alla fall inte tänka mig honom i kören. Psalmen brukade framföras som solo i missionshuset av farbror Ragnar, en tenor med bred bröstkorg och ovanligt kraftig röst. Den hördes också i radion av en välsjungande kör. Så den psalmen tyckte jag knappast jag kunde gnola på, den var förknippad med kraftfull skönsång. Då var "I djupet av mitt hjärta" lättare att förfoga över. Att den enkla visartade melodin härvid spelade en betydande roll är självklart.

Den brorsonska psalmens innerliga, pietistiska förkunnelse har uppskattats i låg- och frikyrkliga kretsar. En fyllig presentation av brorsonska psalmer gjordes för första gången för svensk publik genom den småländske läsarprästen Johan Michael Lindblads översättningar, publicerade i hans samling *Andeliga sånger*, 1848. Här ingår fjorton psalmer av Brorson, t ex. "Hwart Gud mig för, går jag glad", "Det kostar mer än mången först betänker". Följande har senare överförts till andra sångsamlingar: "Den skönaste ros har jag funnit", "Till Bethlehem mitt hjärta", "Jag går i fara", "Upp alla verk", "Ack, visste du som nu dig måste böja". Från Lindblads samling hämtade Ahnfelt flera psalmer som blev spridda genom hans ytterligt populära häften *Andliga sånger* liksom genom hans sångarfärder. För Ahnfelts samling översatte hans hustru Clara "O Hellig Aand, mit Hjerte" 1859. Hon gav den ingressen "I djupet av mitt hjärta" samt tillfogade sju strofer.

I väckelse- och frikyrkosångböcker från 1850-1920 finns totalt fjorton brorsonpsalmer av vilka "Till Betlehem mitt hjärta" och "Upp alla verk som Gud har gjort" är de mest spridda (6 sångböcker).[1] Vid sångboksrevisioner under 1900-talet har allt fler av de äldre sångerna försvunnit, och det gäller också Brorsons psalmer. I fjorton samfunds psalmböcker i användning 1972-1986 finns endast sju brorsonpsalmer, däribland "Den store hvide flok" i fyra olika översättningar. Mest spridd är "I djupet av mitt hjärta" som finns i tretton psalmböcker.[2] Antalet brorsonpsalmer i svenska psalm- och sångböcker har ytterligare reducerats under 1980-talet. I *Psalmer och sånger*, den för nio frikyrkosamfund gemensamma sångboken från 1987, finns två brorsonpsalmer ("I djupet av mitt hjärta" och "O, se den stora vita här") i den med Svenska kyrkans psalmbok (*Den svenska psalmboken*, 1986) gemensamma delen (nr 1-325). I sångbokens så kallade frikyrkliga del finns ytterligare en brorsonpsalm, julpsalmen "Förunderligt och märkligt". I Pingströrelsens och Frälsningsarméns sångböcker finns inga

[1] Enligt *Den unisona sången i folkrörelserna 1850-1920*, en databas som lagts upp av I Selander och omfattar 30 väckelse- och frikyrkosångböcker exklusive olika upplagor från perioden, vilket inte är samtliga utgivna men de viktigaste.

[2] Enligt *Index över den kristna församlingssången i Sverige*, 1979, utg. av I Selander. Indexet omfattar fjorton samfunds psalmböcker, samtliga i användning 1972-1986.

brorsonpsalmer utom de två som finns i den med Svenska kyrkan och andra samfund gemensamma delen. I dessa båda samfunds äldre sångböcker har inte funnits några brorsonpsalmer. Båda samfunden har repertoarer präglade av var sin anglosaxiska väckelsetradition.

I Svenska kyrkans psalmskatt finns inte många av H A Brorsons psalmer. I *Den svenska psalmboken* från 1819, den wallinska, finns endast en, "Jag går mot döden, var jag går" i översättning av J O Wallin själv. Wallin hade ingen större förståelse för Brorsons pietistiska kristendomstyp; tyska och svenska pietistiska och herrnhutiska psalmer gavs inget utrymme i den wallinska psalmboken. Men temat himmelslängtan kände sig Wallin attraherad av. I psalmbokstillägget 1921 finns ytterligare två brorsonpsalmer, som blivit kända genom de frikyrkliga sångböckerna, "I djupet av mitt hjärta" ("O Hellig Aand, mit Hjerte") och "O, se den stora vita här". Dessa tre psalmer kom att tas in i 1937 års psalmbok, den senare i nyöversättning. Desamma tre psalmerna finns i *Den svenska psalmboken* 1986, alla i nyöversättning av Anders Frostenson. Dessutom finns ytterligare en bland de nordiska psalmerna på originalspråk i psalmbokens senare del, sommarpsalmen "Op, al den ting som Gud har gjort". - Större respons i Svenska kyrkans psalmkommittér har Grundtvigs psalmer fått, och de är mer än dubbelt så många i den nya psalmboken.

Låt oss se närmare på översättningarna av "O Hellig Aand mit hjerte". Clara Ahnfelts översättning från 1859 har i olika kombinationer av stroferna sjungits i många samfund i mer än 125 år.

I djupet af mitt hjerta
en Stad jag högt åtrår
Jerusalem
Det sälla hem,
Der all min nöd och smärta
Sitt pass och afsked får.
I djupet av mitt hjerta
Den staden jag åtrår.

Inom dess portar klara
Der gråter ingen mer.
Uti Guds stad
Der är man glad;
Ej sorg, ej rop skall vara,
Der städs' man Lammet ser.
Inom dess portar etc.

Si! Den på thronen sitter
Der råder öfwer dem
Med ewig frid.
Der finns ej strid,
Ty ingen ond och bitter
Bor i Jerusalem.
Si! den på thronen etc.

O Hellig Aand! Mit Hierte
Den Stad saa hart attraaer
Det søde Hiem,
Jerusalem,
Hvor al min Nød og Smerte
Sit Pas og Afskeed faaer.
O hellig Aand! Mit Hierte
Den Stad saa hart attraaer.

Och Gud allsvåldig säger:
"Min son och dotter kär,
Som Jesum fann
Och seger wann,
Du eger, hvad jag eger:
"Allt mitt nu ditt det är".
Ja, Gud allsvåldig etc.

O, den som redan vunnit
Ack, den som vore der
I hvilans hamn,
I Jesu famn!
Ack, om jag målet hunnit
För all min trängtan här!
O, den som redan etc.

Men på de hwida watten
Hwar finner jag dock wäg?
Bland blinda skär
Hwar wägen är
I storm och mörka natten
Till hemmet, säg - o, säg!
Ack, på de wida watten etc.

Men ak! De Fare-Vande.
Hvor kan jeg finne Spor,
Bland blinde Skiær
Mod Strøm og Vær,
Til Fryde-Borg at lande?
Jeg skal, jeg er derfor.
Men ak! etc.

Jo, du mig wisar wägen
Min dyre Frälsare;
Och wägen går
I dina spår.
Sjelf hjelplös och förlägen
Jag blott på dig vill se.
Ja, du mig visar etc.

Fäst djupt hos mig de tankar,
Att snart jag himlen når!
Gör tron rätt käck
Mot böljans skräck!
Håll själv mitt ro'r och ankar!
Du wet, hwad jag formår.
Fäst djupt etc.

Befæst mig dog de Tanker:
Jeg snart i Himlen staaer.
Giør Troen kiek
Mod Bølgens Skræk,
Hold selv ved Roer og Anker,
Du veed, hvad jeg formaaer!
Befæst mig etc.

Si, målet herrligt lyser
I fjerran. O, Guds stad!
Du målet är
Och allt besvär,
Varför nu här jag ryser,
Jag der snart glömmer glad.
Si, målet etc.

Så äfwen jag skal winna,
I Jesu Kristi namn:
Ja, också jag,
så arm och svag,
Skall en gång målet hinna
I herrlighetens hamn.
Så äfwen jag etc.

Vad har då Clara Ahnfelt gjort med "O Hellig Aand! mit Hierte"? Hon har behållit den ovanliga strofformen och rimflätningen och hon har hållit sig mycket nära originaltexten, men förmodligen tyckte hon att psalmen var för kort, och att ämnet inte utvecklades tillräckligt. Därför har hon lagt till sju strofer. Psalmens inledning har blivit helt annorlunda, eftersom en mer ordagrann översättning av den frasen skulle brutit sönder rytmen. Hon kunde dock ha använt sig av en i psalmspråk inte ovanlig elision och skrivit "O, helge And', mitt hjärta", men jag tror att bortvalet av originalets ingress skett för att psalmen inte skulle förknippas med pingsten utan entydigt bli en sång om det himmelska hemmet. I övrigt följer hon originalet mycket nära, men på grund av alla de tillagda stroferna blir psalmen helt annorlunda. Efter Brorsons första strof är fyra strofer inlagda, om att ingen gråter i Guds stad, om den eviga friden i Jerusalem, om hur Gud tillförsäkrar den som funnit Jesus, vunnit seger och nått staden, "Allt mitt nu ditt det är" och om längtan efter målet, "O, den som redan vunnit! Ack den som vore där". Så följer som v 6 Brorsons andra strof om svårigheten att finna vägen till det himmelska hemmet. Brorsons koncisa försäkran "Jeg skal, jeg er derfor" har ingen motsvarighet i hennes översättning av denna strof. Svaret ger hon i stället v 7 i det hon hänvisar till Jesus, "Jo, du mig visar vägen, Min dyre Frälsare". Så följer som v 8 Brorsons sista strof, "Fäst djupt hos mig de tankar, Att snart jag himlen når!". Översättningen följer också här originalet mycket nära. V 9 är en svag strof som egentligen endast slår fast att "målet härligt lyser". Som avslutning följer en strof med försäkran om att diktjaget "skall vinna i Jesu Kristi namn." Psalmen har i Clara Ahnfelts utformning blivit utförligare och känslosammare, människans svaghet betonas mer och himmelens salighet utmålas i anslutning till Uppenbarelseboken. Det ljuder en kvinnlig röst, synes det mig, i den känslosamma översättningen. Brorsons original har större pregnans, är mer kärvt manlig.

De flesta av Clara Ahnfelts tilldiktade strofer består av sådant som blev allmängods i hemlandssånger under 1800-talets senare del. Det var vanligt att man förhöll sig fri till originalet vid översättning, så gjorde ofta Lina Sandell. Men tilldiktning av så många strofer får betraktas som ovanligt. Det blir en ny sång, en mer typisk hemlandssång från 1800-talet.

I 1937 års psalmbok finns den ahnfeltska översättningen i urval (v 1, 6-7, 9-10) och bearbetning. Brorsons egen avslutningsstrof finns inte med och detta kan man beklaga, men psalmen hänger bättre samman på det sättet, bildspråket blir inte så splittrat som hos Ahnfelt. I Svenska Missionsförbundets sångbok 1951 finns stroferna 1 och 6-10 i Ahnfelts översättning men i samma bearbetning som i 1937 års psalmbok. Andra sångböcker har andra val av strofer. Det är alltså i varierade kombinationer av Clara Ahnfelts tilldiktade strofer och Brorsons egna som psalmen blivit bekant i Sverige.

I den första delen av 1986 års psalmbok (den med många andra samfund gemensamma delen) finns denna brorsonpsalm i en nyöversättning av Anders Frostenson.

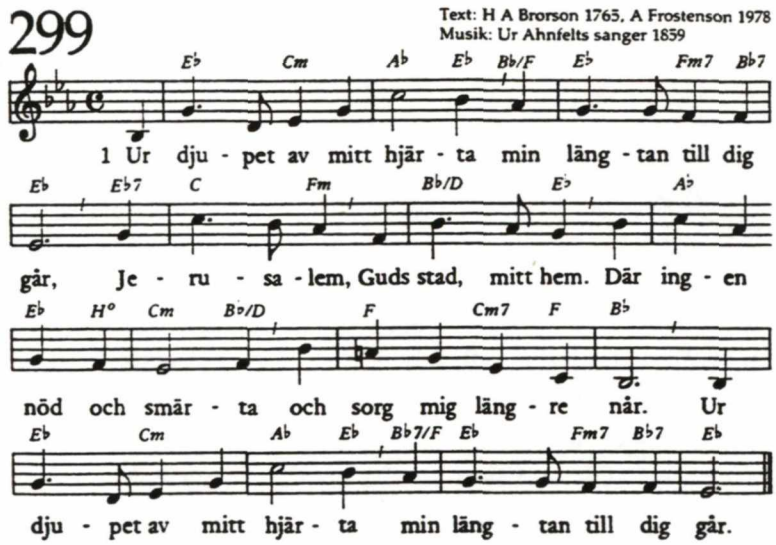

2 Men på de stora vattnen,
hur ser jag vägen där
bland grund och rev
där jag ej ser
i dimmorna och natten?
Jag vet var målet är,
men på de stora vattnen,
hur ser jag vägen där?

3 Så stärk då mina tankar:
jag snart till himlen når.
Ge mod och tro
i stormens hot,
sköt roder, Gud, och ankar.
Jag inget själv förmår.
Så stärk då mina tankar:
jag snart till himlen når.

Frostenson har inte lagt till några strofer och följer mycket nära Brorsons text, men hans språk är smidigare än Clara Ahnfelts som ibland följer danskan så nära att det blir klumpig svenska. Det är frestande att följa originalet alltför nära vid översättning från ett grannspråk. Frostenson har behållit den ahnfeltska inledningen i lätt förändrad form. Inledningen ger en sång dess identitet, och det kan vara en anledning till att behålla den, men det kan också bero på svårigheter att infoga en försvenskning av "O hellig Aand" i versrytmen; i modernt psalmspråk använder man inte gärna elisioner ("O, helge And' "). Ändringen av den inledande prepositionen är befogad ur språklig synpunkt: "Ur djupet av mitt hjärta" i stället för "I djupet av mitt hjärta". Frostenson är också beroende av Ahnfelts översättning i den andra strofen. Vid nyöversättning sker som regel en avvägning mellan större trohet mot originalet och trohet mot traditionen, det redan insjungna. Psalmen har nu blivit kärvare, det ljuder en manligare ton.

Den melodi av okänt ursprung som psalmen försågs med av Oscar Ahnfelt 1859 har den behållit i alla svenska sångsamlingar och psalmböcker. Prosodin i Clara Ahnfelts text kommer i stort sett till sin rätt även om betoningen "en stad' jag högt åtrår' " (rad 2 och 8) inte är lyckad; Frostensons översättning ger bättre betoning ("läng'tan till dig når' "). Upprepningen i texten (rad 1-2 som rad 7-8) har sin motsvarighet i musiken. Det är en känslosam, dröjande melodi med något sökande över sig, som jag tycker passar texten. Eller är det för att den blivit så identisk med texten för mig? I Danmark har flera olika melodier använts, men det är notervärt att koralboken till 1954 års psalmbok har samma melodi som Ahnfelt.

När jag växte upp, sjöng man gärna hemlandssånger, i varje fall i frikyrkorna och i lågkyrkligheten. I nutiden sjungs de sällan, men kanske kommer de tillbaka, och då kan vi glädja oss åt att ha en översättning som gör Brorson större rättvisa. Den kristna kyrkan kan aldrig undvara pilgrimsmotivet.

POUL DAM

Petter Dass i DDS

Når salmebogen skal fornyes, er der både grund til at se på det nyskrevne og anledning til at overveje, om der findes danefæ, skjulte skatte fra fortiden, som bør bringes frem i lyset. Ved vor sidste salmebogsrevision førte det som bekendt til optagelse af tre salmer med forfatternavnet Petter Dass.

At dette var rigtigt gjort, kan blandt andet ses af den statistik, der blev offentliggjort i Hymnologiske Meddelelsers fjerde hæfte fra 1993. De tre numre genfindes på fremtrædende pladser i oversigten.

Når det skulle tage mere end 250 år, før man begyndte at bruge disse tekster, skyldes det flere ting. Dels var Dass en folkelig digter, der bevidst skrev for de små i samfundet. Dels havde han næppe selv nogen tanke på, at der skulle blive salmer ud af hans værk. Dels forudsatte anvendelsen af hans digtning til kirkebrug en systematisk redigering og udvælgelse.

Det var først Welhaven, der understregede værdien i Petter Dass' digtning, og et grundigere arbejde med materialet kom først i gang i 1870'erne. Den samlede tekstkritiske udgave (ved A.E. Eriksen) kom i 1874-77. Didrik Arup Seip påbegyndte i 1927 en række nye tekstkritiske udgaver, der inddrager mere materiale, end Eriksen havde til rådighed, men arbejdet forblev mig bekendt en torso - da Seip døde i 1963, var der kun kommet fire bind. Han nåede ikke katekismusviserne eller den bibelske visebog.

Petter Dass skrev for folkets mund og øre, og bortset fra den herlige versificerede topografi over Nord-Norge, som siden fik navnet *Nordlands Trompet*, blev det for ham vigtigste at sætte troen og Bibelen på vers, så et ikke-læsende eller lidetlæsende folk kunne holde kirkens lære fast i folkesang. Det var jo før folkeskolens indførelse i 1739, så den mundtlige tilegnelse af stoffet var som før i tiden både nærliggende og naturlig. Viserne fik også stor udbredelse, både i Norge og i Danmark, og mon de ikke også blev anvendt til den færøske kædedans? Petter Dass i folketraditionen er et vigtigt emne, som både folkemindeforskere og hymnologer kunne tage op. Som et eksempel kan nævnes, at da tidligere folketingsmand Lars Larsen, en folkloristisk interesseret nordsjællandsk bonde, i 1913 udsendte et hæfte med "kartekoneviser", der gengav, hvad han havde hørt sunget i midten af 1800-tallet (dvs. fra 1840'erne til 1870'erne), medtog han tre viser af Petter Dass - ikke alene Jeftas datter, som Boisen havde med i sin samling af bibelhistoriske sange, men også Skabelsen og Det hellige syvtal i Bibelen.

Petter Dass skrev altså egentlig ikke salmer, og det er en senere tids botanisering i det rige stof, der har skabt de salmer, vi kender og bruger i dag. Det var nok Landstad, der begyndte, da han arbejdede på sin salmebog (autoriseret 1869), hvor først og fremmest nadversalmen *O Jesus, for din alterfod* fik varig betydning. Af den har vi i Danmark bevaret det sidste vers *Dit minde skal, o Jesus, stå* (DDS 431). To af forslagene (det sønderjydske (SF 1943 nr. 608) og det grundtvigske (GF 1944 nr. 95)) medtog som 1913-tillægget til Salmebog for Kirke og Hjem (KHT nr. 831) både første og sidste strofe. KHT og SF følger Landstads sentimentale bearbejdelse, medens GF vælger Dass' egen karske tekst i sidste strofe. Et valg, som stadfæstes i DDS. Norsk Salmebok 1986 nr. 639 har fem af de seks strofer, som Landstad udvalgte, men uden Landstads bearbejdelse.

I Norsk Salmebok er der i dag ialt syv salmer, der bygger på Petter Dass. Flere af disse

er nyskabte, således dåbssalmen *Kristus kom med vann og blod* (NS 621). En salme fra Landstads salmebog *Kirken er til Moder kåret* findes nu kun i den islandske salmebog. En anden tekst efter Peter Dass er nr. 183 i den færøske salmebog *Min Jesus havi eg hjá mer*, der synes at være et selvstændigt fund af oversætteren.

Den eneste Petter Dass-tekst, der findes i alle nu anvendte nordiske salmebøger, er *Herre Gud, dit dyre navn og ære* (DDS 7). Den svenske salmebog bringer den norske tekst, mens den finlands-svenske har en oversættelse, og det samme gælder den islandske og den færøske. Salmen er skabt i 1909 og 1915 af Gustav Jensen (se bilag 2) og kom med i den væsentligst af ham redigerede salmebog 1926, der går under navnet Landstads reviderte. Når man sammenholder den med den katekismussang, hvoraf de tre strofer (1, 5 og 8) er uddraget, får man et stærkt indtryk af processen: af et meget langt digt er det lykkedes at uddrage en kort og prægnant salme. Der er egentlig ikke tale om, at slaggerne er blevet fjernet fra guldet, men mere om, at nogle helt centrale tanker er trukket frem på en måde, der så at sige krystalliserer hele den lange tekst. Landstad havde overset denne mulighed, da han gennemledte katekismussangene. Godt, at Gustav Jensen ikke gjorde det.

Nu føles salmen umistelig i den danske kirke, men det er påfaldende, at intet af de tre salmebogsforslag, der gik forud for DDS (se imidlertid bilag 1), havde øje for den. Men på "top48-listen" i den foran omtalte statistik er den nummer 19.

Om alle mine lemmer, der er den længst anvendte Dass-tekst i Danmark (når man ser bort fra Jeftas datter), kom med i KHT 1913 nr. 686 og blev vel derfra hentet til Landstads reviderte nr. 727. Nu findes den også i den færøske salmebog, men ikke i de øvrige nordiske lande. I endnu højere grad end i det foregående tilfælde er teksten udtryk for en selvstændig indsats fra "redaktøren"s side. Malling var klar over, at denne var foregået i Danmark, men han har ikke gravet dybt nok. Rettere sagt: han har ikke ledt de rigtige steder. Han anfører Hjemlandstoner fra 1895 som første tryk og fortsætter med hovedsagelig at omtale indremissionske sang- og salmebøger. Så vidt det hidtil er afklaret, findes salmen imidlertid første gang i anden samling af Morten Eskesens Nordiske Sange (1875, hvis man skal tro titelbladet, men forordet er dateret 1874, og bogen synes at være udkommet i slutningen af dette år. Se bilag 3). Herfra blev den overtaget af Vallekilde-sangbogen Sange for den nordiske ungdomsskole, 1893 (redigeret af forstander Povl Hansen) samt af højskolesangbogen fra og med første udgave 1894. (Teksten hører til det ikke ret store antal tekster, der er bibeholdt i samtlige udgaver af højskolesangbogen.) Desuden kom den med i Brückers og Jakob Knudsens Salmebog for Kirke og Hjem (1892 og 1908).

Det er altså ikke i det indremissionske, men i det grundtvigske miljø, salmen er blevet til. Formodentlig er det Morten Eskesen selv, der har foretaget versudvalget, og indtil noget andet forlæg er fundet - hvad der nok kun kan ske ved et tilfælde - kan man vel bygge på formodningen. Morten Eskesen var både kyndig, belæst og flittig, og hans arbejde med tekster af Grundtvig - der er nogenlunde velbelyst - viser, at han havde stor evne til at uddrage anvendelige sange af et tilsyneladende usangbart materiale. Forlægget til *Om alle mine lemmer* er et langt digt, der sædvanligvis benævnes *Petter Dass til sine Sognefolk*, og som er på 36 strofer. Når man læser det med salmen i øret, forbløffes man over den evne, hvormed bearbejderen har plukket et antal vidt spredte strofer (10, 11, 15, 28, 29 og 30) ud til en helhed. En selvbiografisk krønike er blevet tak og bøn til forsynet.

Ikke mindst for arbejdet med en ny salmebog er der flere ting at lære af historien om Petter Dass. Først, at den gode læser ved en skønsom indsats kan finde brugbart stof i noget, der er skrevet med andet for øje. Jeg er ikke i tvivl om, at et fornyet grundigt arbejde med

hele Petter Dass' produktion kan give os nye salmer af varig værdi. Dernæst, at vejen til salmebogen kan være kringlet. Ikke mindst den grundtvigske sangbogstradition har skabt og befæstet nogle salmers ry, så de til sidst blev umulige at afvise i den autoriserede salmebog. Endelig, at det for de historiske oplysningers vedkommende er vigtigt at sky forudfattede meninger og foretage et langt bredere forskningsarbejde, end man hidtil har undt sig tid til. Mallings imponerende materialesamling er ikke udtømmende.

Bilag 1

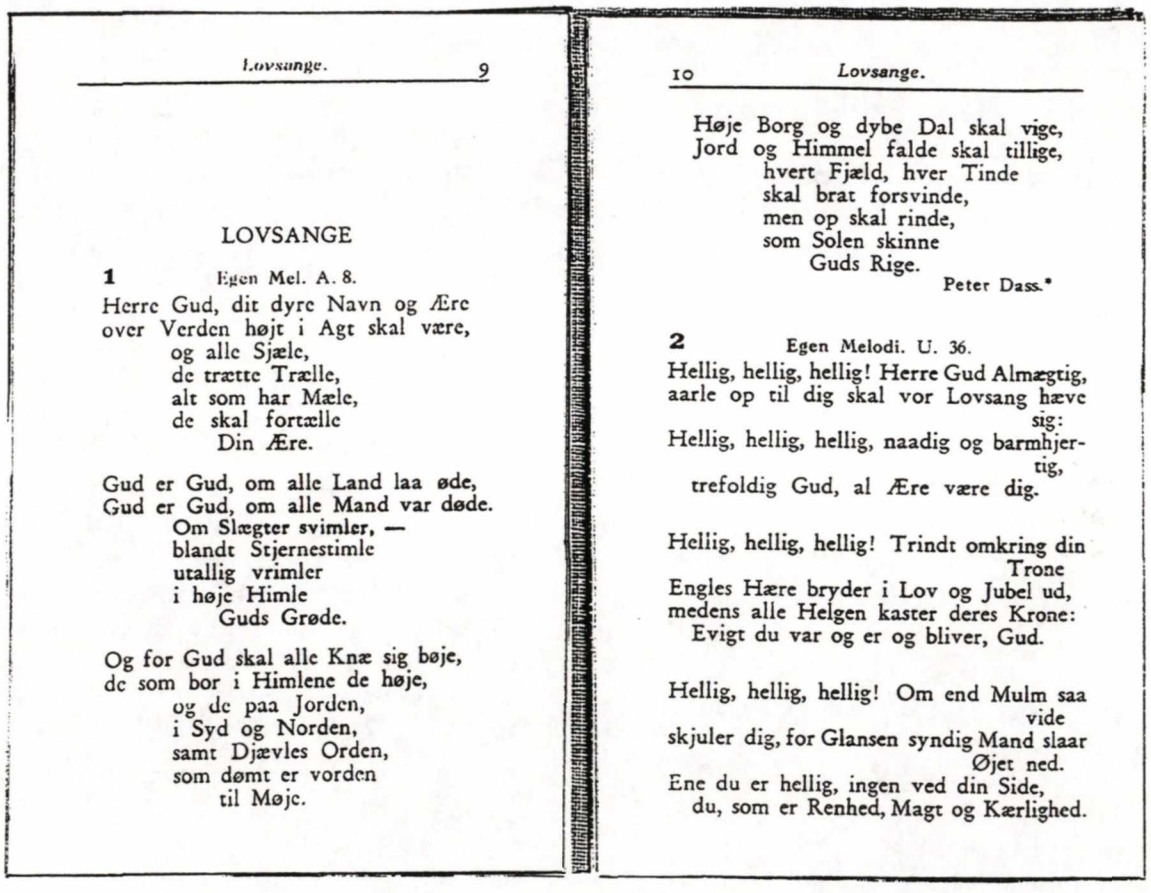

Lovsange. 9

LOVSANGE

1 Egen Mel. A. 8.

Herre Gud, dit dyre Navn og Ære
over Verden højt i Agt skal være,
og alle Sjæle,
de trætte Trælle,
alt som har Mæle,
de skal fortælle
Din Ære.

Gud er Gud, om alle Land laa øde,
Gud er Gud, om alle Mand var døde.
Om Slægter svimler, —
blandt Stjernestimle
utallig vrimler
i høje Himle
Guds Grøde.

Og for Gud skal alle Knæ sig bøje,
de som bor i Himlene de høje,
og de paa Jorden,
i Syd og Norden,
samt Djævles Orden,
som dømt er vorden
til Møje.

10 Lovsange.

Høje Borg og dybe Dal skal vige,
Jord og Himmel falde skal tillige,
hvert Fjæld, hver Tinde
skal brat forsvinde,
men op skal rinde,
som Solen skinne
Guds Rige.

Peter Dass.*

2 Egen Melodi. U. 36.

Hellig, hellig, hellig! Herre Gud Almægtig,
aarle op til dig skal vor Lovsang hæve sig:
Hellig, hellig, hellig, naadig og barmhjertig,
trefoldig Gud, al Ære være dig.

Hellig, hellig, hellig! Trindt omkring din Trone
Engles Hære bryder i Lov og Jubel ud,
medens alle Helgen kaster deres Krone:
Evigt du var og er og bliver, Gud.

Hellig, hellig, hellig! Om end Mulm saa vide
skjuler dig, for Glansen syndig Mand slaar Øjet ned.
Ene du er hellig, ingen ved din Side,
du, som er Renhed, Magt og Kærlighed.

Teksten blev allerede i 1935 gjort tilgængeligt for et dansk publikum. Det skete i Annekset, En Menighedssangbog udgivet af P. Helweg-Larsen, Axel Malmstrøm og Thomas Mollerup, O. Lohse, København 1935, hvor den indtager den fornemme førsteplads i samlingen. Det er Landstads reviderte, der ligger bag, men bemærk, at den danske oversættelse indføjer endnu en strofe (7) fra Dass' tekst

Bilag 2

Menighedsblad

for Kristiania.

No. 3. | Fredag den 15de Januar 1909. | 7. Aarg.

En Salme.

Herre Gud, dit dyre Navn og Ære
over Verden højt i Agt skal være,
og alle Sjele
og alle Træle,
alt som har Mæle,
de skal fortælle
din Ære.

Gud er Gud, om alle Land laa øde,
Gud er Gud, om alle Mand var døde.
Om Slegter svimler —
blandt Stjerneskimler
i høje Himler
hans Folk ham vrimler
imøde.

Højen Hal og dyben Dal skal vige,
Jord og Himmel falde skal tillige;
hvert Fjeld og Tinde
skal brat forsvinde,
men Herrens Minde
til tusen Sinde
skal stige.

Disse Vers er meget majestætiske. Læg særlig Merke til Begyndelsen af andet Vers.

Salmen, som egentlig har 16 Vers, er skrevet af Petter Dass og gaar tilbage til Davids Salme 8, 1: Herre, vor Herre, hvor herligt er dit Navn over al Jorden! Man kan desuden kjende igjen andre Ord fra det gamle Testamente.

Ogsaa denne Salme, ligesom den der blev gjengivet i forrige Numer af Menighedsbladet, er blevet sunget meget hos os sammen med mange andre Sange af Petter Dass. Ældre Mennesker har fortalt mig, hvorledes deres Mor sad og sang den for dem under sit Arbejde, mens de var Børn. En vakker Tone til den er af Komponisten Elling optegnet fra Gudbrandsdalen.

Versene har paa enkelte Steder maattet forandres lidt for at kunne synges nu. „Tusen Sinde" er „tusen Gange", se Landstads Salmebog No. 297, V. 5 sidste Linje. G. J.

Ovenstående 1. version af Gustav Jensens bearbejdelse blev optaget i Forslag til en revideret Salmebok for den norske Kirke av Gustav Jensen, Kristiania 1915 nr. 29 med flg. ændringer: str. 2, 6-7: Utallig vrimler Guds grøde. Str. 3,1: Høie hal og dype dal skal vike. Str. 3,2: tillike,. Str. 3,5-7: Men op skal rinde, Som solen skinne Guds rike! Som melodi er anført "Norsk folketone".

I Landstads reviderte nr. 25 er benyttet Gustav Jensens 1915-version, dog med "De trette træle" i str. 1,4.

Nordiske Sange

til Brug ved

Folkemøder,

Skytteforeninger og i Skoler.

Samlede

af

Morten Eſtesen.

×

2den Samling.

Pris indb. 50 Øre.

Odense.
Forlagt af den Miloſke Boghandel.
Trykt i Chr. Milos Officin.
1875.

IV

den kan Alvor og Gammen bedſt ſammen og ligeſom Kjærlighed og Had aldrig ſtilles ad, ja der er ingen virkelig Alvor uden Gammen og ingen virkelig Gammen uden Alvor.

De 335 Sange, ſom nu bægge Samlinger indeholder, er kun en lille Mundſmag af, hvad Nordfolket har faaet i Arv af Sange lige fra Nattergalens, Lærkens og Droslens Slag til Spurvens Kviddren. Af Grundtvigs Kæmpeviser til Skolebrug vilde der i denne ſidſte Samling være blevet optaget flere, hvis jeg ikke havde havt god Grund til at vente en ny Godtkjøbsudgave af denne herlige Samling. Nr. 100 er ikke, ſom der for en Fejls Skyld er kommen til at ſtaa, af Grundtvig, men ligeſom 103 og 108 af hans Samling. Salmerne ere meſtendels tagne af Grundtvigs Sangværk (I—III) og iblandt dem findes i nærværende Samling nogle, ſom førſte Gang ere trykte i „Kirkeaaret i Salme-Sang".

Odenſe, den 18de November 1874.

Morten Eſtesen.

Egen Tone.

29. Om alle mine Lemmer
Var fuld af idel Sang,
Om de ſaa højt iſtemmer,
At det i Skyen klang,
Og ſang jeg Dag og Nat
Jeg kunde dog ej gælde
Med Tak Guds rige Skat.

Se ſkal jeg alt fortælle
Fra mine Ungdoms Aar,
Hvad Skjæbne og Tilfælde
Mig da for Haanden vaar,
Jeg kan dog andet ej
End i Forundring falde
Ved Guds Husholdnings Vej.

Jeg ved vel, at den Sommer
Ej vare kan altid,
En Vinter efter kommer,
Og mig vil farve hvid,
Jeg ſer mit Levnets-Træ
Alt tager til at knoppes,
Min Styrke gaar i Knæ!

Herfra med mine Fædre,
En Gang jeg vandre bør,
Det Kald er og langt bædre,
End det jeg havde før.
Er end jeg fro ſom Gjæſt.
Er Ude længe friſtet,
Dog vorder Hjæmme bedſt.

O, Gud, ſom har din Kirke
Grundfæſt paa dette Sted,
Du ſelv alt Godt udvirke
Her i Din Menighed.
Lad her os i Dit Hus
I Troſkab med dig vandre
Og følge Ordets Lys.

Lad Livets Kilde flyde,
At Ingen ſtopper den,
Lad Folkene ſig fryde,
Mens Tider farer hen.
Lad lykkes Jeſu Navn,
At Sulamit maa tage
Sin Salomon i Favn.

Peter Daſs.

Titelblad og datering af forord til 1. oplag af Nordiske Sange 2den Samling. Om alle mine Lemmer er nr. 29.

JENS LYSTER

Hvem kender J.N.Skaars eksemplar af Sthens Vandrebog?

I forbindelse med en forestående udgivelse af Hans Christensen Sthens En liden Vandrebog (forkortet Vb) har jeg søgt at få overblik over alle de udgaver og eksemplarer (forkortet eksplr.) af denne sjældne bog, som endnu findes. Det er lykkedes at opspore ialt elleve udgaver. Heraf kendes de ni kun i ét ekspl. Kun de to sene udgaver Christiania 1659 og Kbh.1696 er bevaret i flere eksplr.

De i dag kendte eksplr. er nævnt i kronologisk rækkefølge:

Udg.**H**. Defekt ekspl. uden titelblad (forkortet tlbl.), nyligt skænket til Kgl.Bibl. Trykt af Salomon Sartor, Kbh. 1612-18. Fundet på Hindsholm, Fyn.

Udg.**V**. Defekt ekspl uden tlbl., tidligere i privateje i Visby på Gotland, nu forsvundet. Trykt i Tyskland? 1600-1620. Efterlyst i Hymn.Medd. 1993 s.233-35. Fotokopi i Kgl.Bibl.

Udg.**N**. Defekt ekspl. uden tlbl. på Norges Nationalbibl., Oslo. Trykt af Salomon Sartor, Kbh. 1615-20.

Udg.**W**. Velbevaret ekspl., dog uden tlbl., i Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel. Trykt af Salomon Sartor, Kbh. 1620-24.

Udg.**S**. Komplet ekspl. i Skokloster Bibl., Sverige, trykt uden år af Salomon Sartor, Kbh. 1624-44.

Udg.**J**. Velbevaret ekspl. med tlbl. i Univ.Bibl. Lund. Trykt af Christen Jensen Wering Kbh.1656. Forlægger Joachim Moltke.

Udg.**C**. Komplet ekspl. Kgl.Bibl., trykt af Mickel Thomesøn, Christiania 1659. Stærkt defekt ekspl. Univ.Bibl.Oslo.

Udg.**U**. Stærkt defekt ekspl. uden tlbl. i Univ.Bibl. Kbh. Trykt i Kbh.? af Henrik Clausen Gøde? 1660erne?

Udg.**L**. Stærkt defekt ekspl. uden tlbl. i privateje. Trykt af Vitus Haberegger, Lund 1673.

Udg.**St**. Defekt ekspl. uden tlbl. i privateje. Trykt i Kbh.? 1680-88. Tidl. Stalheim, Norge, nu mit eje.

Udg.**B**. Komplet ekspl. Karen Brahes Bibl., Odense. Trykt af Johan Philip Bockenhoffer, Kbh.1696. Stærkt defekt ekspl. Kgl.Bibl. Defekt ekspl. i mit eje.

For nylig er jeg blevet opmærksom på, at den ansete norske hymnolog J.N.Skaar[1] under sit arbejde med Norsk Salmehistorie I-II, Bergen 1879-80, benyttede et ekspl. af Sthens Vb, hvis videre skæbne i dag ikke synes kendt. Desværre giver Skaar kun denne lapidariske oplysning om sit ekspl.: "Titelbladet bortrevet". Dette signalement optræder de fire gange, han aftrykker tekster herfra, nemlig ved Nr.80 *Herre Jesu Krist.* Nr.125 *Gud, efter dig mig længes.* Nr.541 *O Jesu, Livsens Herre.* Nr.610 *Den lyse Dag forgangen er.*

Men fire andre Vb-tekster - nr.105 *Jeg veed et evigt Himmerig,* nr.119 *Et trofast Hjerte, o Herre min,* nr.140 *Af Højheden oprunden er* og nr.271 *Guds Naade jeg altid prise vil* - citerer han efter Brandt og Helwegs Den danske Psalmedigtning, Kbh.1846 (forkortet BH). Mine kontrollæsninger viser, at Skaar er prisværdigt nøjagtig i sin gengivelse af tekster fra BH. Så når BH har en fejl, går denne fejl igen hos Skaar. Det gælder således gengivelsen af *Jeg ved et evigt Himmerig* (Skaar 105, BH 264), hvor de begge i str.7,2 skriver "Ringe var min Stemme", medens BH's angivne kilde, udg.C, har "Ringe var oc min stamme".

Hvorfor vakler Skaar i sit valg af kilde til Vb-teksterne? Eneste rimelige forklaring må være, at de fire sidste salmer har manglet i Skaars eksemplar af bogen. Disse fire salmer hører alle til i slutningen af Vandrebogens tillæg. Konklusionen på denne opdagelse er, at vi nu har fået endnu et værdifuldt fingerpeg om det efterlyste eksemplars beskaffenhed. Foruden at mangle tlbl. må det også mangle afslutningen. I alt fald de blade, hvor de nævnte fire salmer er at finde.

De fleste bevarede Vb-udgaver (nemlig udg.HVNWSJC) består eller formodes at have bestået af 256 blade, som er signeret A^8 - Z^8, Aa^8 - Ii^8. I disse udgaver befinder de nævnte salmer sig på blad Ff 4 - 7 og Hh 2 - 8, som altså har manglet i Skaars ekspl. Vi gætter derfor på, at det er uden de sidste fire ark Ff, Gg, Hh og Ii.

Hvad derimod bogens indledning angår, tror jeg, at vi bør tage Skaars oplysning om "Titelblad afrevet" helt bogstaveligt og regne med, at *kun titelbladet,* dvs. bl.A 1 *mangler,* således at det efterlyste eksemplar af Vb formodentlig begynder med blad A 2. Se illustrationen, der viser blad A 2 fra udg.L. Hvorfor netop denne udg. vil fremgå af det følgende.

Vi skal nu søge at indkredse, hvilken Vb-udg. Skaar har benyttet. I *Herre Jesu Krist* har Skaar i str.4,7 "Frels mig *aff* alskens Vaade". Denne læsemåde kendes kun i de sene udg.JUStB. Om også udg.L læser sådan, kan ikke vides, eftersom L på dette sted har en lakune. Men U og L plejer at følges ad. Påfaldende er en anden læsemåde hos Skaar, nemlig str.2,3: "At jeg trolig kand dyrcke:" Sådan skriver ellers kun den meget tidlige og fejlfyldte udg.V. Det er imidlertid det eneste eksempel på fælles læsemåde med de ældste udgaver. Mere typisk er det, at Skaars str.5,7 "*Min* Hiertens Glæde mon*ne* være" stemmer overens med den yngste udg.B fra 1696. At Skaars ekspl. dog ikke kan være udg.B, fremgår af læsemåden "Efter dig jeg forlænger" i str.6,2, hvor B har "Efter dig *mig* forlænger". Denne ene salme giver os ikke noget tydeligt fingerpeg om, blandt hvilke af de i dag kendte Vb-udgaver Skaars ekspl. er at søge. Men måske har det betydning, at denne salme mangler helt i den defekte udg.L og delvis i udg.U.

Salmen *Gud, efter dig mig længes* giver større klarhed over, i hvilken ende af tidsskalaen Skaars udgave hører hjemme. Læsemåderne str.5,4 "Guds Søn som mig hafver *igien*løst", str.6,3 "Giff *mig* Lycke oc gode Raad" og str.6,5 "Oc mit Kaars *taalmodig at* bære" kendes kun

---

[1] Johannes Nilssøn Skaar, født 1828, cand.theol.1857 og personel kapellan i Nordre Aurdal. Res.kapellan i Skien 1861, sognepræst Gjerpen 1872, biskop Tromsø 1885 og Trondhjem 1892. Død 1904.

fra de sene udg.UStB (udg.L mangler helt denne salme, og udg.U er kun intakt for de to sidste strofers vedkommende). Identificeringen kan præciseres yderligere, idet læsemåden i str.4,5 "O JEsu, *du* ey fra mig skille" kun findes i udg.StB. Og endelig strammes nettet, når str.2,1 "Mit Hierte giøris mig bange" og str.3,6 "Evig jeg *vil dig* prise da" kun optræder i udg.St. Har Skaars udg. mon været udg.St? Ja, for det skulle vel ikke være det unikke eksemplar St - der notorisk har været i norsk eje -, der engang har haft sin plads i Skaars bibliotek?

Det sidste spørgsmål kan dog besvares benægtende. Ganske vist er St et fragment, der mangler de tre første blade, men i det afsluttende tillæg findes stadig alle de fire salmer, som Skaar var tvunget til at citere efter BH. Heller ikke udg.St som sådan svarer helt til Skaars afskrift. Hvor Skaar i str.3,5 har "Hvercken i Død eller Liffve", har St "Hvercken i Død eller *i* Liffve".

Går vi nu til *O Jesu, Livsens Herre,* bekræfter slutverset 7,8 "Udi *din* Himmelske Sal, Amen" vor hidtidige iagttagelse af, at Skaars eksemplar må søges blandt udg.UStB. Af disse tre udgaver kan vi p.g.a. læsemåden "En Synder monne jeg være" i str.1,3 udelukke både St og B, som her læser "En *arm* Synder...", og opmærksomheden rettes nu mod U (L har også her lakune) som den udg., der kommer tættest på Skaars. Læsemåden "Jeg taar for ingen kære" i str.5,3 peger ligeledes på U.

Endelig sætter *Den lyse Dag forgangen er* os i stand til at jævnføre med teksten i udg.L (til gengæld er U her én stor lakune). Og nu konstateres der den nydeligste overensstemmelse mellem Skaar og udg.L i str.1,3 "O JEsu Christ HErre kier" og str.6,3 "Gud være vor Værn, Klippe oc Skiold", hvor de øvrige udgaver har "O JEsu Christe..." og "..vor Vern, *vor* Klippe.."

Det er hermed sandsynliggjort, at Skaars ekspl. af Vb har været udg.L, der i dag kun kendes i et unikt fragment, hvor kun 127 ud af 223 blade er bevaret. Dette ekspl. ejes i dag af en anonym samler i København. Hans ekspl. kan dog ikke være Skaars. Det nævnte fragment af L ejedes i 1870erne af læge Axel Frederik Lassen i Fjelsted. Han var en kendt mirakeldoktor med praksis over det meste af Fyen og var tillige kendt som en betydelig samler af oldsager m.m. Før sin død i Fjellerup den 9.8.1883 solgte Lassen sin bogsamling til museet i Odense, der videresolgte den til antikvarboghandler Hans Jensen sammesteds, som i sommeren 1884 solgte en række af disse sjældenheder og deriblandt også Vandrebogen til sognepræst V.E.Brummer i Verninge. Om Brummer se Hymn.Medd.1993 s.210ff.

Den teoretiske mulighed, at J.N.Skaar kan have lånt dr. Lassens ekspl. for en tid, kan på forhånd afvises. Lassens Vb, hvor fragmentarisk den også er især i de midterste dele, har stadig både begyndelsen (incl. titelbladet) og slutningen intakt, hvad jo netop ikke gjaldt om Skaars bog.

Eksisterer Skaars Vandrebog stadig et eller andet sted? Måske hos en norsk bogsamler? Først hvis bogen bliver fundet igen og undersøgt, kan vi komme nærmere på en identificering. Indtil da må vi lade det svæve i det uvisse, om Skaars ekspl. har været en udg.U eller L eller muligvis en med disse nært beslægtet helt tredie udgave[2], der kan bringe antallet af kendte Vb-udgaver op på tolv. Uanset hvad det rigtige svar bliver, vil det være en landvinding for forskningen, den dag eksemplaret dukker op og uden tvivl enten kan komplettere teksten i

[2] Omfanget af en Vb-udg. af typen UL afviger kendeligt fra den ovenfor beskrevne tidlige Vb af typen HVNWSJC. Disse havde altid 11 tekstlinier på hver side og var fælles om et omfang på 256 blade. Udg.UL har 12 eller 13 linier på hver side, hvorfor bladtallet er reduceret til 223 med flg. signatur:A^8 - Z^8, Aa^8 - Dd^8, Ee^7.

fragmenterne U eller L eller give os fornyet hovedbrud med at placere en udg.nr.12 i Vb's stamtavle. Jeg vil derfor være vore norske læsere dybt taknemmelig for enhver håndsrækning, der kan lede på sporet af biskop Skaars Vandrebog. Så vidt jeg er blevet oplyst, er i alt fald en del af Skaars bogsamling endt på Univ.Bibl. i Trondhjem. Dér har jeg f.eks. fundet tre Hans Thomissøn-salmebøger med Skaars navnetræk eller ekslibris, nemlig udg. Kbh.1617, Kbh.1628 og Kbh.1634. Men ikke Sthens Vb. Det er derfor mest sandsynligt, at Skaars Vandrebog er havnet hos en af arvingerne eller en anden privat bogsamler.

Fortalen
Til den Christelige Læsere.

Kromme Læser vilt du mig ackte /
Oc denne min Lærdom rat betracte/
Da vil jeg kortelig underwise dig/
Hvor du skalt bede Christelig
Efterdi at Bønnen hun visselig er/
Vor beste Tilfluct i Verden her/
Baade i Aandelige oc Legemlige Nød/
I adskillige Kaars / i Liff oc Død.

A ij Den

O Gud ske Loff til ævig Tid/
For sin Godhed oc Naade/ (Flid/
Som mig haffver bevaret med største
I denne Nat fra Vaade.
Saa beder jeg dig aff Hiertens Grund/
O Himmelske Fader oc HErre/
At du i Dag oc allen Stund/
Vilt min Beskiermer være.
Fra Synd oc Sorrig/fra Vlycke oc Fare/
Fra alt Ont mig kand hende/
Dine hellige Engle lad mig bevare/
Den hellig Aand til mig sende:
Regiere mit Hierte/Raad oc Sind/ Lad

Som prøver på opsætningen i udg.L ses her blad A 2r og blad B 2v med hhv. indledningen til fortalen og begyndelsen på den velkendte rimede morgenbøn "O Gud ske lov til evig tid", jf. DDS 684.

Steffen Arndal: H. A. Brorsons liv og salmedigtning.

112 sider, kr. 125. ISBN 87 7495 001 0. Materialecentralen 1994.

Den lille bog er en indføring i Brorsons historiske samtid og i hans digteriske arbejder. Den er kortfattet og letforståelig for læsere uden de helt store forudsætninger. Ikke desto mindre meddeler den stor historisk viden, hvad der ikke er for meget af i vore dage, og en gennemgang af udvalgte salmer og anden kristelig poesi, begyndende på det jævne og derpå opstigende til betydelig indsigt i både indhold og form. I det afsluttende afsnit om Svane-Sang følger der ydermere metrisk og musikalsk gennemgang. Alt sammen uden at der skal tages kæmpeskridt for at følge med.

De salmer og digte, Arndal har udvalgt, er en kenders eksempler udtaget af hele forfatterskabet, gengivet med original ortografi fra Troens rare Klenodie eller Svane-Sang. Forklaringerne er gode og kortfattede, og hvert digt er sat ind i en personalhistorisk/salmehistorisk sammenhæng. Desuden findes en ordforklaring til samtlige tekster bag i bogen, samt en velgørende kortfattet litteraturliste.

Bogen er disponeret historisk med en indledning om enevælde og pietisme, en barndoms- og skoletidsskildring af de 3 brødre Brorson - så vidt det er muligt på basis af det beskedne kildemateriale -, et afsnit om Brorsons forsigtige omvendelse som huslærer i Løgumkloster og hans første præstegerning i Randerup, et afsnit om Tønder-tiden og julesalmerne, et om Brorson som stiftsprovst i Ribe og Troens rare Klenodie, et om Brorson som biskop og et om den posthume digtsamling Svane-Sang.

Arndal lægger vægt på Brorson som det menneske, der på én gang er rettet mod sit indre religiøse liv og optaget af den verden, hans sanser fortæller ham så livfuldt om, og som den, der på den ene side er omvendt pietist og på den anden side måtte kæmpe hele livet med anfægtelser, som syntes at tiltage med årene samtidig med, at hans helbred forværredes af en depressiv og psykosomatisk disposition.

På samme måde lægger han den indadsøgende pietisme ind i den udad virkelige enevælde, og pietismens søgen efter den sjælelige tilegnelse ind i kirkens udadvendte nådemidler.

Det indledende afsnit om enevælde og pietisme byder på en både kortfattet og dybtgående gennemgang af pietismens historie både personal/institutionshistorisk og dens hovedtanker. Forståeligt nok er afsnittet om enevælden mere spagfærdigt, da Løgumkloster og Tønder lå i en del af hertugdømmerne, som hertugen af Gottorp havde regeret, men som kongen af Danmark havde annekteret pga. alliancen mellem Sverige og Gottorp i Den store nordiske Krig, og som han nu regerede som hertug. Randerup og Ribe lå i enklaver af kongeriget Danmark, omgivet af slesvig-holstensk hertugland til alle sider. Det betød så meget som, at enevælden, Christian 5.s Danske Lov, Kirke-Ritualet og "Kingos" salmebog var gældende i Randerup og Ribe, men ikke i Løgumkloster og Tønder. Det, at den danske konge blev hertug, kunne ikke forblive uden al virkning. Den embedsskrivelse, Tønders amtmand J. G. von Holstein og provsten og salmedigteren J. H. Schrader udsendte i 1729 mod "die heydnische Juel-Spiele", og som Arndal, i overensstemmelse med traditionen, anser for en forudsætning for Brorsons "Bort! verdens juleglæde", behøver ikke at være det pietistiske initiativ, Arndal antyder, men snarere en indskærpelse af Danske Lov 6-3-11, der er af nogenlunde samme indhold, dog uden pietistisk inspiration (side 33ff). Samtidens hårde kurs over for uægteskabelig sexualitet, hvor Arndal elskværdigt undlader at nævne pligten til åbenbart skriftemål, som først blev afskaffet af den materialisme, der bredte sig i Brorsons sidste år, skyldes heller ikke pietistisk inspiration, men Christian 4.s ortodokse synd/straf

overvejelser ovenpå nederlaget ved Lutter am Barenberg. Bøde for uægteskabeligt samleje kendes allerede i højmiddelalderens landskabslove (side 10). Politisk-juridisk-kirkelig indflydelse fra kongeriget Danmark på de hertugdømmer, hvor kongen var hertug, var der nok, men hertugdømmet Slesvig fortsatte som aristokratisk samfund med lokalt indførte kirkeskikke længe endnu. Jyske Lov forblev retsgrundlag indtil år 1900. Dog har det ikke været uden betydning, at Ribe stift også omfattede en del af Slesvig. En kirkelig inspektionsmyndighed har det afgjort lettest, når det er de samme reglers overholdelse, man inspicerer.

Det er virkelig påfaldende, som Arndal påpeger, at Løgumkloster, som cistercienserkloster og indgang for Bernhard af Clairvaux og hans mystisk-Jesuselskende og Højsangs-inspirerede tankeverden, skulle blive det sted, hvor Brorsons fromme selvfordybelse og omvendelse foregik. Stedkendte folk kan imidlertid blive forvirrede, når de får "Slottet", den nuværende Præstehøjskole, præsenteret som en fløj af det oprindelige cistercienserkloster, og ikke som et hertugeligt jagtslot opført af byggematerialer fra det nedbrudte kloster i begyndelsen af 1600-tallet. Ligeledes kan det forvirre, at klosterkirken hævdes at have været sognekirke allerede i Brorsons tid som huslærer. Det skete først i forbindelse med andre kirkelige reformer i 1739, da Brorson allerede var stiftsprovst i Ribe (side 23).

I afsnittet om Brorson som biskop beskæftiger Arndal sig med hans problemer i anledning af sendrægtige tilbagemeldinger fra den lavere gejstlighed i stiftet. Fremstillingen får det til at lyde, som om denne sendrægtighed var et særsyn. Det var tværtimod helt almindeligt, at korrespondance foregik pr. rykkere, i hvert fald opad i embedspyramiden.

En ortodoks præsts vægring ved at benytte Pontoppidans katekismusforklaring førte til, at han blev stillet for en provsteret med påstand om, at han skulle miste ære, liv og gods, men det endte med, at han fik påbud om at holde en kapellan, der kunne undervise efter Pontoppidan. Arndal konkluderer noget overrasket, at "enevældens reglementering af samfundslivet ikke udelukkede en vis pragmatisk tolerance". Det danske retsvæsen havde op til enevælden netop fungeret med "en vis pragmatisk tolerance", som ganske rigtigt overlevede enevælden, der, trods forfatningens muligheder, lod domstolene beholde en udstrakt uafhængighed (side 74f).

Brorsons stilling som dansk og tredie præst i Tønder blev begyndelsen til hans salmedigtning. Hans gudstjenestetid i Kristkirken var kl. 6, og den dansktalende del af landbefolkningen havde svært ved at nå frem så tidligt. Derfor byggede man 1730 bedehuset i Emmerske, hvor Brorson søndag eftermiddag holdt gudstjenester med katekisation, idet bedehuset bestod af både skolestue og forsamlingssal. Schraders tyske "Tøndersalmebog" fra 1731 inspirerede yderligere Brorson til et dansk sidestykke, især til brug i Emmerske. Julesalmerne fra 1732 var begyndelsen til en række hæfter, der tilsammen kom til at indgå i Troens rare Klenodie 1739. "Den yndigste rose er funden" med motiv fra Højsangen 2,1 om Sarons rose, der efter datidens tolkning er brudgommen, og derfor kunne anvendes om Jesus, gennemgås som modstykke til "Bort! verdens jule-glæde" for at vise spændvidden i Brorsons salmedigtning. Det kan undre, at Arndal udlægger linien "Lad hiertet kun daane og briste", som at "daane" betyder "kroppens tab af bevidsthed", hvad det jo også gør i nyere dansk, og ikke forstår det som parallel til briste, om hjertet, altså: dø, i ordets ældre betydning, jfr. at danefæ betyder "død (dånet) ejendom", ejendom, ingen kan gøre krav på. Jfr. også Kingos brug af ordet i Over Kedron Jesus træder.

Brorsons bidrag til salmedigtning og salmesang udtrykker på bedste måde spændingen mellem indadsøgende fromhed i den enkeltes tilegnelse af kristendommen og den

udadvendthed, der er i kirkens gudstjenestevirksomhed, både salmesang, prædiken og sakramenter. Dette kommer fint frem i Arndals fremstilling. Ligeledes, at der var behov for meditation og sjælelig tilegnelse efter ortodoksiens meget udvortes karakter. Spørgsmålet er bare, om ikke Brorson gør noget mere end blot at tilføre kirkelivet et tiltrængt spændingsforhold.

Troens rare Klenodie udkom 1739, året efter kom Pontoppidans salmebog, der optog et større antal af Brorsons salmer foruden at være en gengivelse af Kingos salmebog, der var bygget op efter Kirke-Ritualets krav, med en salme til hver højmesse i kirkeåret, der skulle "komme overens med" epistelen og synges på halleluja-salmens plads, og en, der "kom overens med" evangeliet som slutsalme. Dermed var Brorsons salmer bragt i nær forbindelse med den meget faste liturgi i kongerigerne Danmark og Norge. Brorsons første afsnit i Troens rare Klenodie er kirkeårsbestemte salmer, men i betragtning af hans bibelkundskab og teologiske kunnen er salmerne påfaldende upræcist emneorienterede. Og så er de kun et præludium til de næste troslivs- og meditationsorienterede salmeafsnit. I sin gennemgang af Brorsons nadversalme "Aldrig kan jeg sige" lægger Arndal heller ikke skjul på, at det for Brorson ikke drejer sig om sakramentet, som det er, men som det opleves og tilegnes personligt. Spørgsmålet er kun, om oplevelsen er sanselig eller emotionel (side 58ff). Til trossalmen "O! hvilken ære" bemærker Arndal, at Brorson fremhæver "den fred, som sjælen finder i "JEsu vunders lye", d.v.s. i *bevidstheden* om den frelse, som Jesus har skænket den ved sin lidelse og død" (side 65, min udhævning).

Det korte af det lange er, så vidt jeg kan se, at Brorson medvirker til at fjerne salmerne fra deres reformatoriske funktion som gudstjenesteled og dermed kommer til at bane vejen for rationalismens adskillelse af liturgi og salmer i Evangelisk-kristelig Psalmebog 1798 og gudstjenestens deraf følgende sammenbrud.

Arndal fremhæver Brorsons "overalt tilstedeværende uendelighedsdimension, der giver hans salmer en særstilling inden for dansk salmedigtning" (side 66). Det vil han nok få svært ved at få mange Grundtvig- og Kingo-kendere med på. Det særegne hos Brorson er vel her, som andetsteds, hans evne til at kombinere det indre univers med den ydre uendelighed, som sanserne giver os en første smag på.

Arndals bog giver et levende billede af Brorsons konflikt ved på den ene side at sympatisere med herrnhuterpietismen og på den anden side, som biskop, at skulle modarbejde deres agiterende vækkelsesarbejde. I 1746 blev han ramt af en depression, hvorunder han måtte sende bud efter lægprædikanten Andreas Grassmann, hvis indberetning om besøget til selve Zinzendorf i Herrnhut nævner, at Brorson plages af tanken om at have syndet mod Helligånden. Hertil bemærker Arndal: "Det er tydeligt, at man har sagt til Brorson, at sympati for herrnhuterne er ensbetydende med synden mod Helligånden". Det er også muligt, men overbevisning om at have syndet mod Helligånden er et almindeligt ledsagefænomen til depression, idet den syge forsøger at finde en årsag til den uudholdelige tilstand, han eller hun befinder sig i. Hvad er så mere nærliggende, end at man har begået noget, der er utilgiveligt, som man allerede nu lider den evige straf og pine for: synden mod Helligånden (side 77f).

Om også smerten over det komplicerede forhold til Zinzendorfs folk indgår i svanesangsdigtet "Den store hvide Flok vi see" med udtryk som "mangen Nød", "stor Foragt" og "Taare-Strøm", som Arndal giver udtryk for, er ganske besnærende, men selv den bedste ko kan malkes for hårdt (side 105).

Arndals bog er inspirerende læsestof og så god en indgang til en så vigtig bidragyder til

den tradition, vi selv er en del af, at det kun er en yderligere fordel, at en travl nutidsdansker, der efter sigende tilbringer mindre end en halv time daglig med læsning (alt iberegnet), kan tilegne sig den i løbet af få timer.

Ove Paulsen

H.A. Brorson: Udvalgte Salmer og Digte. Tekstudgivelse, efterskrift og noter ved Steffen Arndal.

Det danske Sprog- og Litteraturselskab og Borgens Forlag 1994. 392 s. 150 kr.

I serien "Danske Klassikere" er Brorson nu også kommet med, og det er 300-året en velvalgt anledning til. I en smuk bog til en billig penge har enhver lysthavende mulighed for at få et virkelig godt kendskab til Brorson under kyndig vejledning i efterskriften og noterne. Vist er Brorson tilgængelig i udvalg i Salmebogen, og det er det bedste der kan siges om en salmedigter; men i Salmebogen er han ifølge sagens natur ikke udgivet, men brugt, og det betyder at dens udvalg af hans salmer ikke i et og alt har den form han selv gav dem, og at de ikke er brugt i deres fulde længde. Og vel har vi Brorson fuldstændigt udgivet af L.J. Koch; men for mange ikke-specialister er den mere end de behøver at have stående; desuden har de seneste årtiers forskning kunnet korrigere nogle af hans noter. Denne nye udgivelse af et udvalg er en velkommen tilvækst til Brorson-udgaverne og Brorson-litteraturen.

Et udvalg altså, som undertitlen siger. Og det er et stort og repræsentativt udvalg. Alle julesalmerne er med efter heftet fra 1732, også de to til nytår og påske. Fra "Troens rare Klenodie" er et lille halvhundrede af de 274 numre med, af "Et lidet tillæg til Troens rare Klenodie", nr. 258-74, dog kun "En Psalme mod den begyndte Lande-Plage 1745", anbragt lige foran "Lissabons ynkelige Undergang ved Jordskiælv". Af "Svane-Sangs" 70 numre er de 25 med.

Udover salmerne står som det første Brorsons ældste kendte digt, "Ved Anna Christina Brodersens begravelse 19. juni 1721". Hans *Vita* er også med.

Det udvalg der er foretaget må vist siges at være særdeles rimeligt og repræsentativt, fyldigt nok til at vise, at Brorson ikke kan sættes på en nem formel. Hver læser eller bruger har vel sine ønsker om en og anden salme som kunne være taget med; jeg havde gerne set "Hvo vil mig anklage", med dens vers 2, som ikke står i Salmebogen; den har den paulinsk-reformatoriske klang, som alt for tit overses eller overhøres af Brorsonsyngere og -læsere.

Efterskriften er rigtigt anbragt efter Salmer og Digte, så Brorson selv kommer først til orde (hvis man da ikke snyder og læser bagfra!). Den kommer i al sin korthed, godt en snes sider, langt omkring; her er også textkritiske noter, litteraturliste og forkortelser anbragt. Den går kronologisk, eller biografisk, til værks, med "Pietismen" og "Brorson og pietismen" som de to første afsnit, og gennemgår så de enkelte perioder i Brorsons liv og digtning, sluttende med "Embedspligter og anfægtelser". Efterskriften er, naturligt nok, præget af udgiverens

disputats om H.A. Brorson og tysk pietistisk vækkelsessang: "Tysk og dansk salmetradition i *Troens rare Klenodie*" får sit særlige afsnit, og noterne optrykker de tyske originaler til Brorsons oversatte salmer, ligesom også spørgsmålet om Brorsons forhold til Herrnhutismen behandles. Der vil altid være forskellige meninger om hvor meget af den slags stof der skal med i en udgave for at brugerne kan få udbytte af at læse selve texterne.

Noterne er meget omfattende -- og nødvendige. De begynder med en ordliste, som "oversætter" nogle af Brorsons nu gammeldags eller ligefrem forældede ord og former. Nogle af ordlistens numre går igen i noterne til de enkelte salmer og digte.

Der kan godt sættes et par spørgsmålstegn ved noterne. Når man ikke selv er skolelærer skal man da passe på ikke at overvurdere nutidslæseres evne til at opfatte usædvanlige ord og stavemåder; men her forekommer den mig på flere punkter at være undervurderet. Kan læsere som får denne bog i hånden, dog ikke formodes at fatte at "balsom" er det vi nu kalder "balsam", eller at "trine" ikke er et pigenavn, men betyder "træde"; det forudsætter forfattere af kryds og tværsopgaver rask væk.

Hvorfor er "tør" i ordlisten lig med "behøver", men i noten til "I denne søde Jule-Tiid", s. 309, lig med "har lov til"? L.J. Kochs udgave siger også "tør/ har lov til", men den trykker i textens linje 2 et "bør", og det bliver utilsigtet en rigtigere forklaring end notens: "tør" er også her lig med "behøver"; det kræver Brorsons sprogbrug, som var hans samtids og stadig hans hjemegns; og det kræver sammenhængen: sin kunst og flid har man ikke lov til, men behov for at bruge til at ophøje Guds nåde. Det er kun et blandt adskillige exemplar på, at Brorsons sønderjydske har bevaret former og betydninger længere end rigsmålet; for øvrigt forekommer det mig også, at den sønderjydske udtale kan spores i nogle af Brorsons rim, ligesom Grundtvigs sjællandske i nogle af hans rim. -- Selv om det ord ikke forekommer i denne udgaves text til "Ach min rose visner bort", men kun i citatet fra de senere udgavers overskrift, "JEsus straffer den troende siel, der begynder at lade sig indtage af verdens bekymringer" (s. 332), ville det være nyttigt med en oplysning om at "straffe" i denne sammenhæng (og formodentlig også i "Hierte Fader! straf mig ey, Kl. nr. 109) bruges for "tugter", "går i rette med". Der er stadig meget i Brorsons sprog at undersøge og gøre rede for.

De saglige noter er mere tilbageholdende end L.J. Kochs undertiden noget vel pædagogiske og opbyggelige. De bibelske allusioner får korte og sobre forklaringer. Et par flere kunne måske være givet, f.ex. (s. 319) til "alle Kongers Konge": Åbenb. 19,16. Men det er et glimrende noteapparat, en stor hjælp til at læse, og synge, Brorson.

Uden at kende Brorson ud i alle hjørner og kroge, hvad der alligevel ikke er manges sag, vil den som arbejder denne udgave igennem have fået et godt kendskab til salmedigteren og kunne forstå ham bedre. Og vil kvittere med et "med tak modtaget".

Bent Noack

Brorson. En bog i 300-året for salmedigterens fødsel.
Redigeret af Jan Ulrik Dyrkjøb. Forlaget Anis 1994. 192 s. 225 kr.

En samling artikler om Brorson er en godbid for mange som studerer "something-ological" (for at tale med Dickens) og i høj grad også for hymnologien. Ganske vist er det først i undertitlen at Brorson betegnes som salmedigter, men det var det han var, og han er ikke kendt af nutidsmennesker som andet. Han står som pietismens salmedigter; men hvad skjuler der sig bag den dragt som vi dermed har klædt ham ud i? Hvad er dragten lavet af? ville han selv synes at den sad som støbt om ham?

I bogens spidsartikel tager Anders Pontoppidan Thyssen fat på emnet "Brorson og pietismen. Med særligt henblik på eftertidens pietismekritik". Han giver en meget oplysende oversigt over de vigtigste bidrag til pietismeforskningen og -vurderingen og gør indgående rede for Brorsons forhold til pietismen i dens forskellige udformninger, den Spenerske, Hallepietismen og Herrnhutismen. Anders Pontoppidan Thyssen hævder særdeles overbevisende, at Brorson forstår og tilegner sig den tyske pietisme som en genoplivelse og ikke som en nydannelse i kirken. Dermed har artiklens forfatter "anfægtet de sædvanlige periodegrænser og i grunden selve begrebet pietisme". Den kritik vil det nok være nyttigt at tage til sig; vi har en tendens til at kalde det for pietisme, som i et bestemt tidsrum gjorde sig gældende i nogle egne af landet og, senere, den fromhed og til dels praxis, som videreførte eller genoptog Brorsontidens arv. Det har nok medført at vi, uden at skelne ordentligt, forbinder "pietisme" med metodisme (i bogstavelig forstand), med separatisme og tit også med millenarisme, tre -ismer, som Brorson ikke har forskrevet sig til. Brorson har ikke sin rod i pietismen, den stikker dybere; den pietistiske vækkelse hører med til det vejrlig som han foldede sig ud i.

I "Næsten oprunden..." skriver Peter Widmann hvad han selv i undertitlen kalder "Et lærestykke om tid og evighed", og et lærestykke er det også, indimellem med nogle stænk polemik mod tidens - vor tids! - afsporede eller manglende tale om spændingen og samspillet mellem tid og evighed. Brorson kan, som det sker her, bruges til andet end at synge; hans salmer indgår her i dogmatisk, religionsfilosofisk og for så vidt også homiletisk sammenhæng. Det bliver til en god gennemgang af en række af hans salmer, der understreger at himmellængsel og evighedsforventning ikke er pietismens og Brorsons opfindelse. Hvad Brorson har at forkynde om det forhold kaster både Klenodiet og Svanesangen lys over, og i den sidste er der meget at hente af meditation over det. Et par af numrene er måske knap så velvalgte, såsom dialogen med Martha, nr. 311; den siger kun noget i lyset af de andre exempler, og den siger i hvert fald ikke salmesyngere noget. Det viser sig også her, at virkningshistorien og det udvalg den i tidens løb har truffet af Brorsons salmer er og bliver det bedste grundlag for brugen af ham. En sammenfatning som den i Salmebogens nr. 643, v. 3, hvor Paradisets druer og roser "giver tidens åndedrag / evighedens luft og smag" har en næsten ordsprogsagtig prægnans, og den kan kendes, synges og forstås af dem der ønsker det.

Erik A. Nielsen skriver i "Hjerteøjet" om "Brorsons salmer og emblematikken", en kyndig og indlevet undersøgelse, der påviser forbindelser, som for de fleste af os er nye eller i hvert fald upåagtede. Også her viser Brorson sig at stå i en tradition som rækker langt tilbage og vidt ud, selv om det ikke kan bevises at han har haft bestemte "emblemer" for sit indre øje (til forskel fra "Forordnet Alterbog", hvis titelblad er den første af en række meget oplysende illustrationer, gør Brorsons egne udgivelser ikke brug af emblemer i titelbladene; "Svane-Sang" har David med sin harpe). Artiklen giver et godt bidrag til belysning af Brorsons betragtning af Jesu lidelse og meditation over den: et syn af Jesus på korset, der følger de enkelte lemmer

og legemsdele fra fødder til hjerte. Erik A. Nielsen stiller Brorsons "Jesum seer jeg for mit øye" (Kl. 40) over for Kingos salmer om lidelseshistorien og, mere explicit, Brorsons "See! hvor hæftig Døden ryster / Lifsens Himmel-søde Træe" (Sv. 289) over for Kingos "mestersalme" "Om JEsu Sveed udi Urtegaarden". Her kommer forskellen mellem de to salmedigtere tydeligt frem; begge "betragter", "overvejer" (Salmebogens nr. 492, Francke i Brorsons oversættelse), "grunder" (Kingo i Salmebogens nr. 163), men genstanden er hos Brorson billedet af den lidende Kristus, hos Kingo Kristi lidelses historie.

Også Carsten Bach-Nielsens artikel, "En ret bedugget himmelblå sjæl. Om sansning og natur hos Brorson" tager emnet om billedbrug op, omend under et andet synspunkt: sansningen, og stiller spørgsmålet, "hvorfor den brorsonske salme investerer så megen kraft på appel til sanserne fremfor eksempelvis i formidling af et rent og klart læresystem" (jeg har lyst til at føje til: eller i formidling af den bibelske historie). Svaret bliver, at de sanser som Adam var skabt med, det øje som var "sonnenhaft", som Carsten Bach-Nielsen siger med Goethes ord, kun ved forløsningen i Kristus kan genoprettes. Også denne afhandling tager tit upåagtede ejendommeligheder i Brorsons salmer frem. Underafsnittenes overskrifter ville passe glimrende i et stykke journalistik.

I "Den stærke basun. "Svane-Sang" som museumsstyke" spørger Erik Skyum-Nielsen "1) hvordan nutidens psalmister mon forvalter arven fra Brorson, og i direkte forlængelse heraf, 2) hvad det i grunden er for en Brorson, vi kender og bruger i dag". Det bliver til en hård kritik af vor tids salmedigtning fra Astrups til Hans Anker Jørgensens og Jørgen Gustava Brandts, og til et opgør med litteraturhistorikernes vurderinger af Brorson, og med en del af Salmebogens ændringer i Brorsons vers.

Jørgen Michaelsen skriver om "Brorsons salmer i brug", både den brug som historien og skriftlige vidnesbyrd omtaler, og den som han, og andre med, kender af selvsyn og selvsang. Det kan man kalde et stykke virkningshistorie - og vel at mærke set og fremstillet i dens betydning for forkyndelsen og menighedslivet, enten det nu leves i kirken eller i hjemmet, i enrum eller forsamlinger. Han viser hvordan Brorsons salmer er blevet brugt og stadig kan bruges. I en "brugsanvisning" fremhæver Jørgen Michaelsen, i tilslutning til Prenter, Brorson som kirkens salmist, ikke bare pietismens, og dermed ligger han på linje med bogens bidrag i øvrigt.

Redaktøren slutter bindet med "Den livsalige gestalt. Arven fra pietismen og fra Brorson". Jan Ulrik Dyrkjøb betragter pietismen som "den lutherske fromhedsbevægelse" med rødder tilbage til Johann Arndt og sammenligner den poetiske arv efter Brorson, hvormed der først og fremmest sigtes til Klenodiet, med en "guddommelig komedie". Det fremmedartede i Brorsons salmedigtning kommer vi ikke udenom at erkende, men vi kan heller ikke undvære det. Salmernes "høje skønhed unddrager sig tiden, men bryder også til stadighed ind i den".

En samling artikler, som forfatterne selv har kunnet bestemme indholdet af, bortset fra at de på en eller anden måde har skullet kaste lys over Brorsons samtid og digtning, er det vanskeligt at bringe på en fællesnævner. Det behøves heller ikke for at få udbytte af dem. Hvad der derimod behøves, men ikke findes, er et register over de nævnte og behandlede salmer. Hvis man vil arbejde med en bestemt salme kan bogen bruges som opslagsværk. Forlaget opfordres hermed til at lade et sådant lave og tilflyde dem der anskaffer sig bogen.

Bent Noack

Melodier til salmer af Hans Adolph Brorson (1694-1994).
Et udvalg af pietismens åndelige sange udgivet af Henrik Glahn (Engstrøm & Sødring Musikforlag A.S. 1994). 190 kr.

En av nordisk kirkemusikks "grand old men", Henrik Glahn, professor emeritus i musikkvitenskap ved Universitetet i København, har nylig utgitt en samling med - som tittelen sier - "Melodier til salmer af Hans Adolph Brorson" i forbindelse med dennes 300 års jubileum nå i år.

Som med så mange 1700-tallskunstnere er vår viten om Brorson, og særlig om det musikalske forlegget han hadde for sine salmer, begrenset. Det er derfor høyst prisverdig at Glahn har gitt oss denne samlingen. Den bidrar til at vi kan danne oss et mer eksakt bilde av flere av disse salmenes opprinnelig tonedrakt, og således få satt Brorsons tekster inn i det kunstneriske helhetsbilde der de hører hjemme.

Tittelen på Glahns arbeide kan i første omgang synes litt misvisende. Han har nemlig valgt - med ett unntak - *ikke* å presentere det tittelen synes å love, altså melodier til salmer av Hans Adolph Brorson. I stedet består samlingen av melodier til salmer som Brorson har *oversatt*. Dette vil vel i de fleste tilfeller ikke spille så stor rolle for brukerne av dette hefte, med mindre det nettopp er originalsalmer av Brorson de skulle være ute etter. For Brorsons oversettelser er jo mesterlig utført, og han stiller seg ofte også svært fritt i forhold til forelegget. Så Glahn kan likevel på sett og vis ha sine ord - i tittelen - i behold.

Dessuten gir samlingen, ved å velge salmer som opprinnelig er hentet fra den tyske pietistiske tradisjon, et kjærkomment innblikk i denne retningens musikalske stil og form. Innenfor dette miljøet var det et nærmere forhold mellom diktere og komponister enn det var i den mer isolerte sammenhengen Brorson stod i. Brorson tydde i stedet nettopp til de tyske inspirasjonskildene, både til de eldre og de nyere, for å finne metrum og melodier til sine salmer.

Ved siden av det musikalske materialet har Glahn en 8 siders interessant innledning der han gjør rede for utvalget og for melodienes bakgrunn. Det viser seg at melodier fra Freylinghausens utgivelser er spesielt sterkt representert.

Bak i boken finnes dessuten fortegnelse, oversikt og kommentarer til Brorsons bruk av melodier til hele "Troens rare Klenodie", samt "Lidt om kirkesangens ældre melodier på Brorsons tid". Melodiene, som i sin opprinnelige form kun hadde generalbassbesifring, er realisert av Glahn etter senbarokkens satsprinsipper.

Samlingen er meget bruksvennlig, i og med at satsene ligger godt i hånden og fordi de er transponert til et passende vokalt toneleie. Denne hensikt er det gjort rede for i innledningen.

Generalbassrealiseringen er foretatt med sikker hånd. Men unntak av noen ytterst få uheldige løsninger (side 38, 10. takt og side 53, 1. takt - parallelle kvinter), er satsene helt i pakt med tidens satsregler. Glahn er riktignok litt overdrevent påpasselig med å forberede septimene, selv på 5.-trinnsakkordene, slik at stemmeføringen noen ganger lider. Han løser sine problemer ved av og til å ty til femstemmig sats, siden han nemlig alltid velger å la melodistemmen ligge øverst. Dette er vel ofte unødvendig. På 5.-trinnsakkordene har jo de store komponistene i første del av det attende århundre begynt å løsne litt på de nevnte kravene til dissonansbehandling.

Glahn kommer også stundom opp i utypiske skjulte paralleller mellom dissonerende stemmer fordi han tviholder på generalbassens besifring, samtidig som han gjennomfører den

nevnte melodiføringen i overstemmen (som f.eks. på side 22, overgangene mellom 3. og 4. og mellom 7. og 8. takt).

Dette er imidlertid bagateller i et særdeles gjennomarbeidet og verdifult bidrag til såvel Brorson-forskningen som til tilretteleggelsen av et praktisk oppføringsmateriale.

Boken er herved varmt anbefalt.

Sigvald Tveit

K.L. Aastrup: SALMER. Udgivet af Valdemar Aastrup. Vignetter af Sv. Havsteen-Mikkelsen. Poul Kristensens Forlag, Herning 1991. 345 s. 280 kr.

Det er en lidt bizar situation, jeg har sat mig selv i; anmeldelser følger normalt umiddelbart i kølvandet på udgivelser. Men grundet forskellige omstændigheder er det altså faldet i min lod mere end tre år efter udgivelsen at give ovennævnte et ord med på vejen.

Meget er allerede skrevet i anledning af udgivelsen af Aastrups salmer. Det skal ikke gentages her - såfremt dele af det følgende alligevel skulle kunne opfattes som gentagelser, beder jeg læseren bære over med det.

Det er et digert værk, der er kommet ud af anstrengelserne med at få samlet Aastrups salmeproduktion. Det skyldes det enkle faktum, at Aastrup var en flittig salmesmed, som spændte vidt. Aastrups egne salmehæfter, seks styk med fællestitlen "Salmer" fra årene 1939-1962, er i deres ydmyge fremtoning i skarp kontrast til den prægtige "Aastrups salmebog", der da også ifølge sønnen ville have været ham så inderligt imod. Der er på trods af Aastrups formodede modvilje imod det grund til at glæde sig over udgivelsen.

Efter en fortale af Christian Thodberg og et forord af udgiveren, er bogens A-salmer systematiseret efter emne i fem hovedgrupper: Gudstjenestesalmer (nr. 1-51), efter Kirkeåret (nr. 52-332), Bibelske salmer (nr. 333-384), Katekismusviser (nr. 385-397) og endelig Lejligheds-salmer og digte (nr. 398-419). Aastrups mange oversættelser er derefter i samlet flok placeret efter oprindelsesland (nr. 420-845). Endelig medtager bogen nogle danske digte fra besættelsen (p. 297-304), hvorom der siden skal siges en smule, og et antal skitser fra Aastrups hånd, som aldrig af den ene eller anden grund er blevet til færdige salmer (p. 305-312).

Måske kunne man fra udgiverens side have ønsket sig en større akkuratesse i omgangen med stoffet. Der gives ikke ved dørene med oplysninger om salmernes tilblivelse, deres første udgivelse og eventuelle senere optagelse andre steder. En sådan service har man ikke ønsket at give brugeren. Det eneste, som gives, er den enkelte salmes affattelsesår - kun i den rubrik, der bærer navnet "Skitser" - 42 mindre og større udkast til salmer - er disse nøjere dateret. Man må også lede forgæves efter tekstkritiske bemærkninger. Kun hvor den nudanske retsstavning, som overalt er taget i anvendelse, direkte kan siges at gøre teksterne misforståelige, har man ofret en note.

Et andet punkt, som man kunne undre sig over, er, at der i bogen er blevet plads til 9 digte fra besættelsestiden. Kun et enkelt af dem, nemlig "Bevar os, Gud, for krigens gru" (p. 297) - der er anført i to versioner fra henholdsvis 1941 og 1949 (i en rubrik, der hedder "Nogle

danske digte fra årene 1940-45"!!) - kan vel siges at have karakter af en salme. At udgiveren i sit forord "forsvarer" sin handling med, at de er taget med af "litterære grunde", gør os egentlig ikke meget klogere. Salmer har nu engang noget med Vorherre at gøre - det er under alle omstændigheder en del af min definition af en salme. Såfremt man vælger at bruge det ord, SALMER, som titel for en bog, så må det også forpligte!

... Og mens tornene stadig nager, for at bruge et udtryk fra en af Aastrups kolleger og en af årets fødselarer, Brorson, så kunne man ønske sig udgiverens sparsomme noter og selvstændige oplysninger tydeligere markeret. Således fremgår det i umiddelbar forlængelse af K.L. Aastrups eget aldrig trykte forord til oversættelserne af svenske salmer fra 1946 (p. 178), at salmerne kan findes dér og dér i SALMER!. Det har Aastrup senior aldrig kunnet forudse! Med andre ord: Det, der først og fremmest skæmmer en ellers nydelig og forbilledlig klart opsat bog, er den karrighed, som er udvist med hensyn til noter og henvisninger. Brugsværdien forringes på den måde i al for høj grad.

Bogens roser findes i selve Aastrups salmer. De er for størstedelens vedkommende gode, sunde og karske evangelisk-lutherske salmer i bedste forstand. Aastrups præcise og knappe sprog burde kunne inspirere nuværende og kommende salmesmede til at gøre deres håndværk ordentligt.

Alt i alt er der grund til glæde - om end den i denne sammenhæng nødvendigvis må blive forsinket - over udgivelsen. Det er en værdig mindesten at sætte over Aastrup. Desværre kunne meget tyde på, at det kun bliver en sådan mindesten. Man kan i bedste fald undre sig over og i værste fald græmmes over, at det nys udkomne Tillæg til Den danske Salmebog nærmest knæsætter princippet om, at Aastrup skal være en sjælden fugl i det danske salmekor. 14 A-salmer og en enkelt oversættelse er det blevet til - og det endskønt den kirkeministerielle kommission i samme grad som alle andre har haft Aastrups samlede salmeproduktion samlet lige til at gå til i form af SALMER. Skal den danske salme stå som jordens salt og verdens lys, så må man ubetinget kalde Aastrups salmeproduktion - med få undtagelser - for saltet. Lys har vi nok af. Det er som bekendt saltet, der fremmer smagen og holder indholdet friskt. Men vi må tilsyneladende lade os nøje. Så er det godt, vi nu har SALMER. Udgivelsen vil komme til at stå som et monument over vor tids tidløse skjald. Og så vil den forhåbentlig også kunne være et memento til enhver siddende og kommende salmebogskommission om, at Aastrups salmer kommer man ikke sådan udenom ... eller gør man?

SALMER lider som allerede nævnt af en udpræget mangel på akkuratesse i forbindelse med tekstgengivelserne af de enkelte salmer og i hvilken sammenhæng salmerne første gang så dagens lys. Enkelte trykfejl skæmmer også helhedsbilledet, om end de slet ikke kan nå Det kgl. danske Vajsenhus' højder. Tag f.eks. den muntre vise, nr. 397, om den tabte drakme: "Det bo'de en kone på 'anden' ". En korrekturlæser burde kunne få det til "Der bo'de en kone på 'anden' ".

Men hvad der mangler på det tekstmæssige område, det finder man til gengæld på det melodiske, hvor et forbilledlig klart og informativt melodisk og metrisk register ved Torben Schousboe glimrer og virkelig kontrasterer (mis-?)forholdet. **Her** kan man endda også finde salmernes første udgivelsessted. Det kan undre, at man ikke i forbindelse med diverse registre har medtaget Valdemar Aastrups oversigt over Aastrupsalmernes datering og senere optagelse i salmesamlinger fra HM 1986/3-4 i revideret form. En sådan oversigt, der med et snuptag ville kunne være optaget, ville have forøget bogens brugsværdi betragteligt. Endelig kunne man måske have forventet en kort biografisk introduktion til Aastrup for alle dem, der senere hen vil fordybe sig i hans salmer. For nok kaldte jeg før Aastrup for "vor tids tidløse

skjald", men det kan man kun tillade sig at kalde ham, om man sammenholder ham med hans samtid og hans samtidige.

Bogen er, som altid når det er Poul Kristensen fra Herning, der har haft ansvaret, en indbydende, smuk og brugsrigtig sag. Derfor er der kun ét at gøre - at glæde sig over og bruge bogen, som stadigvæk forhandles til en ligeså indbydende og brugsrigtig pris. Og med i købet får man endda nogle enkle og meget smukke vignetter af Sv. Havsteen-Mikkelsen.

Jens Elkjær Petersen

Henning Blaufenfeldt: her under hvælv. 29 s. Eget forlag. Ringe, 1993. ISBN 87 982728 2 9.

Henning Blauenfeldt har med de her udgivne 24 tekster givet et spændende, personligt bud på en fornyelse af dansk salmetradition. Stilen, sproget og det menneskeligt-teologiske udsagn er på en gang den samme som i hans tidligere samlinger, og samtidig anderledes. Det er tydeligt, at Henning Blauenfeldt har ønsket at skrive sig ud af sine tidligere digte og salmers til tider forkrampede stil. Hovedindtrykket efter en gentagen gennemlæsning af samlingen "her under hvælv" er, at det i høj grad er lykkedes Henning Blauenfeldt at klare både tanker og stil.

"her under hvælv" er inddelt i fire afsnit: 'Fra Gud', 'Med Kristus', 'I kirke' og 'Til kirke', der bringer tekster til kirkeåret, ikke alene til højtiderne, men også til Trinitatistiden. Flere af disse tekster vil uden videre kunne synges som menighedssalmer, de tager deres udgangspunkt i evangeliernes beretninger, karakteriserer dem i forhold til dengang og nu, og åbner sig ikke alene mod de syngende, men også gennem de syngende mod deres omverden, hvortil kommer, at den umiddelbare forståelighed i disse tekster er stor. Det vil være naturligt fra dette afsnit at nævne "Dèr hvor de vandrende vise så" (s. 15), "Velsignet være du, som var" (s. 22), "Hør, her lyder af andre end os" (s. 24) og "Den dag, man kommer i brede bølger" (s. 26).

Teksterne i de to første afsnit er mindre episke, mere mediterende. Derved er teksterne mindre egnede som menighedssalmer, til gengæld er de velegnede som meditative tekster. Henning Blauenfeldt er ikke den første, der har forsøgt at skrive, hvad man kunne kalde meditationssalmer, men det kan meget vel vise sig, at han er een af dem, der er sluppet bedst fra forsøget. Her kommer hans personlige sproglige stil ham i virkeligheden til hjælp, idet han er i stand til at formulere sig rundt om den virkelighed, han søger at nærme sig sprogligt, ikke sådan at han derved kommer til at kapsle denne, åndelige, virkelighed inde, men sådan at han til stadighed holder sin formulering åben både i forhold til dens indhold og til den, der tilegner sig formuleringen, f.eks. ved at synge teksten som salme. Det er Henning Blauenfeldts styrke, at han har gennemtænkt sine tekster både menneskeligt og teologisk, og at han, i modsætning til så mange andre, der også har forsøgt sig i den genre, er sluppet helskindet gennem denne gennemtænkning. Et eksempel på den mere meditative salme er "Du, som giver livet liv" (s. 6):

Du, som giver livet liv,
føder spæd og frelser tabt,
vær din vilje tro, forbliv
- elskende, hvem du har skabt -
levende for alle!

Giv os Gud - som først du gav -
af dit hjertes skaberkraft,
strømmende som å mod hav,
stigende som voksesaft,
åbne leveveje!

Lad forandres vore år
af dit milde frelsesværk,
grundes på, hvad frit vi får,
styrkes af, at du er stærk
i din nylivsvilje!

Henning Blauenfeldt har med "her under hvælv" fornyet sig i retning af større afklarethed og menneskelig-teologisk modenhed, samtidig med, at hans stil på en gang er blevet mere sikker og åben. Der er grund til med forventning at se frem til Henning Blauenfeldts næste samling.

Peter Balslev Clausen

Helge Noe-Nygaard: Bibelske Sange.
Poul Kristensens Forlag. Herning 1994. 198 s. Illustrationer og melodier ved forfatteren.
ISBN 87 7468 175 6

Helge Noe-Nygaard har i "Bibelske Sange" samlet et repræsentativt udvalg af sine bibelske og bibelhistoriske sange. Sangene er løbende blevet offentliggjort i en række beskedne, private tryk, der har set dagens lys i tidsrummet 1960-1991.

Selvom nogle af Helge Noe-Nygaards sange er optaget i forskellige samlinger, bl.a. "Bibelhistoriske sange og salmer" (1898), har de haft begrænset udbredelse og har kun været kendt af en forholdsvis snæver kreds. Dette forhold er der nu blevet rådet bod på ved udgivelsen af "Bibelske Sange". Som man kan vente det af en udgivelse fra Poul Kristensens forlag, er der tale om et stykke fornemt boghåndværk, der på bedste vis anbefaler sit indhold. Bogen er illustreret af Helge Noe-Nygaard selv, ligesom han har skrevet melodier til en lang række af teksterne.

Helge Noe-Nygaard hører til den sidste generation af grundtvigianere, der levede og åndede i den folkelige og den bibelske historie, og som har haft evnen til at fortælle denne dobbelte historie som historien om dem selv og deres tilhørere. Helge Noe-Nygaard har på en gang den nødvendige afstand til og den eksistentielle indforståethed med det, han

fortæller om. Helge Noe-Nygaard er en mand, der står inde for det, han fortæller om. Hans diktion er stilfærdig, ligefrem, det er talesproget, han næsten hele vejen igennem bruger i sine tekster. Versemålet tvinger af og til Helge Noe-Nygaard til omvendt ordstilling og til, hvad der minder om stilbrud, men det er undtagelsen. Almindeligere er en sprogtone, der nok har været følt mere nutidig i høj- og friskolekredse i tiden før 2. Verdenskrig, end den gør i dag, uden tvivl snarere et udtryk for, at Helge Noe-Nygaard på mange måder er bundet af den grundtvigske fortælletradition, han står i, end for sproglig og saglig uformuenhed.

"Bibelske Sange" er inddelt i 4 hovedafsnit: 'Lovsang og bøn', 'Den gamle pagt', 'Det glade budskab' og 'Apostelord'. Afsnittet med nytestamentlige sange er langt det største, men også de to foregående rummer mange tekster, det er værd at stifte bekendtskab med og både læse og synge. Som eksempler blandt mange andre mulige kan nævnes "Ser tilbage" fra afsnittet 'Lovsang og bøn' og "Bortslæbt til Babels floder" om Ezekiel, i 'Den gamle pagt'. Fra afsnittet om den nye pagt, 'Det glade budskab' skal her nævnes "Du gik i hjemmets tryghed" om Jesus som tolvårig i Templet i Jerusalem, "En mand var lukket ude, spærret inde" om Jesu helbredelse af en døvstum, "Livets Gud gir sol og regn" om Jesus som den, der kom til de nedslidte, "En godsforvalter hos en rig", om en utro godsforvalter, "At vejen gik mod døden" om Jesu rejse mod Jerusalem, "Han satte sig til bords" om indstiftelsen af nadveren, og "Der sad de med hjertet i halsen" om disciplene efter opstandelsen.

Helge Noe-Nygaards styrke er den stilfærdige troværdighed, der på den ene side lader den bibelske historie komme til orde, og på den anden side hele tiden trækker forbindelseslinierne op fra dengang til nu, og omvendt holder os, der læser og synger sangen, fast på den bibelske sammenhæng. Helge Noe-Nygaard er ligesom det store forbillede, Grundtvig, i stand til at lade sin fortælling munde ud i en morale uden at blive moralsk. Hvor Helge Noe-Nygaard er bedst, er han fuldt på højde med det - de - bedste i dag. Helge Noe-Nygaard er værd at tage med på råd, når der skal laves sang- og salmebøger, både når vægten er lagt på det bibelhistoriske og dermed det pædagogiske, og når den er lagt på det i bredere forstand bibelske og dermed på forkyndelsen og lovsangen. Helge Noe-Nygaard er en salmedigter, man ikke uden videre bliver færdig med.

Peter Balslev-Clausen

En salme er trods alt noget andet end TV-avisen

Jørgen Kjærgaard: du blandt vore lovsange bor ...
Hvad skal den danske kirke synge i det 21. århundrede?
Tuxedo Grafisk, Århus 1993. 110 sider. Pris: 98 kr. indb.

"En salme er trods alt noget andet end TV-avisen". Som det fremgår af overskriften, er det lettere at sige, hvad en salme ikke er, end at give en enkel og præcis definition. Heller ikke Jørgen Kjærgaard giver en enkel definition i "du blandt vore lovsange bor ... Hvad skal den danske kirke synge i det 21. århundrede?"

Til gengæld giver han et omhyggeligt og præcist omrids af, hvad en salme er i den danske tradition. Det sker ikke mindst ved et spændende og hele tiden vedkommende historisk overblik over dansk salme- og salmebogstradition fra reformation til nutid.

Bogen er skrevet som et indlæg i en debat om, hvad en ny salmebog bør indeholde. Et debatoplæg som henvender sig til de kirkegængere, "der ikke synger med på hvadsomhelst, når de kommer i kirke." Da der snart kommer et tillæg til den danske salmebog, vil et debatoplæg som Jørgen Kjærgaards falde på et tørt sted.

Jørgen Kjærgaard nævner, at den store svenske salmebogsredaktør J.O. Wallin vil skabe en salmebog, der kunne være "alt for alle", men tilføjer så: "Det kommer der intet godt ud af ... Salmebogens nødvendige bredde behøver ikke udelukkende at være udtrykt i en indholdsmæssig broget mangfoldighed." Efter at have haft den nye svenske salmebog fra 1986 i hånden med dens 325 økumenisk udvalgte salmer af ialt 700, kan jeg kun give ham ret i, at den vej er ikke farbar i Danmark.

I sin indkredsning af de hensyn, der bør tages ved udformningen af en ny dansk salmebog, understreger Jørgen Kjærgaard, at fornyelse og tradition for ham hænger uløseligt sammen, og at fornyelsen derfor bør ske med en klar bevidsthed om den tradition, vi står i. Afgørende for denne tradition er ifølge Jørgen Kjærgaard salmesangen som menighedens svar på evangeliet. På én gang lovsang og den måde, evangeliet fastholdes på for den enkelte. Salmens bundethed til skriften (N.B. ikke i ordvalg, men mening), er derfor endnu et afgørende træk ved en salme.

Endvidere bør fornyelsen ikke tage udgangspunkt i, at der nu igen skrives salmer, men i de behov, en salmebog i Danmark skal dække; og med en fornyelse for øje ikke mindst dem, som den nuværende salmebog ikke dækker.

Om de nye salmer, hvoraf der som bekendt er kommet mange siden 70'erne, hedder det lidt mistrøstigt med en drejning af et citat af biskop H.L. Martensen, "at den danske kirke nylig er blevet rig på salmer, der er fattige på teologi." Dette uddybes i det følgende, idet det hævdes som karakteristisk for mange nye salmer, at beskrivelser og erfaringer dominerer på bekostning netop af den evangeliske formidling. "I en salme må Gud gerne fylde noget mere, end han gør i de fleste menneskers hverdag. En salme er trods alt noget andet end TV-avisen."

Den danske salmebog fra 1953 blev i sin tid skabt med et klart nationalt sigte som det overordnede; det skulle være en salmebog for hele nationen. Udviklingen efter salmebogens fremkomst, hvor de kirkelige retninger og organisationer dels har videreført den eksisterende, dels har skabt deres egne sangtraditioner, gør det påkrævet, at der gøres et stort arbejde for at finde frem til det afgørende fælles og ikke blot at skabe et kludetæppe af ønsker.

Som en afgørende mangel ved den nuværende salmebog peger Jørgen Kjærgaard på, at den kun er til gudstjenestebrug. Ikke mindst savnes der salmer for børn. Dem har der aldrig været mange af i danske salmebøger. I stedet har de kirkelige retninger udgivet sangbøger med bibelske sange og salmer til brug i børneskolen. Da der ikke længere synges morgensang i skolerne, er denne indføring i den kristne salmetradition nu faldet bort. De kirkelige ungdomsorganisationer har valgt i deres arbejde med salmetraditionen at gå andre veje, der ikke direkte fører hen til den gudstjenestelige brug af salmer. Det gælder såvel i valget af melodier, hvor den rytmiske musik er fremherskende, som i tekstvalg, hvor det meste af den nye salmedigtning lægger vægt på virkeligheds- og erfaringsbeskrivelser, der næsten udelukkende holder sig inden for 1. trosartikel og ikke giver et teologisk gedigent billede af evangeliets Kristusforkyndelse. Jørgen Kjærgaard peger på, at den klassiske lutherske salme,

der med sit afsæt i den bibelske fortælling fortolker evangeliet, er en velegnet salmeform for børn. At en evangelisk munterhed derved kunne vinde indpas i salmebogen, ser Jørgen Kjærgaard kun som en gevinst.

Som allerede strejfet, finder Jørgen Kjærgaard ikke, at den såkaldte rytmiske musik er vejen til fornyelse af salmemelodierne. Det skyldes dels at denne musik er svær at synge i fællesskab uden megen øvelse, dels at den meget faste rytmiske understregning i høj grad binder den poetiske form. Ligeledes er de romantiske melodier med deres stærke dur- og moltonalitet en begrænsning for den poetiske udformning af en salme. I stedet peger Jørgen Kjærgaard på den mere frie melodi, der ikke er så stærkt dur- og molbundet som fx folketonen, der også er den almindelige for reformationstidens salmemelodier.

Er Jørgen Kjærgaards afsæt traditionen, så han i den forstand kan kaldes konservativ, er hans insisteren på en fornyelse i forlængelse af og ikke i et brud med traditionen efter min mening den eneste farbare vej, man kan gå, hvis man ikke blot ønsker noget nyt eller noget ringere, hvad der let bliver resultatet, hvis den nye salmebog bliver sammensat efter princippet om, at alle skal have noget af deres eget med. Men det er også, indrømmet, den vanskeligste vej at gå. For ganske kort skal en dansk salme som en nødvendig betingelse have både teologisk substans og poetisk kvalitet.

Det vil for mange lyde som en selvfølgelighed, men er det ikke, som megen nyere salmedigtning viser. Jørgen Kjærgaard har gjort sig den ulejlighed ud fra vor salmetradition at argumentere for hvorfor, det må være sådan. At der ingen facitliste følger med, selvom man ikke er i tvivl om forfatterens synspunkter, gør bogen til et godt debatoplæg og ikke mindre til en god hjælp for den, der selv vil tage stilling til, hvad en moderne salme bør/kan være.

Bogen være hermed anbefalet.

Claus Pontoppidan

Melodibog til Hjemlandstoner, 4. udgave. Redaktion: Axel Madsen.
Lohses Forlag 1993. Indb.: kr. 450.

Siden Indre Mission for snart hundrede år siden stod bag den første udgave af Hjemlandstoner, er der for hver ny udgivelse fulgt en melodibog nogle år efter. I 1989 kom fjerde udgave, og den tilsvarende Melodibog til Hjemlandstoner så dagens lys her kort før jul.

Det er en gedigen bog med 430 sange og salmer til brug for klaver eller orgel. Da den bevidst undgår (næsten) alle de melodier, som står i Den Danske Koralbog, rummer de to samlinger tilsammen omkring 870 melodier.

Den praktiske brug har været bestemmende for udvalget af melodier mere end et kræsent musikalsk syn, og repertoiret med stærk repræsentation af engelsk, amerikansk, svensk og norsk materiale er overordentlig broget. Sådan må det være. Sommetider opstår der et problem med associationer, når f.eks. en lystig Bellmann-melodi bruges til en inderligt from tekst. Andre steder går det let, når afrikanske melodier lyder helt velkendt europæiske i

karakteren. Alene afgørende er det dog til syvende og sidst, hvad der er tradition for i de hjem og forsamlingshuse, hvor bogen skal bruges.

Og bruges kan den. Organist Axel Madsen, som har stor erfaring i melodibogsudgivelser, har æren for den slidstærke udgivelse. Numrene passer direkte til tekstbogen, så man ikke skal slå op hele tiden. Melodierne er noteret både med becifring og i almindelig klaversats (snarere end til orgelbrug). Noderne er lette at læse, selvom computersats endnu ikke er så æstetisk som tidligere teknikker. Men billigere.

Loven om ophavsret er blevet skærpet, sådan at man nu skal udgive et værk, som det foreligger fra ophavsmandens hånd. Hvis det skulle gælde alt hymnologisk arbejde, ville vi rigtignok sidde i et uoverskueligt morads af problemer. Men her har det betydet, at en del melodier er blevet bragt tilbage til originalformerne - med de problemer det giver, når så den folkelige tradition vil noget andet.

Aksel Madsen har selv seksten pæne og velformede melodier med; ellers er der kun ganske enkelte nyere danske ting i samlingen. Mange af de fremmede melodier bringes i Axel Madsens egne udsættelser, der føjer sig blødt og kønt om forlæggene, undertiden med et klædeligt strejf af modernisme. Karakteren af disse udsættelser er forskellig efter melodiens særpræg; det er et sympatisk træk. Alle steder er det gedigent håndværk af en mand, der kan sit fag; det er dét - ikke mindre end den solide indbinding - der gør bogen slidstærk. Held for det ved så vigtig en udgivelse i en tid med megen velment amatørisme.

Hver melodi er forsynet med de nødvendigste relevante oplysninger. Det omfatter også de titler, som mange melodier har i andre lande; det ville have været nyttigt med et register over disse. En metrisk oversigt er udeladt; det forventes formodentlig, at man bruger de melodier, som er anført ved teksterne. Til gengæld er der en liste over komponister og det nødvendige alfabetiske register over melodierne.

Thomas Viggo Pedersen

"Salmebogstillægget - dets tilblivelse og brug - "

af Peter Balslev-Clausen i Dansk Kirkeliv 1993/1994. s. 77-92 Forlaget Aros.

Sekretæren for salmebogstillæggets ministerielt nedsatte udvalg Peter Balslev-Clausen har forfattet en artikel, hvor han giver en redegørelse for baggrunden for og arbejdet med det nye tillæg. I den forbindelse fremsætter han tillige nogle overvejelser over de kritiske betingelser, som såvel salmesang som fællessang generelt har i dagens Danmark. De pågældende refleksioner danner basis for artiklens afsluttende opfordring m.h.t. den modtagelse, vi bør give salmebogstillægget. Synspunktet er: giv det en chance, selvom der måtte være kritik at rette imod det, for vi har ikke andre muligheder for at få liv i salmesangen!

B.-C. redegør imidlertid først for tillæggets tilblivelseshistorie. Idet man fandt, at der herskede forventninger i den retning, og idet man vurderede, at der materialemæssigt var grundlag herfor, nedsatte Kirkeministeriet i 1991 en styringsgruppe, som skulle forberede både et egentligt salmebogskommissionsarbejde og nedsætte et udvalg til at varetage

udformningen af et nyt salmebogstillæg. Tanken var, at salmebogsarbejdet skulle indledes med udgivelsen af et nyt tillæg, som kunne samle de bedste af de nyeste salmer. Tillægsudvalgets medlemmer "repræsenterede i det store og hele bredden i dansk kirkeliv", og endvidere var musikalsk ekspertise medtaget for første gang i et officielt salmebogsudvalg i erkendelse af, at en salmes tekst og melodi udgør en enhed.

Udvalget fik til opgave at udvælge 150-200 salmer mellem de emner, der var tilkommet efter indførelsen af Den danske Salmebog. I praksis altså fra og med K.L. Aastrups salmeforfatterskab. Materialet, der har været til bedømmelse, har da indeholdt salmer fra såvel de klart gudstjenestlige tillæg ("78-tillægget", "46 salmer" og "129 salmer") som numre fra sangbøger med bibelhistoriske sange, samt "Salmer og kirkeviser" specielt til børn, og endelig de udgivelser, som er samlet på markedet med henblik på kirkeligt børne- og ungdomsarbejde. Endvidere har emner fra de sidste årtiers salmedigtsamlinger været med i opløbet. Udvalget har således haft en særdeles bred vifte af valgmuligheder, mener B.-C. Han udtrykker det på den måde, at med "Ole Sarvig og Jørgen Glenthøj som de to yderpunkter har det ikke skortet på beskrivelser af den kristeligt-menneskelige eksistens i dens fulde omfang".

Selve udvælgelsesproceduren har indeholdt gennemlæsning og -syngning af de salmer, der blev tilbage efter nogle runder med frasortering af de dårligste emner. Derefter er udvælgelsen af de bedst egnede salmer foretaget ved afstemning i flere runder. Udvalget har været forpligtet på alsidighed, og kriterierne for udvælgelse iøvrigt har, skriver artiklens forfatter, udover, naturligvis, en tekstlig og melodimæssig tilstrækkelig kvalitet (hvilke krav, der bør stilles til en sådan, kommer B.-C. beklageligvis ikke ind på) handlet om salmernes egnethed til gudstjenestebrug. Ligesom udvalget fik pålagt at tage hensyn til salmernes anvendelighed ved den nye liturgi. Et hensyn, der ikke kunne tilgodeses, eftersom så godt som ingen salmer er skrevet med henblik på den nye alterbogs muligheder. Også i forbindelse med begravelses- og brudevielsessalmer har man trods erkendelsen af et klart behov måttet nøjes med at udgive nogle få, fordi der ikke forelå tilstrækkeligt materiale. M.h.t. salmernes indhold og den indbyrdes repræsentation af de forskellige salmetyper forklarer B.-C., at tillægget vil afspejle den for tiden herskende teologiske og folkelige virkelighed. Således optræder der ganske mange skabelsessalmer trods en del frasortering af sådanne.

I løbet af sommeren 1993 har tillægget været til udtalelse hos biskopperne, hvor et flertal var imod autorisation. Men udgivelsen er dog i lighed med Den danske Salmebog blevet varetaget af Det kgl. Vajsenhus' forlag.

B.-C. har imidlertid sine betænkeligheder m.h.t. omfanget af den brug, man vil gøre af tillægget. Ganske vist udmærker det sig ved en folkekirkelig bredde, der i modsætning til de private tillæg gør det muligt at bruge det praktisk taget overalt; men fællessang og dermed salmesang har så trange kår i den postmoderne verden, at et salmebogstillæg vil få afsætningsbesværligheder alene af den grund, at der skal synges efter det. Fællessang virker idag marginaliserende og ikke integrerende, som det var tilfældet for bare en generation siden. Dengang sang man i kirke, skole, hjem, på højskoler og ved folkelige møder af alle slags. Det er nu slut takket være de elektroniske mediers overtagelse af musikken i dagligdagen. Fremdeles er salmesang som fællessang ikke alene blevet en speciel foreteelse; men salmerne selv er blevet ukendt stof for den nye generation. Og hvor de salmer, der faktisk bliver sunget i skolen, bliver betragtet som en del af den danske kulturarv, så vil de nye, uanset hvor officielt et tillæg er, eller hvilken salmebog de står i, blive betragtet som forkyndelse, og derfor formentlig være uanvendelige i den almindelige undervisning.

Men nye salmer må der ikke desto mindre til. En stadig fornyelse af salmesangen er eksi-

stentiel nødvendig for kirken, understreger B.-C. ganske rigtigt. Hvorfor der hele tiden skal arbejdes med den af alle "i det kirkelige fællesskab, af digtere, komponister, præster, organister, lærere og først og sidst af menigheden selv". Alt i alt, konkluderer sekretæren for udvalget, er det nye officielle tillæg "noget af det mest afgørende, der kirkeligt set sker i disse år". Selvom det eventuelt vil forekomme "hovedkulds og uovervejet", så et det dog nødvendigt. Og derfor skal man hjælpe tillægget på vej ved at synge efter det.

B.-C.'s signalement af salmesangens vilkår idag er godt; men desværre diskuterer artiklen ikke, hvorfor man i tilblivelsesfasen har gjort så lidt for at engagere de mennesker, hvis interesse og medvirken er indlysende nødvendig for salmesangens fortsatte liv. Artiklen undgår simpelthen at forholde sig til den kritik, der er blevet rettet mod tillægget, såsom f.eks. dets karakter af sammenblanding af tillæg og prøvesalmebog, den påfaldende stilhed, der har hersket omkring udvalgets arbejde trods vigtigheden af at engagere alle involverede parter og skabe debat, hvorfor der er så relativt et stort antal udenlandske salmer i et dansk tillæg, samt hvorfor Vajsenhuset har fået det monopol, som udover at blåstemple tillægget forøger dets salgspris. Det er beklageligt, at vi slet ikke får svar på nogle af de kraftige indvendinger som er rejst, og det forekommer virkelig som om, der trækkes veksler på såvel brugernes velvilje som den omstændighed, at vi nok er nødt til at skabe de nødvendige salmesangstiltag via anvendelse af tillægget, når sekretæren for udvalget appellerer til den for salmesangen så livsvigtige brugermedleven og -ansvarlighed uden at forklare, hvorfor man i tillæggets tilblivelsesfase ikke agtede denne medansvarlighed højere end, at man undlod at give den medvirken og opgave dèr.

Annette Sloth

KORAL I NORDEN.

10 koralexperter från ett symposium i anslutning till Harald Göranssons disputation om 1697 års koralpsalmbok søndagen den 17. maj 1992.

Uppsala universitet. Institutionen för musikvetenskap.

Distribution: Institutionen för musikvetenskap. Övre Slottsgatan 6, S-753 10 Uppsala.

Uppsala 1993. 94 s. ISSN 1102 - 6960.

Harald Göransson er en af svensk og nordisk gudstjenestemusiks grand old men. Det var derfor en begivenhed ud over det sædvanlige, da han i maj 1992 forsvarede sin disputats om svensk kirkemusiks grundlæggende værk, koralsalmebogen fra 1697. Som Harald Göranssons indsats gennem snart et halvt århundrede har haft afgørende betydning for svensk gudstjenestesang i dag, ønskede han med sin doktorafhandling at undersøge, hvilken betydning koralsalmebogen fra 1697 egentlig havde. Harald Göranssons disputats samlede mange fra fjern og nær, ikke alene fra Sverige, men fra hele Norden. Denne chance ønskede Institutionen för musikvetenskap ved Uppsala universitet ikke at lade gå fra sig og indbød derfor til et symposium om koralspørgsmål med deltagere fra Sverige og de øvrige nordiske lande. Oplæggene fra dette symposium foreligger nu i et samlebind med titlen 'Koral i Norden'.

De forskellige symposieindlæg giver et levende billede af den Harald Göransson, til hvis ære symposiet blev holdt. Forfatterne nærmer sig Harald Göransson fra hver deres side. De belyser i deres oplæg de emner, der har optaget ham, og man hører gennem næsten alle oplæggene, hvordan Harald Göransson hele tiden har hørt intenst efter, somme tider er det, som om han afbryder den, der har ordet, for at tilføje noget, for at fortælle, hvordan det egentlig hang sammen, hvorfor en sammenhæng har optaget ham, eller hvorfor han ikke har brudt sig om dette eller hint. Af og til er det, som om han vender sig om for at fortælle de andre tilhørere, isvær hvis der har været nogle studerende til stede, for at forklare det, indlederen lige har sagt, men ikke helt havde forstået eller rigtig havde fået med. Med jævne mellemrum gribes man under læsningen af en oplevelse af, at den og det, indlæggene til syvende og sidst handler om, er ham, der nok af og til bliver nævnt, men som ingen taler om, fordi alle taler til ham. Også derfor er et 'Koral i Norden' en meget levende og nærværende bog for læseren!

Salmebindets, symposierapportens, første bidrag er af Greger Andersson, der ud fra forholdene i Malmø i 18. og 19. århundrede gør rede for stadsmusikanters og militærmusikeres medvirken ved kirkelige begivenheder fra koralblæsning fra kirketårnene til medvirken ved selve gudstjenesterne. Folke Bohlin peger i 'En "folklig" manskörskoral från 1800-talet' ud fra Södermans "Ett bondbröllop" fra 1868 på koralens rolle som citat i verdslig musik, og Sven-Erik Bäck kommer i sit bidrag ind på 'Vad betyder 1697 års psalmbok för en tonsättare i dag?', idet han gør opmærksom på, at form og indhold, også når det drejer sig om salmer og salmemelodier, hænger nøje sammen. Bengt Olof Engström efterlyser i sit afsnit 'Något om psalmers identitet' en større eksklusivitet i koblingen mellem tekst og melodi i salmebogen og salmesangen. Jo flere salmer, der synges på samme melodi, jo mere udviskes salmens særpræg og dermed dens budskab. Henrik Glahn viser i en præsentation af 'nogle breve fra Otto Kade til Thomas Laub - et bidrag til belysning af den tidlige fase i dansk kirkesangs reformarbejde', hvilke lidenskaber arbejdet med en reform af kirkesangen kan fremkalde hos dem, der står midt i dette arbejde, og Åge Haavik kommer i sit bidrag om 'Nordisk koralfellesskap' med henvisning til fællesskabet om udgivelsen af "Nordisk Koralbog" og forskelligheden i udmøntningen af dette i de forskellige lande, ind på vanskeligheden ved at praktisere dette fællesskab i det daglige og når der skal redigeres koralbøger. Karl-Johan Hansson spørger ud fra finske erfaringer i sin artikel 'Kan koralutvecklingen styras?' om det er koralbogsredaktørerne, der styrer koraludviklingen, eller det omvendt er den spontane koraludvikling, det der ligger i tiden, der styrer koralbogsredaktørerne. I forlængelse heraf giver Reijo Pajamo i sit indlæg 'Några bidrag till kännedom om 1700-talets finska koralböcker' eksempler på, hvordan en tilsyneladende entydig koraltradition opviser en stor mangfoldighed af varianter. Efter Elisabet Wentz-Janaceks bidrag om 'Svensk koralregistrant - kort presentation' afslutter Hans Åstrand rækken af symposiebidrag med en gennemgang af Kungliga Musikaliska akademiens betænkninger om skiftende tiders koralbøger og koralbogsforslag. Til allersidst bringer Harald Göransson en liste med supplerende tilføjelser til og meningsforstyrrende trykfejl i sin bog om 1697 års koralpsalmboken.

Alt i alt er 'Koral i Norden' en underholdende og, for den, der interesserer sig for emnet, informativ bog, der kan anbefales til alle, der gerne vil vide, hvad det er, der sker indenfor nordisk hymnologisk forskning, og hvem det er, der får det til at ske.

Peter Balslev-Clausen

Salmehistorisk Selskab fylder 25 år

I Københavns Universitets lektionskatalog for efterårssemesteret 1964 fandt påfaldende mange teologiske studenter frem til professor Niels Knud Andersens laboratorieøvelser over reformationstidens, ortodoksiens og pietismens salmedigtning. Det var såmænd ikke, fordi salmehistorie pludselig var kommet på mode det efterår, at tilstrømningen var så voldsom. Nej, forklaringen var den enkle, at aktiv deltagelse i både en forelæsningsrække og en øvelsesrække over samme emne eller periode medførte en klækkelig reduktion i eksamenspensum. Denne kompensationsordning lokkede mange studenter til, og en del af dem blev på den måde sat i gang med selvstændigt videnskabeligt arbejde.

Niels Knud Andersens undervisning foregik på Vodroffsvej 8, hvor Institut for dansk Kirkehistorie havde til huse i stueetagen i afdøde professor Jens Nørregaards store villa. Omkring det lange bord i instituttets bibliotek, der bl.a. omfattede en fornem salmebogssamling, mødtes studenterne ved en ugentlig dobbelttime og drøftede de tildelte emner, der som regel var en analyse af en salmedigters forfatterskab.

Blandt sine studenter udvalgte Niels Knud Andersen sig en lille håndfuld særligt interesserede, der i det følgende semester mødtes under mere private former (enten på Vodroffsvej eller hjemme hos Emmy og Niels Knud Andersen på Engvej i Rungsted) for at opdyrke salmehistoriske emner. Til denne "Salmekreds", som den kaldtes, tilsluttede også de yngre lærere Jens Glebe Møller og Lisbet Juul Nicolaisen og pastor emeritus Anders Malling sig. Niels Knud Andersen, der selv var en flittig bidragyder til Salmekredsens møder, sørgede for en stadig tilgang af håndplukkede studenter fra de salmeøvelser, som han nu tilbagevendende holdt på universitetet.

I begyndelsen af 1969, som var 400-året for Hans Thomissøns salmebog 1569, blev det overvejet, at Salmekredsen skulle udgive et festskrift for Thomissøn. For at kredsen bag dette dagligstue-initiativ kunne tage sig mere imponerende ud, besluttedes det at gøre Salmekredsen til et selskab, og således stiftedes Salmehistorisk Selskab med det formål at fremme dansk salmehistorie.

Allerede samme år i maj arrangeredes et vellykket tre dages "Svensk-dansk salmesymposium" for en indbudt skare af teologer og litterater fra Lunds og Københavns universiteter. Desværre måtte festskriftet for Thomissøn skrinlægges, men det er altså tanken om dette festskrift, der førte til dannelsen af Salmehistorisk Selskab.

Formodentlig stiftedes selskabet først den 17.september 1969. I alt fald kendes følgende aktstykke fra selskabets arkiver:

"Societas Hymnologica invocavit die Mercuriae tredevicesimae septembris institutione historiae ecclesiasticae daniae prima vigilia", hvilket oversat skulle betyde, at Salmehistorisk Selskab indkalder onsdag den 17.september til sit første møde på Institut for dansk Kirkehistorie. Indbydelsen er underskrevet af Lisbet Juul Nicolaisen, Erik Norman Svendsen og Tove Villarsen, der dog alle skriver deres navne på jævnt dansk.

Det er på grundlag af dette troværdige, men desværre ikke årstalsangivne aktstykke, at selskabet fejrer sig selv og sin 25-årige tilværelse i dette efterårssemester. Nærmere bestemt den 23.november, således som det fremgår af nedenstående program, hvormed vi håber på at kalde både gamle, nuværende og vordende medlemmer af selskabet til en udbytterig hymnologisk dag på Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46.

Jens Lyster

T E M A D A G
om
Danske Salmedigtere
23. november 1994
i anledning af Salmehistorisk Selskabs 25-års jubilæum

Program:

Kl. 9.15 - 10.00: Biskop Erik Norman Svendsen: Thomas Kingo.

Kl.10.15 - 11.00: Sognepræst Jens Lyster: Hans Christensen Sthen.

Kl.11.15 - 12.00: Docent Ingolf Olsen: Hans Adolf Brorson.

Pause

Kl.13.00 - 13.45: Sognepræst Peter Balslev-Clausen: N.F.S. Grundtvig.

Kl.14.00 - 14.45: Lektor Knud Bjarne Gjesing: B.S. Ingemann.

Kl.15.00 - 16.00: Kirkemusik og salmesang i Trinitatis Kirke.
Medvirkende:
Organist Inge Bønnerup og Trinitatis Kantori.
Dirigent: Per Enevold.

Temadagen afholdes i samarbejde mellem Det teologiske Fakultet, Salmehistorisk Selskab og Center for Kunst og Kristendom. Forelæsningerne finder sted på fakultetet, auditorium 7, 1. sal, Købmagergade 46.

Der er åbent hus, og alle er velkomne.

Om aftenen vil Nordisk Institut for Hymnologi (NORDHYMN) hylde jubilaren med et program om "Dansk salme og koral i Norden" med nordiske talere og under ledelse af prof. Folke Bohlin, Lunds Universitet. Til dette aftenmøde, der finder sted kl.19.15 i refektoriet, vær. 347, (ved siden af elevatoren på 1. sal) Institut for Kirkehistorie, er der ligeledes adgang for alle interesserede.

NORDHYMN-information från ordföranden

Nordisk Institut for Hymnologi (NORDHYMN) är inte vad en utomstående kunde förmoda en institution med egna lokaler och anställd personal. Det är i stället en tämligen lös organisation av personer i de nordiska länderna som vill främja *tvärvetenskapligt bedriven forskning om psalm och andlig visa i de nordiska folkens liv, historiskt och i nutid.*

Vid bildandet som skedde vid en hymnologisk konferens i mars 1988 valdes en styrelse med professor Steffen Kjeldgaard-Pedersen som ordförande. Genom honom fick verksamheten sin organisatoriska förankring vid kyrkohistoriska institutionen vid Köpenhamns universitet, något som föll sig naturligt eftersom där redan fanns *Dansk Salmeregistrant*. Registranten stod i sin tur i nära samband med *Salmehistorisk Selskab* som sedan början av 1970-talet utger tidskriften *Hymnologiske Meddelelser*. På så sätt har Vagner Lund fått uppdraget att sköta NORDHYMNs praktiska angelägenheter.

Någon medlemsavgift upptas inte. I stället betalar man prenumerationsavgift för tidskriften som numera är ett gemensamt organ för Salmehistorisk Selskab och NORDHYMN. I realiteten kommer därigenom alla prenumeranter på tidskriften att räknas i NORDHYMNs arbetsgemenskap.

Institutet avhåaller inga stadgebundna årsmöten. Styrelsen får därför supplera sig själv. När Lars Eckerdel blev biskop i Göteborg utsågs jag till svensk representant i styrelsen och jag har sedan fått överta ordförandeskapet.

NORDHYMN arbetar f n huvudsakligen längs fyra linjer:

1. Genom et av NOS-H stödda projektet *Dejlig er jorden* söker vi skapa klarhet om psalmens roll i de nutida nordiska samhällena. F n håller 5000 frågeformulär på att sändas ut.
2. Sedan hösten 1993 anordnas en gång i halvåret ett nordiskt hymnologiskt seminarium kring ett ämne av nordisk och tvärvetenskaplig karaktär. Nästa seminarium sker i samband med Salmehistorisk Selskabs 25-årsjubileum i Köpenhamn onsdagen den 23 november 1994 och kommer att behandla dansk psalm och koral i övriga nordiska länder.
3. En gång per termin anordnas också öppna koralseminarier vid musikvetenskapliga institutionen i Lund.
4. I Hymnologiske Meddelelser har NORDHYMN som nämnts ett organ i vilket våra medlemmar har möjlighet att publicera egna bidrag, diskussionsinlägg etc.

Den som önskar mer information är välkommen att vända sig till undertecknad, adress Musikvetenskap, Kävlingevägen 20, S-222 40 Lund, tel (0)46-109545.

Folke Bohlin
professor i musikvetenskap
NORDHYMNs ordförande

Redaktionelt

At Brorson-året raser videre med uformindsket styrke vil fremgå af årgangens afsluttende nummer, der er helliget Brorsons forfatterskab, som belyses gennem en række indlæg fra et seminar holdt i Løgumkloster i juni. Men også nærværende nummer rummer bidrag, af Inger Selander, om den store sønderjyske digter, således som han tager sig ud i svensk salmetradition. Dertil kommer fyldige anmeldelser (ved Bent Noack og Ove Paulsen og Sigvald Tveit) af årets bøger om Brorson.

1994 er også året, hvor et nyt og meget omtalt salmebogstillæg så dagens lys. Niels Thomsens anmeldelse i vores juni-nummer vakte stor opmærksomhed i Kristeligt Dagblad med først et referat den 11.8. og derpå imødegåelser fra Henrik Ellegård Frederiksen (17.8) og Poul Dam (18.8) og et afsluttende svar (24.8.) fra Niels Thomsen. I nærværende nummer bringer vi manuskriptet til et radioforedrag af digteren Jørgen Gustava Brandt, hvor tillæggets tekster vurderes. Tillæggets melodistof tager Mogens Helmer Petersen sig af i en fyldig og kompetent anmeldelse.

I denne store trængsel - som dog næppe ville komme bag på den eskatologisk tænkende fødselar - kommer Hans Christensen Sthens 450-års fødselsdag den 25.november unægtelig i klemme. En beskeden efterlysning (især rettet til vore norske læsere) af et norsk eksemplar af Sthens Vandrebog må gøre det ud for en markering af, at Sthen ikke er glemt. Vi håber at kunne fejre ham post festum her i tidsskriftet. I Helsingør, hvor han var rektor og præst i årene 1565-83, bliver han fejret med en række foredragsaftener, der kulminerer med en festgudstjeneste i domkirken den 20.november og et festligt arrangement på selve fødselsdagen. Opmærksomheden henledes på det tilbud på nyudgivelsen af "En liden Vandrebog", som findes side 228, og som kun gælder indtil den 15.oktober.

Salmehistorisk Selskabs eget 25-års jubilæum og festligholdelsen heraf den 23.november kan der læses mere om side 224.

Ved en fejl kom Henrik Colding-Jørgensens og Knud Erik Lægsgaards sommersang ikke med i juni-nummeret. Det beklager vi. Men mon dog ikke oktober måned skulle byde på et par dages Indian summer med et enkelt solsortefløjt, der kan motivere, at vi bringer sangen nu?

Kassereren har med glæde noteret sig de mange hurtige indbetalinger af årskontingentet. Som lovet i juninummeret har vi trukket lod blandt de første hundrede indbetalere, og vinderen, der blev provst, dr.theol. Jørgen Ertner, Mern, har allerede fået tilsendt et eksemplar af det nye salmebogstillæg. Der er dog stadig et antal af vore medlemmer, der ruger over tiden over det tilsendte girokort. Det kommer der hverken nogen andersensk svane eller brorsonsk svanesang ud af, men kun en grim ælling i form af en rykker, og den koster tidsskriftet både penge og tid. Spar os venligst for det besvær. Og ærligt talt: når årgang 1994 er i hus, vil enhver kunne se, at den rigeligt er sine sølle 165 kr værd!

Jens Lyster.

C·A·REITZEL A/S
BOGHANDEL OG FORLAG

INTERNATIONAL BOGHANDEL
NØRREGADE 20 · 1165 KØBENHAVN K · TELEFON 33 12 24 00 · TELEFAX 33 14 02 70

„Nys jeg er fra Reitzel kommen" Poul Martin Møller

København august 1994

Hans Christensen Sthens Skrifter Bind I
En liden Vandrebog
udgivet af Jens Lyster under medvirken af Jens Højgård
for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab

Favørpris ved bestilling inden 15.november 1994 **kr. 250,00**

(Efter denne dato er prisen kr. 300,00)

Udkommer 25.11.94 på 450 års dagen for Sthens fødsel.

Hans Christensen Sthen (1544-1610) er et ukendt navn for de fleste. Også selv om de kender salmen "Du, Herre Krist, min frelser est" udenad og i skolen og kirken har sunget morgensalmen "Den mørke nat forgangen er". Vi kan takke Sthen for disse og mange andre fornemme salmer, hvoraf seksten ialt har fundet optagelse i Den danske Salmebog.

Hans Christensen Sthen stammede fra Roskilde og blev i 1565 rektor ved latinskolen i Helsingør og året efter præst ved Skt. Olai Kirke, den nuværende Helsingør Domkirke. 1583-1607 var han sognepræst ved Skt. Petri Kirke i Malmø og tillige provst for Oxie Herred i Skåne. Inden for den nævnte periode nåede han at udgive et dusin småskrifter af fortrinsvis opbyggelig art. Flere af disse blev bestsellers i et par generationer, og deres indhold af bønner og salmer gik videre til en lang række andre andagts- og salmesamlinger. I dag kan vi se, at Sthen har været sin tids betydeligste religiøse digter, ikke bare i Danmark, men i Norden.

Et længe næret ønske om at få hele Sthens forfatterskab gjort tilgængeligt ser nu ud til at kunne gå i opfyldelse. Den 25. november i år kan 450 års dagen for Sthens fødsel fejres med udgivelsen af det første af tre planlagte bind. Bind 1 vil rumme Sthens hovedværk, hans "En liden Vandrebog", der er et spændende forsøg fra en fornem repræsentant for anden generation efter reformationen på at fastholde et vigende folkeligt fromhedsliv med rødder i middelalderen. Vandrebogen udkom formentlig første gang i 1589 og genudkom frem til 1696 i et utal af oplag.

Det er denne folkelige succes fra Christian den Fjerdes tid, der nu genudgives med bl.a. en sproglig kommentar, der gør de gamle tekster læselige også for dem uden særlige forudsætninger. Desuden rummer udgivelsen variantapparat, udgavebeskrivelse, traderingsoversigt, litteraturlister, fotografier - af interesse for litteraturforskere, boghistorikere, kirkehistorikere, hymnologer, lokalhistorikere og sprogforskere.

Indsendes i kuvert til C.A.Reitzels Boghandel A/S, Nørregade 20, 1165 København K. Portofri levering ved forudbetaling.

Undertegnede bestiller hermed:

..... Sthens Skrifter I (forudb.pris før 15/11) kr. 250,00

Navn .... check vedlagt
(sendes portofrit)

Adresse .... tilsendes med
..... postopkr. (porto
..... beregnes)

(blokbogstaver eller stempel) .... deb konto

FORFATTERNES ADRESSER

Sognepræst, ph.d. Peter Balslev-Clausen, Ahlmanns Allé 14, 2900 Hellerup
Forfatter Jørgen Gustava Brandt, Maglevænget 6, Dragør Sydstrand, 2971 Dragør
Organist Henrik Colding-Jørgensen, Rønnevangshusene 71, 2.th., 2630 Tåstrup
Fhv. folketingsmedlem Poul Dam, Sortedam Dossering 29, 2200 København N.
Organist Inger Maria Lenz, Præsteskovvej 8, Holtug, 4660 St. Heddinge
Sognepræst Jens Lyster, Notmark præstegård, 6440 Augustenborg
Sognepræst Knud Erik Lægsgaard, Fuglsangsgade 3, 9550 Mariager
Fhv. rektor, dr.theol. Bent Noack, Slotsbanken 11, 6240 Løgumkloster
Fhv. frimenighedspræst Helge Noe-Nygaard, Haverslevvej 83, Årestrup, 9520 Skørping
Sognepræst Ove Paulsen, Tofthøjvej 37, 9280 Storvorde
Organist Thomas Viggo Pedersen, Oldfuxvej 2, 2400 København N.V.
Sognepræst Jens Elkjær Petersen, Kirkevej 4, Rinkenæs, 6300 Gråsten
Docent, organist Mogens Helmer Petersen, Lindevangsvej 13, 8240 Risskov
Sognepræst Claus Pontoppidan, Kildemosevej 14 B, 3060 Espergærde
Universitetslektor, fil.dr. Inger Selander, Runslingan 18B, S-223 77 Lund, Sverige
Sognepræst Annette Sloth, Havnbjerg præstegård, 6240 Løgumkloster
Agnete Lund Sørensen, Kirkeskovvej 1, 4660 Store Heddinge
Thora Sørensen, Græsvænget 7, Ollerup, 5762 V. Skerninge
1. amanuensis, cand.phil. Sigvald Tveit, Inst. f. musikk og teater,
Oslo Universitet, Postboks 1017 Blindern, N-0315 Oslo, Norge

Hymnologiske Meddelelser udkommer årligt med 4 numre á omkring 50 sider

Udgives af Salmehistorisk Selskab, Københavns Universitet, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, DK-1150 København K., Danmark. Tlf. 35 32 36 23.

Organ for Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN

Medlemskab af Salmehistorisk Selskab tegnes hos kassereren, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, 1150 København K., giro 2 20 11 19.
Hos kassereren kan også bestilles ældre årgange af tidsskriftet.

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:

Universitetslektor, dr.phil. Steffen Arndal,
Ruegyden 80, 5250 Odense SV. Tlf. 65 96 37 08.

Sognepræst, ph.d. Peter Balslev-Clausen, sekretær,
Ahlmanns Allé 14, 2900 Hellerup. Tlf. 31 62 79 27.

Professor, fil.dr. Folke Bohlin
Galjevångsv. 15, S-224 65 Lund, Sverige. Tlf. 046 13 30 70.

Universitetslektor, cand.theol. Jørgen I. Jensen,
Steenstrups Allé 17, 1924 Frederiksberg C. Tlf. 35 37 39 73.

Professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen, formand,
Kronprinsesse Sofievej 23, 2.th., 2000 Frederiksberg. Tlf. 38 34 99 72

Forretningsfører, merkonom Vagner Lund, kasserer,
Caroline Amalievej 27, 2800 Lyngby. Tlf. 42 88 48 65.

Sognepræst, cand.theol. Jens Lyster, næstformand,
Notmark præstegård, 6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 31 44.

Sen.stip., cand.scient. Nils Holger Petersen,
Brødrene Reebergsvej 5, 2000 Frederiksberg. Tlf. 36 30 40 21.

Universitetslektor, organist, mag.art. Torben Schousboe,
Tryggevældevej 132, 2700 Brønshøj. Tlf. 31 28 02 05.

Styringsgruppe for Nordisk Institut for Hymnologi (Nordisk redaktionskomite):

Professor, fil.dr. Folke Bohlin, formand
Galjevångsv. 15, S-224 65 Lund, Sverige. Tlf. 046 13 30 70.

Professor, teol.dr. Gustav Björkstrand,
Eriksgatan 5 D 102, SF-20110 Åbo, Finland. Tlf. 921 32 46 59

Forlagsredaktør, cand.theol. Åge Haavik,
Gamle Drammensvei 124, N-1322 Høvik, Norge. Tlf. 67 53 91 54.

Professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen,
Kronprinesse Sofievej 23, 2.th., 2000 Frederiksberg. Tlf. 38 34 99 72

Organist, cand.musicae Smári Olason
Hrismòun 11, IS-210 Gardabær, Island

Sekretariat:
Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN,
Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, DK-1150 København K.,

Forretningsfører, merkonom Vagner Lund, sekretær. Tlf. 35 32 36 23.

Sognepræst, ph.d. Peter Balslev-Clausen, redaktør.

Hymnologiske Meddelelsers redaktion:

Steffen Arndal, Peter Balslev-Clausen, Vagner Lund (redaktionssekretær), Jens Lyster (ansvarshavende), Nils Holger Petersen og Torben Schousboe.

Tidsskriftet udgives med støtte fra Kulturministeriets bevilling til almenkulturelle tidsskrifter, Carlsen-Langes Legatstiftelse, Svend Viggo Berendt og hustrus Mindelegat, samt N.F.S. Grundtvigs Fond.

Eftertryk tilladt efter aftale med forfatterne og med angivelse af kilde.

02449 0900 595
CHRISTIAN BALSLEV
KIRKESTIEN 5
ULKEBØL
6400 SØNDERBORG

Det samfundsvidenskabelige fakultets reprocenter